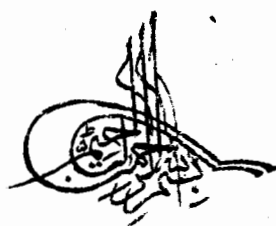

فخر ایشیا مقرب خان دکن ملک الشعراء حضرت مولانا غلام قادر گرامی مرحوم

غزلیات

حمد

گرد بگرد و خویش زباں در دهان ما	حرفیت خوش ز حمد خدا بر زبان ما
یعنی بشاخ شعله بود آشیان ما	بود و نبود ما بهم هیچ است ای حکیم
عمریت در کشاکش مرگ است جان ما	ما را ز خاک بیم و امید آفریده اند
می پرورد آب تبیر باغبان ما	نخلی که در زمین تمناشانده ایم
هر زده کینیب و بود در جهان ما	هر لاله می دهد بر از خون کوکبن
ناگفتنی است قصه ما و استان ما	در مرگ راز زندگی ما نهفته اند

زود راہِ ما تصرفِ عقل بہانہ سنج
 آخر شد است رہزنِ ما پاسبانِ ما
 ماخانہ زادِ عقل چہ مجبور بودہ ایم
 جبر اختیارِ ماست زمینِ آسمانِ ما
 سر برکنیم صبحِ قیامت ز خوابِ مرگ
 فریاد از درِ زمی خوابِ گرانِ ما
 کامل عیارِ جلوہٴ خونیں کر شدہ ایم
 خونِ وفا چکد زرگِ امتحانِ ما
 اے شیخِ اے گرامیِ ما اے سیرِ خویش
 از ما پیرس قصہٴ دردِ نسانِ ما

خوناب درد از سخنِ ما فرو چکد

گویا بود زبانِ گرامیِ زبانِ ما

نعت

آنکہ را ہے بہ نہا نخانہٴ جانست او را
 بے نشانست بہر ذرہٴ نشانست او را
 معنی احمد بے میم پیرس از جبریلؑ
 بخند از جوہرِ گل مرتبہٴ دانست او را
 منم از حلقہٴ بگوشانِ رسولِ عربیؐ
 کہ زمینِ بس ادب کون مکانست او را

کرد از نیم نظر خیس بر کفرم بدو نیم آن یک نایش که تیغ و زبانست او را
معنی نکتہ سربسته قلندر داند آنچه بدیشخ نهانست عیانست او را

کفر اسلام شد از وعظ گرامی امروز بارک الله چه زبانی بدمانست او را
برد تکیده خوش رقص کند و اعظم شهر شور در سدر برهن سپر انست او را
چشم آن شوخ پر چهره زبانی دارد الله سخن او راست بانست او را
کرده ما را قدر اندازی آن ترک هلاک که زابرو و شره تیر و کمانست او را
عشوہ بر ناله آتش نفساں شیوہ اوست خنده بر گریه خونین جگر انست او را

زند میخواره گرامی چه بلا نوش بود

که سر از بادۀ دوشینه گرانست او را

موج گمراهی ما رهن آگاه بی ما مرگ آگاهی ما خواب سحر گاهی ما

پیش ماسوخگان زندگی و مرگ یکیت
 غوطه جز چشمت آتش نخورد ما ہی ما
 غیر مابیت شکنان کیت گواه توحید
 زبره ما آب شد از فقر الهی ما
 کشتی ماست که در دجله آید شکست
 تخمه مرگ بود تخت شهنشاهی ما
 چه کشاید چه به بند و چه ستاند چه دهد
 ناله نیم شبی آه سحر گاهی ما
 مانع، عقل غلط، کار غلط، راه غلط
 خط پیشانی ما سر خط گمراهی ما
 اتفاق است که ما سخت نفاق انگیزیم
 طرز و افرستگی ما روش لاهی ما
 قیمت ماست که با دست بخت من و تو
 نقش بر آب بود در مجر جگر گاهی ما
 کار از دست و دست بکار نزدیم
 داد از غفلت ما آه ز کوتاهی ما

نظم از نثر ندانیم تخلص چه ضرور
 باں مکر دیده و دل اشکی ما آهی ما

تعبیه در وجود ما دوزخ ما بهشت ما
 می چکد از نگاه ما معنی خوب و زشت ما

هر دو رفیق در ازل هر دو شفیق در عمل
 عشق وفا خمیر مغلل ادب سرشت ما
 حرف غلط نخوانده ایم راه غلط نکرده ایم
 رد و قبول جلوه ریز در خط سر نوشت ما
 بخیر می دهد خبر معنی و حرف در نظر
 ساغر جم سفال ما آئینه بسیت خشت ما
 دانه ز خوشه بخیر خوشه ز دانه بے نصیب
 ارزش نیم جو داشت حاصل کار و کشت ما
 مرشد شهر در نماز، رند زمانه در نیاز
 ابروئی یار و چشم یار مسجد ما کشت ما
 راهب ییرو پروه در شیخ حرم بلا نظر
 خوب نبود خوب زشت نبود زشت ما
 چشتی ما رفیق ما دوش بوجد خوش بخواند
 کعبه ماست چشت چشت ما چشت بدهشت ما

طرح محبت آگنیم مدح گرامی آوریم

عاشق پاکباز ما رند وفا سرشت ما

ره عشق است از سر کرده پا باید دوید اینجا
 که پا از سر ندانند هر که از خود پاکشید اینجا

الحی محمد علی صاحب چشتی لا هوری

بهم لب تکیه های نیاز و ناز را نازم گره برابرواں بستی آنجا دل تمید اینجا
 بزلف یار دل بستن گره واکرد از کارم کشاد کارین از بستگیها آفرید اینجا
 تغافل و کمین و لربانی مهره باز آنجا متنابر بساتن نامرادی مهره چید اینجا
 فرود آمد سرم بر آستان فقر جادارد که دارد ریشه در خاک و فاختل امید اینجا
 انا المنصور اینجا از لب هر ذره می خیزد انا الحق جوشد از هر قطره خون شهید اینجا
 بگورستان شدم بر خور دگر و شتم که اے غافل ادب را کار فرما شبلی اینجا بازید اینجا
 ز دم دستے بدامان شهید کربلا آخر که آن فرزانها بر حرف باطل خط کشید اینجا

گرامی از در پیرواں سر بر نمی گیرم

دل اینجا دلبر اینجا دعا اینجا امید اینجا

ز چون و چند علم برکش لبند آنجا که نفی غیر زند راه چون و چند آنجا
 شکارگاه شهنشاه حسن را نازم که صید خود بخود افتاد در گنبد آنجا

قیامتے ست تماشائے باغِ جلوۂ یار کہ نخلِ فتنہ بود قامتِ بلبِ آنجا
 سوالِ بوسہ مہید وفا غلط کر دم جواب گریہ تلخست زہرِ خنِ آنجا
 بہ بزمِ پیرِ مغان بے ادب چہ رہ گیر کہ سرِ بنگِ خور و قتلِ ہوشمندِ آنجا
 میسرِ قصۂ از کر بلائے کو چہ عشق اجل گرفتہ جگر گوشہ اسیت چنِ آنجا
 عبث سپند سوزائے ستارہ در بوش دمیدہ چشمِ بازوانہ سپندِ آنجا
 صبا ز کو چہ زلفِ بتاں تو می آئی چہ رفت بر سرِ لہائے درویشِ آنجا
 ز شہرِ درد گرامی بنالہ می آید
 گماں برم کہ شکستند بندِ آنجا

عشق را لافِ مزین کا تمام است اینجا عشوہ مفروش کہ محمود غلام است اینجا
 حکمِ عشق است کہ از اہلِ ریا بگریزم آنچہ بر شیخِ حلال است حرام است اینجا
 عقل را خطبہِ مخوان عقل ز خود بخیرست نام را اسکہ مزین نگ نام است اینجا

خانقہ نیست بستانده و تسبیح چه کار
مجلس است همه شیشه و جام است اینجا
واعظ شهر که از طوبی و کوثر گوید
پخته کار است لیکن همه خام است اینجا
گوهر ستر امانت ز نبوت خمیزد
آنکه ستاده نشین است امام است اینجا
بزم عشق است سخنهاست بچشم و ابرو
خاشی چهره برافروخت کلام است اینجا
حرف کم گیر طبر ز سخن گیر ایم
دیدہ بردوز که سیم رخ بدام است اینجا
جام جم گیر که در سیکه خوش گفت اقبال
رقسمت بادہ باندازہ جام است اینجا
جلوه افروز گرامی ست بخاک پنجاب

آفتابست و لے بربابم است اینجا

خوش گرو شے ست چرخ فلک با کام ما
لبریز شد ز بادہ امید جام ما
باطل گر نیت جوهر حق چهره بر فروخت
آخروند سکتہ معنی بنام ما

آورده ایم مطلع حافظ دریں غزل
 ساقی بنور بادہ برافروز جام ما
 در ذوق عارفان نکلیں شد کلام ما
 مطرب بگو کہ کارِ جہاں شد بجام ما
 پر میز نیم و راہ بجائے نمے بریم
 مشاطہ خود فروش و کبوتر شکت پر
 در کوئے دوست اہ غلط کردہ میریم
 سر دادہ گریض شناسانِ بختہ کار
 بلیک میز نیم بر آوازے فروش
 ما سرخطِ حضرت عثمان نہادہ ایم
 عمر گریز پا بسر آمد ز دار و گیر
 تبسج یا علی گرہ از کار واکند
 مشکل کشائے ماست گرامی اام ما
 یعنی تمام شد ہوس نامم ما
 ظل الہ آصف ہفتم نظم ام ما
 رمز آشنائے خم غدیر ہست جام ما

گفتم شبے کہ کیست گرامی بخندہ گفت

زند ستارہ سوختہ ما غلام ما

اے سرت گردم بگرداں جام را ✓ شیشہ شکن گردشِ آیام را
 بادہ گر خام ست ساقی خام نیست ✓ دہ بشارت پختگانِ خام را
 ہریکے را درخویر آں دادہ اند بادہ راستی و گردشِ جام را
 من ز خود رفتم کہ معشوقِ غیور ✓ برنتا بدنامہ و سپینام را
 از ہوس گسل کہ در ہر دانہ تجبیہ کردند گویا دام را
 لافِ نسبت می زند با چشمِ یار یک جہاں سر بشکند بادام را
 با چہ بر بندم کہ از خود بگلم چشم یا ز تار یا حرام را
 مرغِ زیرک دانہ را دانست دام ابلہ شناسد ز دانہ دام را
 کرد عشقم آسچناں بے نام و ننگ کز نگینم ننگِ خیند نام را
 عشق در ہر جا کہ می چنید بساط موردِ در طاس افکند آرام را

عشق می ورزی گرامی شکوہ چسیت

غوطہ در آغ زودہ نخبام را

بلادِ سرشکن بچید زلفِ نیتا بش را
 اہل دریک گم یابان بست چشمِ نخواستش را
 تماشا بر تابد جلوه ہائے سینہ تا بش را
 قیامت سر بز انوغزہ حاضر جوابش را
 دہند از چشمہ سارِ عشق باغِ حسن را آبے
 دو بالا کرد شو قلم نشہ عہدِ شباش را
 زمینِ لوسم اسیرم نو نیازم حلقہ در گو شتم
 تبسم را تکلم را تعف فل را اعتلاش را
 زدہائے اسیران شورِ محشر سر بر آورده
 جابِ آرزو لبِ بز دریاے فنا مانیم
 لکد کوبِ عداوت کرده اند آخرِ جاباش را
 گرامی را مجلسِ آہن می دید دید مشب
 بلا گردانِ وم پنهان نگاہِ اتخا بش را

نعت

بگیم دامنِ آسید لولاک در محشر
 کہ محشر بر تابد تابِ حُسنِ حجاباش را
 شبے در خانہِ زینِ آں مام نہ بیا آمد
 قضا گیر و عنانش را قدر گیر و رکاباش را
 قضا گیر و قدر گیر و ازل گیر و ابد گیر
 رکاباش را عنانش را عنانش را رکاباش را

سوارِ برق شد ماہیِ فلک آ مدعنا گیش
 رکابش بوسہ برپا زد ملک بسد کابش را
 گرامی در قیامت آن نگاہِ مغفرتِ خجہ اہد
 کہ در آغوش گیر دُجرِ مائے بحیا بش را

خواہد آتشے ملائے روم اے شمس تبریزی
 زن آتش نیز از شش آب افکن کنا بش را
 غزل گفت آتشیں مضمون گرامی گفت محمود
 دہد ناصر علی خطے جواب لا جوابش را

فرد

عاشقِ آتشِ بجاں را مرگِ عینِ زندگیت
 کز رگِ بلبل بہ بند و باغبان گلہ ستہ را

غزل

بکولیشِ غیر را پنہاں نگاہے بر من است اشب
 بلار احرِب گفتم کہ دشمن دشمن است اشب

جیاگذاشت کز وصلِ خودم مے در ترحِ ریزد
 فریبِ شرم را خونِ فابِ گردن است امشب
 حریفانِ جذبه ام برگردِ خود گردیدنی دارد
 کہ از ہر گوشہ چشتے نگاہے بر من است امشب
 نگہ در دلنوازیِ عنقرض در ذوقِ وفا کوشی
 چراغِ حسن را از مہربانیِ روغن است امشب
 توساتی من خرابِ حیلہ عقل اے سرت گردم
 مے ہوش انگنم در وہ کہ رہبرِ بہرین است امشب
 نمی دانم کہ واکر دست آں بندِ قبا یا رب
 کہ چاکِ حبیبِ صبرم خود بخود تا دامن است امشب
 مسلماناں سرِ زلفِ کہ آوردش بدامِ آخر
 کہ واعظ را رگ گردن کند گردن است امشب

✓ شب آخر گشت نقش مدعا صورت نه بست آخر
 نگاه آشنا با حرف مطلب دشمن است مشب
 ز حیرت جو شئی شوق جنون فرماند استم
 که دامنم گریبان یا گریبان من است مشب
 شکست توبه ام بر بست پیمان باشکست دل
 شکست اندر شکست آنچه بشکن بشکن است مشب
 کدامین رشک گل در صحن گلشن جلوه ریز آمد
 که بلبل از رنگ گل خار و در پیراهن است مشب
 چه باک از خصمی صورت پرستان ادب دشمن
 گرامی آن شهنشاه معانی با من است مشب

بسم علم پر فشاننی هم هست میرم و سخت جاننی هم هست

خیز و در عرصهٔ حسا و میر ✓ مرگ را زندگانی ہم هست
 جلوه اش چشم موسی خواهد دشنهٔ لن ترانی ہم هست
 لب منصورش انا الحق سنج بے نشان را نشانی ہم هست
 از خلیش نمیر و م بیرون عجز را پس لوانی ہم هست
 نتواند که رم کند ز دلم زور را نا توانی ہم هست
 سرمه نگذاشت ناله برگیرم ناله بے زبانی ہم هست
 بے زبان است و رمز را گوید چشم ز نکستی دانی ہم هست
 فتنه در چشم سر ملکن شبست خدمت پاسبانی ہم هست
 شیشه شکست و بوی باوه ز رفت پیریم را جوانی ہم هست
 دید بنضم میح و می گوید درد مائے نهانی ہم هست
 دل و داغ اند آشنائے قدیم از سویدانی ہم هست
 دلر بایانه برد بردارم شیوهٔ جانستانی ہم هست

گردشِ چشم را بلا گردان گردشِ آسمانی بهم هست
 ماه را بر فلک دونیم کند فقر را ترکِ آسمانی بهم هست
 از علی پُرس نکته های غریب وحی را ترجمانی بهم هست
 راهبِ دیر شد گرامی ما
 در حرمِ سجد خوانی بهم هست

جمل آمد یقین ما بگرینخت عقل بگرینخت دین ما بگرینخت
 نکتہ لا آله بر خواندم نقشِ غیر از جبین ما بگرینخت
 آتشی آه ما اثر دارد آسمان از زمین ما بگرینخت
 ز آب و گل رفته ایم بر در دل فتنه از ما و طین ما بگرینخت
 آتچپان از وجودِ رم کردیم که اجل از کمین ما بگرینخت
 عشق سر بر زو از گریبانے عقل از آستین ما بگرینخت

عشق نام و نشان نمے خواہد نقشِ ما از نگینِ با بگرِ نخت
 اجل آمدنشست بر بالیں نفسِ واپسینِ با بگرِ نخت
 علمِ افراخت امتحانِ فراق جانِ اندوہگینِ با بگرِ نخت
 زندگانی چنان میدانِ مرگ کہ گماں از یقینِ با بگرِ نخت
 تا گر آمی بخانقاہِ نشست
 شیخِ خلوت نشینِ با بگرِ نخت

آرزو یاس است گر مستور نیست پردہ بر گیرم و لے و ستور نیست
 خوشترن را در میاں گم کرده ام امتحانِ فتنہ منصور نیست
 لے اسیرِ موج گردابِ وجود دستِ پائے زنِ کحلِ دور نیست
 گوشہ گرفت صوفی از جہد گر بجلوت جانِ دہ مغفور نیست
 منتِ خارا ترا شہائے غیر زانا لیہائے مہ منظور نیست

در عجز زخم است بامر هم چه کار نیست دماغ سینه کمان سوز نیست
 عقل گوید از نظر دور است دور عشق گوید گیسل از خود دور نیست
 شاهراه عشق را کردیم سیر ذره ذره نیست کمان منصور نیست
 اختیارم جبر و جبرم اختیار آنکه مختار است و مجبور نیست
 شیخ شهر آخر چیرا شد سحر بید گر لکد کوب میاید خور نیست
 ناامیدی گفت در گوش امید از نظر دور است دل دور نیست
 خفته در یک پیرهن ظلم و غرور آنکه مظلوم است و مغرور نیست

بنده عشقم گرامی خسروم
 عشق بازی کار بهر فردو نیست

یک اشک خن بن جله و جبین بر است در وادی بلا کم و فتن بر است
 مفت است گرد غمزه خونریز جان بریم یک خن بگنایه بصحن بر است

ما حادث او قدیم انا الحق چه میزنی
چوں اے پسر کچونہ بهیچون برابرست
در کارگاهِ هتل بود رنگ امتیاز
در بزمِ عشق لیلی و مجنون برابرست
اللهی هست دیگر و لاهی دیگر بود
غافل کجا بحضرت و الهون برابرست
در نزع بر زبان زلیخا جز این نبود
یک آه با هزار شبیخون برابرست
دغست تاج و تخت بود در دیکسی
با کیتب عاشق محزون برابرست
از حرف بوسه لغزش مستانه گل کند
موج شراب آں لب میگون برابرست

آنجا که شد گرامی غمیده اشک یزد

یک قطره با تلامح جیون برابرست

بلا گوشه آن چشم سرمه ساخت است
زانگه کنید که برق بلا کجا خفت است
بخاک مرقده مجنون گذشتم و دیدم
که آشنا بتمنائے آشنا خفت است
یکے بشهرنگ کن چه انقلاب افتاد ✓
که زند مسکیده بیدار پار ساخت است

بگیر حرف بر آویزش پر کا ہے تصرف اثر جذب کمر باخفت هست
 فریب زندگی از مرگ مید چسبم چه انتہاست که در حرف بتداخفت هست
 نیاز ما چه بلا بے و مانعی دارد که خفته است آغوش ناز تاخفت هست
 رمیده ایم ز سجدہ ہزار دانہ شیخ نمیر ویم برا ہے کہ اژدہا خفت هست
 گذشت عمر و سراز خواب نکر دے چرخ ببین کہ بخت بدم مڑہ هست یا خفت هست
 قدم بکوبے بتان الوس منہ گستاخ ہزار فتنہ در آغوش نقش باخفت هست
 فراق و وصل ندانم و یک شک آرم بہ بیدلے کہ در آغوش دل باخفت هست
 ستارہ دشمن رہ پیچ پیچ و منزل دور عس بن ہرناں یار و رہنا خفت هست
 سیاہستی ہندوئے خال رضا رش باں رسید کہ آتش نیر باخفت هست

د مید صبح و گرامی ما بخواب ہنوز

اجل گرفتہ برہ بخیر چہا خفت هست

نہان پرودہ فطرت ہزار بلو لعلی ست	تبسم سبب استیاز بے سببی ست
حدیث دل بزبان نگاہ میگوئیم	زبان ماعجی و نگاہ مہربانی ست
نہ جبریل نہ حاتم و نہ جوہر نہ	میج خواجہ بخوانم کمال بے ادبی ست
سحر گوش من آمدند از حضرت تقدس	کہ صدر بر زم نبوت یتیم مطلبی ست
بحکم مرشد شیراز آتشے خواہم	کہ در صراحی صینی و شیشہ جلی ست
کتاب عقل ورق در ورق فرو خواندیم	تمام حیلہ فروشی و مدعا طلبی ست
دلیل عفو گف ہم سبب نمی خاہد	عنایت از لی پرودہ اربے سببی ست
ز حرف لاکہ ترا بر زبان و دہکست	دل من ست بہ پہلو کہ شیشہ جلی ست

بہ نیم خند و گرامی شبم بڑا آورد
کہ شمع اثر نالہ ہائے نیم شبی ست

شکوہ بر نمی تابد نالہ بے بانہا ست مدعا نمی فہمد گر یہ ترجمانہا ست

مدعی سخرہ گیر بخودی بہل بھیند
 برنجیزم از کوشش زنا تو انہا است
 اندکے تو اے صیاد بند از قفس برگیر
 مرغ نو گرفتارم ذوق پریشانہا است
 بان ہاں چہ سحرانجیت چشم سر آلودش
 خامشی بحر آ مدحرف بیزبانہا است
 مرگ بے اجل خواہی عشق را صلا درہ
 زندگانی عاشق مرگ زندگانہا است
 حکم آرمیدن نیست نصبت پید نیست
 عاشق آزمائہا است بہل امتحانہا است
 بر شجر تھلی رنجت موی از تغافل سوخت
 رمز بے نیازہا است خم لہن ترانہا است
 شہر عشق را نازم طرفہ دارد آئینہ
 مدعاست نمیدی مرگ زندگانہا است

قاصد گرامی را کاہ از سر کوشش

زیر لب تمہم حصیت سخت بگمانہا است

آنچہ شبنوں بر تغافل رنجت فریاد من است

و آنچہ نسیاں را بفریاد آورد یاد من است

آرزوئے یک جهان و یک جهان آرزو
 صیدِ آں دزدیدہ دیدنہائے صیادِ من است
 تیغِ بر کرد از نیام و خندہ زو خونم ز ریخت
 امتحانم امتحانِ بیدار و بیدارِ من است
 امتحانم سربزافو آرزویم سرِ بحیب
 آنکہ شرم اورا ز میں بوس ست جلاؤ من است
 آسمان کو خستِ طاعِ ظلم نو آمدِ مال
 پائے بوسِ فتنہ آں فتنہ ایجادِ من است
 آں وفانا آشنا بخود درآمد از درم
 آہ آہ من بود فریادِ من و فریادِ من است
 ریختِ خونم فتنہ آویزشِ ناز و نیاز
 آنکہ صیدِ صیدِ خود گردید صیادِ من است

نام کز دے ننگِ خیند نیستِ اِلَا نامِ من
 یاد کز دے معنیِ نسیاں چکد یادِ من است
 گفت شیریں در حریمِ خسروی ہنگامِ نزع
 جانِ شیرینم بلا گردانِ منہا دِ من است
 جئے شیر و کوہ بر کندن کہنِ افسانہ الیت
 جئے خولِ ورودنِ جہاں کندنِ ایجا دِ من است
 فتنہِ مشرکہ صفتِ دصفتِ زندِ بریکِ دگر
 خانہ زادِ گوشہِ چشمِ پریرا دِ من است
 اِنما را سفتہ گو شتم کو شفتِ را درس گیر
 حضرتِ روحِ الامیں شاگردِ استادِ من است
 بر سخنہایم گرامی جب سبیل آمد بوجد
 ایں ہمہ دل گرمیِ ذوقِ خدا دادِ من است

ز ذوقِ بخودی از من میرس تا چند است که سینه چاک نظر مانے فتنه پیوند است
 رُخ تو عیدِ نظر باست چند زیر نقاب در آجمله که یک شهر آرزو مند است
 وصال گر همه عمرست عمر یک نفس است فراق گر سه مومیت کوه الوند است
 تو آرزوئے دل من ز من چه می پرسی ز دل سپرس که چو نیست آرزو چند است
 خنک آں نگه ناز در ازل خوردم هنوز بر لب خم جگر شکسته خند است
 چه کنه ز نطفه بزم ونداستم که در نگاه و تغافل بهم چه پیوند است
 تو مفت از کف من برده چه میدانی که قدر گوهر دل حسیت قیمتیش چند است
 ز هم دو یک دل دیرینه بگسلند آخر خبر دهید که در جسم و جان چه پیوند است
 اثر پذیر نبودیم ورنه در معنی کتابِ هستی ما خود برائے ما پند است
 عتابِ غمزه بلا در بلا بهم چید است کتابِ صبر رقی و رقی پراگند است
 قبح تو باد گراں میزنی و من مردم ز وعدے دروغی که راست مانند است
 بے گشتم و جز ملکِ عشق کم دیدم ولایتی که در آن بنده بے خداوند است

شکایتے نکم از فلک و لے میرم ✓ ازین فسانہ کہ دشمن دوست نیست
تمام شکوہ و شکریں ست با آصف کہ ناز بندہ دیرینہ با خداوند است

بلاکشاں ز گرامی خبر کہ می آرد

اجل گرفته بزنجیر بی کسی بند است

مردہ دل از عمر پر خوردن نمیداند کہ چیست

ہر کہ اول زندہ شد مردن نمیداند کہ چیست

دل زدستم برد آن شوخے کہ از طفلی ہنوز

لذت مضمون دل برودن نمیداند کہ چیست

دہرنا سازم بجائے شیر جام نہ ہر داد

مادر بے مہر پروردن نمیداند کہ چیست

خاک بر سرباد آب زندگانی را کہ خضر

معنی کیفیت مردن نمیداند کہ چیست

ناز پروردے کہ آہے بر سرِ راہے نکرد
 در گریباں سرفرو بردن نمیداند کہ حسیت
 نونیا زے کز نگاہے در جگر تیرے نخورد
 غوطہ در خونِ جگر خوردن نمیداند کہ حسیت
 بوالہوس کز گلبنِ باغِ محبت گلِ نخچید
 از وفارنگے بر آوردن نمیداند کہ حسیت
 آں کہ کم خواند ز لوحِ زندگانی درسِ مرگ
 رمزِ مردنِ پیش از مردن نمیداند کہ حسیت
 خوش نظیری نکتہ آوردی گرامی شد ز کار
 پارسا آدابِ مے خوردن نمیداند کہ حسیت

دلم غریب و چشم تو قاتل افتاد است یکے غریب و تو قاتل چہ شکل افتاد است

تو ز آب گل همه گوئی و من دل گویم ترا بجنبه مرا کار بادل افتاد هست
 تو دل مبنده دنیا که هر سانس را نظر بباد ویه دل مبنده افتاد هست
 سر بریده ما را نشان چه می جوئی بسان اشک امان قاتل افتاد هست
 چه ذوق بخودی آنرا که کشتی عمرش ز موج خیز حوادث بسا حل افتاد هست
 ز شهر عقل در افتاده ام بصحرای که نقش جاوه در آغوش منزل افتاد هست
 نگاه حضرت انسان عیار خود شناخت هزار حیف که عاقل چه غافل افتاد هست
 بساط نمکده عشق نقش می بستند ز نامرادی مات عمر بزل افتاد هست
 بریم جان سلامت گرا ز بلا مفت است که چشم مست بخورینا مل افتاد هست
 حکایت من تو خوانده ایم حرف بحر تمام صفحه هستی چه باطل افتاد هست
 باشتی ستاره حریف می نازد ز مهر بازی افلاک محفل افتاد هست

تو ماجرائے گرامی دردمند پیرس

که نیم ناز ترا نیم بسمل افتاد هست

باز چشم سرِ راهِ بکسے افتاد است ✓ کہ ز چشمش بسیرِ خاک بسے افتاد است
 ذوقِ بے رحمی لیلیٰ دلِ مجنوں داند کہ بہ و نبالِ صدائے جسے افتاد است
 و مَنوعِ مستِ غمِ بکستی منِ مخورید بگذارید کہ کارمِ بکسے افتاد است
 از نظرِ حسرتِ نظارہ گلِ میچکدش چشمِ بلبل کہ بجاکِ قفسے افتاد است
 چسیت ذوقِ لبِ شیرینِ دلِ الوسم کوزہ شہد کہ دروے مگسے افتاد است
 بیدلاں رسمِ تغافلِ صنماں لستِ ضرر ✓ مصلحتِ بہت کہ آدابِ خسے افتاد است
 دی شنیدم کہ گرامی ز جہاں گوشہ گرفت
 دیدم امروز بہ بندہ ہوسے افتاد است

مستم ز قہقہہ کہ شرابے بہ ازین نیست داغ ز تغافل کہ کبابے بہ ازین نیست
 ہاں بخبرِ ہر نفسے و ز حساب است ✓ با خود بحسابم کہ حسابے بہ ازین نیست
 لبریزِ تمنا چہ بلا آمدہ انساں در قلمِ تہیدِ جبابے بہ ازین نیست

در باغ و فاختل تمست اثر آرد	اشک زمره ریز که آبے بہ ازین نیست
خورشید کند دعوائے یکتائی آں شوخ	از پردہ برآمد کہ جوابے بہ ازین نیست
در دسمرگ است ز صندل چہ کشاید	کو گریہ بلبل کہ گلابے بہ ازین نیست
نومیدنی ما غازہ ز خسار امیدست	بر چہرہ اُمید نقابے بہ ازین نیست
در خواب اجل رفت لیجا و چہ خوش گفت	این ست شکر خواب کہ خوابے بہ ازین نیست
ترسا بچہ شبکست کہ و بر سر واعظ	رسوائی آں خانہ خوابے بہ ازین نیست
من نامہ فرستادم و آں کافر مغرور	ناخواندہ بدش کہ جوابے بہ ازین نیست

در مدرسہ عشق بخوان مصحف خسار

بر خیز گر آدمی کہ کتابے بہ ازین نیست

عشق آمد و از عقل فسونگر نتوان گفت	پیدا است کہ از پیہ و اخگر نتوان گفت
مانم کشد برینہ سر جو شستیم	با ما سخن از شیشہ و ساغر نتوان گفت

با دلدگان قصه ز محشر نتوان کرد / با سوختگان حرف ز کوثر نتوان گفت
 آن طفل ریه دل ز دور بزم نتوان خواند / در کعبه زند آتش و کافرتوان گفت
 منصور که مستانه بر آمد بسردار / خوش گفت که هر نکته بمنبر نتوان گفت
 آن راز چہ راز است که در پرده میم است / آن راز آہی ست مکرر نتوان گفت
 آن رمز جلیل است ابو جہل چہ فہم / آن سیر جلیل ست با ذر نتوان گفت
 آن را کہ در پیش شیت صید ست صیاد / شاہین نتوان گفت کہوتر نتوان گفت
 در سینہ بمیرد دل بیدر کہ آن را / ماہی نتوان گفت و سمندر نتوان گفت
 بگویم ترا این مژہ آن ابروئے خورشید / بر خیز کہ از دشنہ و خنجر نتوان گفت
 با دوست جلیت ل غمدیدہ چہ گوئیم / و اوست گی ذرہ بخت نہ نتوان گفت
 در دیدہ معنی نگاہ حضرت اقبال / پیغمبری کرد و ہمیب نہ نتوان گفت

این است سخنہائے گرامی اگر این است

شاعر نتوان خواند و سخنور نتوان گفت

این عشق بنا موس و تنگ جنگ است که عشق دشمن ناموس و رهن تنگ است
 اداس شناس رموز کرمه می داند که در نگاه و تغافل هزار فرسنگ است
 دل زن بهوس وصل آل صنم چه کنم ✓ عجب معامله آگینه و سنگ است
 بصلح دست آغوش غیر را چه خبر که چشم من به شب بتاره در جنگ است
 زلاف معرفت شیخ شهروانستم ✓ که مد عاره باریک مدعی لنگ است
 سپهر و این همه چشک فروشی اختر فریب پرده قانون فتنه آهنگ است
 تراود از نگه ره نور و وادی نزع که نیم گام درین هزار فرسنگ است
 ز قرب بجز چه گوئی که قرب و بعید است ✓ ز جنگ و صلح چه پرسی که صلح و جنگ است
 هزار جلوه و سنگی ز بخودی نگرفت فقیه شهرت نا کلیم خود رنگ است
 نه از زمانه امیدم نه از ستاره نوید زمانه بستم ستاره در جنگ است
 بنخواه جام جم و ملک جم ز درویشان که در چشم صدف لعل در دل سنگ است
 درین زمین غزل خوش ز من نمی آید که تنگ ستم و دل تنگ قافیه تنگ است

عتابِ وہمہ آفت خطابِ وہمہ قہر
گرا می این چہ فسون است میں چہ نیرنگ ست

نگاہِ بخشِ دلِ بخشِ زبانِ بخش	چرا گناہ نہ بخشد کسے کہ جاں بخش
حکیم گفت کہ آلِ شریکِ این بہت	کہ عمرِ خضر دہد مرگِ ناگہاں بخش
زباغِ آیہ لَا تَقْتُلُوا کُلَّ حَیْمِمْ	گناہِ ما کہ نہ بخشیدنی ست باں بخش
حکیم ہر چہ بہر کس دہد حکمتِ دوست	سکوں نہ نقطہ و گردش تا سماں بخش
مرا باہِ حسدِ گاہِ یک اثر نہ دہد	ہزار فتنہ باں حشیمِ نکتہ داں بخش
ز دستِ یاسِ بجانم کجاست شمشیرے	کہ آرزوئے دلِ صیدِ نیم جاں بخش
ستمِ ظریفیِ آں حشیمِ فتنہ مستِ میرس	کہ با شکستہ دلِ فراقِ امتحان بخش
بگفتم اے پریِ امروز بوسہ یادِ شام	ہزار حیف نہ این بخش و نہ آن بخش
قبیلہ پروریِ درِ عشقِ رانا زم	کہ با گرا میِ ما حشیمِ خوچکاں بخش

چه مدعاست ز وارفتگی چہا مقصود کہ بہت تاست ہمہ نیست لہو تاست نہو
 بقطرہ قطرہ کلیم است و آن تلاطم نیل بذرہ ذرہ خلیل است و آتش نہرود
 یکسیت جوہر فطرت و لے نہاںم کہ این چرا شدہ مقبول و آن چرا مردود
 عنای ز دست مدہ بیدلی بکار مہر گرہ ز غصہ برابر و مزین چہویر چہ زود
 باشنا ہمہ بیگانگی اثر کردست کہ ہیچ می نشناسد یا ز را محمود
 زمرگ و ز نیست سخن رفت و عشق می گوید
 کہ نسبتے ست گرامی نہاں آتش و دود

گم گشتنم از خویش ز جائے خبرم داد ایں گم رہی از را ہنمائے خبرم داد
 من بندہ انداز ز خود رفتن خویشم کیس بخودی از خانہ خدائے خبرم داد
 آتش نفسان چند بہ دل بے اثر نیست شوق کشش کا ہر بابائے خبرم داد
 آمد لب غنچہ نتیم شدم از کار انداز تبسم ادا ئے خبرم داد

از چاشنی سوختنم بے خبری بود برق نگہ پوشِ رُباتے خبرم داد
 زان بوسہ دہم دہن گل را کہ گِل گل از ناز کی تار قبائے خبرم داد
 دل نعرہ بر آورد کہ یاراں ہمہ رفتند شد قافلہ آواز درائے خبرم داد
 تا بوفس روح گرفتار بلا بود ایں سلسلہ از دمِ بلائے خبرم داد

از رفتن آں شوخ ازیں راہ گرامی

گلزارِ نئی نقش کفِ پائے خبرم داد

اسیرِ حلقہ وحدت با بچمن چہ رسد ز خود گشتہ بگردابِ دامن چہ رسد
 ز رشک جلوہ باتینہ ہم نہ پردازد بخوشی تن ز سدالِ صنم بمن چہ رسد
 تو ماجرائے تہ آبِ پریں از خواص کہ غیر مردہ کہ داند کہ در کفن چہ رسد
 ز خارجی مطلب عشق اہل بیتِ سول کہ نارسید بیک تن بختین چہ رسد
 ز تلخکامی پرویزِ کردہ ام معلوم کہ بوسہ لبِ شیریں بگو بکن چہ رسد

زخندہ گل رخسار یار دستم کہ عندلیب چمن باز در چمن چہ رسد
 رسیدہ فکر گرامی بر مزہائے دستیق
 بفہم بخت موبہوم آں دہن چہ رسد

وائے دانا کہ باں ہوش ربائے نرسد سرفروشی نرسد آبلہ پائے نرسد
 ہاں ڈہاں تیر نگاہے بجگرتا نخری نالہ کارے نکند آہ بجائے نرسد
 مشکل آن نیست کہ در دلیت بجایم مشکل آن ست کہ در دم بدوائے نرسد
 ناقہ لیلیٰ بید در چشم مجنوں آنچنان رفت کہ آواز درائے نرسد
 نالہ سرگردم و کارے نکشاید چہ کنم شاہ را گوشہ چشمے بگدائے نرسد
 ایں ہمہ فتنہ بر شگلی بخت من ست کہ در آغوش اثر دست دعائے نرسد
 دست من در کمر ماہ رسد میرسدش نرسد آہ باں بند قبائے نرسد
 رہ غلط کردم و افتاد گرہ در کارم مرد را ہے نرسد عقدہ کشائے نرسد

بود ناگفتنی آن نکته که منصور گفت آن که در خود نرسید دست بجائے نرسد

آه از دوست حدیثے بگرامی نرسید

آه از گلشن تمیید صبا نرسد

سر بر زوازا است بلا جستجو نبود صورت گرفت معنی جان آرزو نبود

بودیم جلوه فنگن ایوان لامکان نه آسمان و هفت خط و چار سو نبود

تبسج و خرقة بود باینها مراحه کار پیمانه و صراحی و جام و سبب نبود

رفتم بمدرسه که مگر پیے با و برم شور ترانه من و تو بود، او نبود

سود اتیان حلقه زلف سیاه را دستار سر نبود که طوق گل نبود

یک شهر گل بجیب نظاره اش و لے دامان چاک چاک نگاهم رفو نبود

در بزم نیست غیر گرامی رقیب من

او بود من نبودم و من بودم او نبود

کا دانا نظر گذشت تماشا ببارسید ✓ در سینه دل نماند تما ببارسید

ما جانشین حضرت مجنون نکته سنج قیمت نگر که نسخه سودا ببارسید

دوستگی ذوق تبسم نصیب غیر بیرحمی تعافِ فل بیجا ببارسید

بخشکِ بدامِ محبت پدید و مُرد پیغامِ بے نیازئی عنقا ببارسید

طغرلے ماست امتِ احمد زہی نصیب عذیل و مہدیجا ببارسید

ما دشمنِ خودیم براخر چه تهمت است ✓ ماشکوه کم کنسیم کہ از ما ببارسید

حسرت ز دردِ آمد و امید رم گرفت اخلاص سخت لبست مدارا ببارسید

کے در رسید بر سرِ فرہاد نامراد زخمی کہ از عجزِ ذنیب ببارسید

اے وائے ما کہ کشتی مارا فرو شکست موجی کہ از تلاطمِ مایا ببارسید

اے سبکی بخاکِ لحد در سید ایم عجبی ببارسید نہ دنیا ببارسید

مانا کہ کنسیم گرامی نگفتنی ست

کز تار تار زلفِ چلیپا ببارسید

در کشت کعبه را اتفاق افتاده بود
 اتفاق این و آن داغ نفساق افتاده بود
 دوش در حین آنه از وارفتگیهایم میپرس
 مست بودم شیشه عقلم بطاق افتاده بود
 طاق را از جفت نشاسیم ما سودانیان
 ابروان را جفت بر خواندیم طاق افتاده بود
 یار آمد بر سر بالین من لیکن چه سود
 در میان جسم جان من فراق افتاده بود
 طفل اشکم گز چشم افتاده همیشه بر سنج
 ناخلف بودست پنداری که عاق افتاده بود
 کوشب مهتاب آن آویزش ناز و نیاز
 ساعدش در گردنم دستم بباق افتاده بود

دی گرا می در قسار عشق خود را باخت بُرد
 مدعی در گیر و دارِ حفت طاق افتاده بود
 سحر گل کرد رفت آن بیوفادل در میاں گم شد
 شکیم گم شد و امید گم شد متحان گم شد
 مکاں در لامکاں گم شد نشان در بے نشان گم شد
 قیامت سر بر آورد آں باین این باں گم شد
 نهانش را عیاں گفتم عینش را نهان گفتم
 عیاں اندر نهان گم شد نهان اندر عیاں گم شد
 رہے گم کرده ام اے رحمۃ اللعالمیں رحمت
 زایاں شیخ گم شد کعبہ گم شد پاسبان گم شد
 چناں بر ہم زدی اے چرخ بر زم ما و فاکیشاں
 کہ دجلہ گم شد و تلاح گم شد باد باں گم شد

جگر کم کم ز مژگانم میزید میزید
 کرشمه گم شد از ابروش یا تیر از کماں گم شد
 ز دریائے تلاطم خیزا میدم چه می پرسی
 که تا ملّاح لنگر بر کشاید باد باں گم شد
 براں بودم که از ستر دہانش نکتہ بر خوانم
 سخن تا بر زبان آمد ز بانم در دہاں گم شد
 بصحرائے محبت گم شدن بارے عجب نبود
 دریں دہلے حریفان کا رواں کارواں گم شد
 گرامی از نگاہے دل زدستم برد آں کافر
 دل رمزشنا آخر بچشم نکتہ داں گم شد

آں روز سوختم کہ نہاں را عیاں نبود آتش بجای فتاد کہ در جسم جاں نبود

آن چشم مست صبح ازل کرد بملسم
 آنجا که نیم پرده ز رخسار برگرفت
 آنجا که برق جلوه اش آمد شراره ریز
 حرفی که گفت چشم سخندان شنیده ایم
 باطل و عقیدیم و رجا فقر را چه کار
 انسان کشید بار امانت نگه کنید
 چندای هوس سبب بیفتاق و وصل
 دلگرمی و فغان نظر داشت هان نشد
 یا شوق نامراد نبود اضطراب خیز
 ویرینه بنده ایم علی را که جز علی
 آن راز سر مبر که در میم احمد است
 در نزع ماجراتی گرامی ز ما می پرس
 تیر از کجا کشاد که تیر و کمان نبود
 موئی نبود که نبود امتحان نبود
 بلبل نبود باغ نبود آشیان نبود
 با آن که گفتگوئی نگه راز با آن نبود
 در شهر ما ستاره نبود آسمان نبود
 ما را باین گناه ضعیف این گمان نبود
 بیخود بخود پیسج که این بود آن نبود
 عاشق نوازی با اثر بود هان نبود
 یا خود تصرف نگره بخت هان نبود
 رمز آشنائی ز رمز نه کن فکان نبود
 پرس از علی که غیر علی راز دوان نبود
 دل در نگاه بود زبان در دوان نبود

دل فوقِ قرب داشت باین بعد ایں اق پا بوسِ منتِ نگه پاسبان نبود
 سودائے خام داشت گرامیِ نچخته کار
 اندازه سنج چاشنیِ آتشان نبود

عشوه در پرده تنهاست که با ما میگرد صبر فرمود حیا شوقِ گفتا میگرد
 غمزه را نصحت خوریز و دهتا چکند جورنا کر و نش آں بود که گویا میگرد
 تار تار است گریبانِ شکیبم امروز کیست گستاخ که آں بندِ قبا و میگرد
 مانگو نیم که فردا بترست از امروز وائے امروز که سرورِ سرِ فردا میگرد
 کار امروز بفرما گذار اے غافل وائے آں ابله که سرورِ سرِ فردا میگرد
 نهر و بار بزمِ آں آفتِ جانِ بزرگرفت گریه سرگردم و دُر دیده تماشا میگرد
 من بخود گم شده ام گم شده رami جویم آه منصور چه گم کرد که پیدا میگرد
 ساتی آں باد که از خنکد و حدتِ نیت نشه بخود نمی عشق دوبا لا میگرد

کار ما بود گره در گره از گردش چرخ
چشم ساقی ست که از کار گره و میگرد
دوره ام رقص کنان خمیه بخورشیدند
قطر ام شور باندازه دریا میگرد
شجر و ادنی ایمن ز نگاهم می سوخت
دماغ دل بود که کارید صبت میگرد
ماتم عاشق دل زنده تماشا دارد
خضر از خویش شد و مرگ تمنا میگرد
از کجا تا کجا ماتم شیخ^{علیه} الهند است
نالہ بر خورد و بگو شمع که میجا میگرد

زیر لب خنده خوش داشت گرامی در نفع

جاں بجانان دهد قطره بدریا میگرد

وفا دشمن ره عاشق نوازی بر نمیگرد
چه برگیرم که آه آتشینم در نمیگرد
پری در شیشه کردم ماه را در چاه برستم
ولیکن هیچ افسونم باں کاف نمیگرد
بدم افتاده ام ای باغبان میرم بدم آخر
که آن صیاد ظالم صید لاغر بر نمیگرد

ز خشکی در مانِ شیخ شهر مشبختن گل کرد
 چرا با بامانی ساز و چرا سست نمیگیرد
 مئے خوش ز دُشِل بر گنبدِ عیامت زاهد
 رست است این ناکید و یارب که درد نمیگیرد
 بگوشِ مرده حیرانم چه بخوانند افسونه
 که سر از خواب تا صبح قیامت نمیگیرد
 چه افتادست اعطار که نقد از نسیم کم داد
 چه پیدایش بسربارب که درد نمیگیرد
 گل آتش ز دُخود از جلوه خود سخت حیرانم
 که بلبل را چرا آتش بر بال و پر نمیگیرد

گرامی خوانده است لوحِ فطرتِ سُرنا دی
 درِ اَجَل مگر گیسو دردِ دیگر نمیگیرد

بسجده بجه بر کف ندشاهد باز می آید
 نوا پر دانه ساز پرده ناسازی آید
 ندانم چشمِ محمود که زد تیغ نکه یارب
 که از خونِ جگر بجائے مئے شیرازی آید
 بنازم نوبهارِ شوخی برقِ نگاهش را
 که مُرغِ جوهر آینه در پروازی آید

خیال نقش پائے کیست یارب عمید غوشی که طفل شکم از مہرِ گلِ بزمی آید
 سرِ پایم بلا گردان طرزِ گردشِ چشمے کہ در مہرِ گوشہ صدخینہ پا اندازی آید
 دلم چید در سوائے مژگانش تو پنداری کہ بوتر خود بخود در نخبِ شہبازی آید

بنازم اے گرامی بر نیازِ جرات انگیزت
 کہ گلچینِ سپمن زارِ نگاہِ نازی آید

دیدیم و سجد کردیم کسے کہ بود ایں بود منت بخود نہادیم بارے کہ بود ایں بود
 مرانہ جان فشانیم بر قامتِ بلندش منصورِ وقت مائیم دارے کہ بود ایں بود
 جان شورشِ نفس داشت آہم نماذ آخر قانونِ زندگی را تارے کہ بود ایں بود
 گفتی کہ بارِ قیابِ نشینم و نشستی در جیبِ لافِ نہفتہ آری کہ بود ایں بود
 از خارِ ہجر مارا بر لبِ شکایتے نیست رفتی بہ برنم و دشمنِ خارے کہ بود ایں بود
 از زخمِ مرگ آخر غل شد بہارِ عمرم پنهان در استینم مارے کہ بود ایں بود

شاخِ مژده ندارد جز اشکِ گوارے برگے کہ بود ایں بود بارے کہ بود ایں بود
 باخود ز خود رمیدم بخود بخود رسیدم دیوانہ ازل را کاسے کہ بود ایں بود
 نگذشت نفس بدخو کز خوشے بد بر آیم
 در پیرهن گرامی خالے کہ بود ایں بود

دلے کجاست کہ مار از مانگہ دارد عنانِ طاقتِ صبر از مانگہ دارد
 نگاہِ بوالهوس اینجا عنانِ دست دہد نگاہِ رادلِ درد آشنانگہ دارد
 صبا بکوچہ زلفش دلِ مراد ریاب بآں غریب خبر دہ کہ جانگہ دارد
 ہزار حیلہ بر انگخت لیک نتوانست کہ بوی زلفِ تو باخود صبا نگہ دارد
 سرمِ جنوں زدہ شورنا ز نہیں سپرست کہ در کستنِ پمیاں وفا نگہ دارد
 نگہ کنید کہ آن دلِ باچہ پر کارست کہ جانبِ دلِ بے مدعا نگہ دارد
 طپانچہ خوردہ موجِ بلاست ز ورقِ ما زنا خدا چہ شاید خدا نگہ دارد

ر بود دل بنگا ہے دمن نمیدانم کہ بر زمین زند آں طفل یا نگہ دارد

دلِ شہاں بہ تغافل در فکرمند ز نظر

دلِ گراچی مغلس کجا نگہ دارد

میروم از خود اگر یار محصل برود ✓ جاں رود عقل رود صبر رود دل برود

اینچہ را ہمیت کہ جوشد ہمہ آتش بسرم ✓ ایں چہ کو نیت کہ پایم ہمہ در گل برود

مرد غافل اگر از راه رود حرف بگیر ✓ وائے بر رہرو آگاہ کہ غافل برود

یار رفت از برم مشباجل آمد بسرم ✓ بگذارے ملک الموت کہ محل برود

از نگہ میچکدش حسرت یک نہ خم در ✓ نیم جل کہ منہ ماند و قاتل برود

خون من در قیامت بوشد منگیر ✓ ایں داغیت کہ از دامن قاتل برود

برود سهل اگر داغ بود بر دامن ✓ داغ بر دامن دل بہت کہ مشکل برود

فتنہ آں نیت کہ آید دل دیوانہ بہوش ✓ فتنہ آنست کہ ہوش از سرِ عاقل برود

با من راه‌نشین و دش‌گرا می‌گفت
سخت غفلت زده خیز که محل برود

اسیر گوشه چشم تو شهسوارانند	شہید نیم نگاه تو شهسوارانند
رموزستی عقل اے حکیم دانشمند	بیا پرس ز مستان که پوشیارانند
یکسیت ہزن ہوشم یکسیت دزد و دم	بہم نگاہ و تغافل چہ پرده دارانند
ز دیدہ تا در دل ذرہ ذرہ غمازست	گماں مبر کہ دل و دیدہ رازدارانند
صبا بحضرت آناں سلام ما برساں	کہ جرم ذوق و فارا گناہگارانند
ز گر مجوشی مردانِ راہ دانستم	کہ بلبلانِ خزانِ میدہ در بہارانند
تمام خندہ بگیرند و گریہ مخینند	بر آسمانِ تصرف چہ برق و بارانند
ز بزمِ دوست خبر میدہند و بخیرند	سخن زپردگی آرند و پرده دارانند
سراز در پچہ عہدِ الست بر کردند	ز چون و چند و کم و کیف رستگارانند

نشسته بر در دل حکم بر ستاره کنند
 برب کعبه که ایناں تمام کارانند
 سمند ریخویم تازیانه مے خواهد
 خبر کنسید لطفلاں کہ نئے سوارانند
 وعا کنسید کہ خاک مرا کند اسیر
 نگاہ عرش نشیناں کہ خاک کارانند
 زبزم زہد فروشان شیشہ در آغوش
 کنارہ گیر کہ ایناں سیاہ کارانند

روزِ عشق گرامی ماچہ میداند
 چہ پنچنگاں کہ دریں راہ خامکارانند

شورشِ جلوه آں پرہ نشیں عام افتاد
 پختہ کارانِ جنوں را ہوسِ خام افتاد
 از جگر آہ برآمد جگر از دیدہ چکید
 ایں فساد نگہ ماست کہ بر بام افتاد
 آفتاب آمدہ در چشمہ خورشید فرود
 عکسِ خسارہ ساقی ست کہ در جام افتاد
 حرف از بوسہ زدم تیغ برآمد ز غلاف
 بر زبان رفت عاکارہ بشنام افتاد
 کارم افتاد بجاں شیشہ ام افتاد بسنگ
 سر بدلیوار زدم طشت من از بام افتاد

شهر عشق ست ز نو میدی و امید گو
 آں بلا نوش بکام ست که ناکام افتاد
 اول و آخر با تعبیه در فطرت ماست
 موج آغاز بگردانہ انجبا م افتاد
 وائے بر فطرت صیاد اگر فهم نکرد
 معنی حسرت آں صید که در دام افتاد
 حسن شد بزم نشین فتنه در آمد به نشاط
 عشق زد زخمه بجای عقل چه بدنام افتاد
 عشوه مفروش که آں دعدہ رنگ آمیزش
 پرده دار اثر بوسه به معینا م افتاد
 سخن من سخن نیست بگنجینه دل
 نقش معنی ست که در پرده الهام افتاد

زند دیرینه گرامی ز جہاں پاک برفت

آں بد و ہر چہ نیک سرانجام افتاد

بہار آمد و گل بانگ نائے ووشش آمد ✓ بیار بادہ کہ نور و چشم گوشت آمد
 نگاہ منجہ آں بادہ ریخت در ساغر کہ عقل مست شد و بخودی بہوش آمد
 سحر بکوتے خود دید و خند زد کہ دگر ستارہ سوختہ آتھان ووشش آمد

چنان سرشک جگر گون ز دیده میچکد م که دامن مژه دامن گلفروش آمد
 ز حسن و لکش و آواز دلرباش میپرس که گوش اهل نظر چشم و چشم گوش آمد
 چگونه نقش مرادم درست بنشیند حجاب حایل و دلاله خود فروش آمد
 نسیم صبح ندانم بگوش گل چه مید که گل بجنده زد و مرغ درخروش آمد
 چه سحر کرد نگاهش که در عوالی چشم بلا کمر بگرفت نه سفته گوش آمد
 مرا ز مرشد شیراز نکته یاد است که سخت میر بود هر که سخت گوش آمد
 نگاه دشمنه گرفت و کرشمه پرده درید شکب غل شد و امید درخروش آمد
 فریب گردش آن چشم فتنه مست میپرس یک زهوش بر آمد یک بهوش آمد

مرد پیر مغانم که گفت و خوش میگفت

که باں گرامی مارند خرقة پوش آمد

طلسم جذب مجنون عصمت لیلی نگه دارد لیلی ده خبر کای بنجر این حرف ته دارد

گنہ کردم کہ بر قلم کمر بند دنداستم
 کہ آں برق بلا خطے بخون بگینہ دارد
 ہلاکم کرد حشر تہائے مرغ نو گرفتارے
 کہ چشمے بقیس میدارد و چشمے برہ دارد
 تہیدستم پندارے امام شہر در محشر
 کہ آدم زاد گر چیزے نمیدارد گنہ دارد
 بخود بر جوش آئے شکم ز خود بر خیز آئے ہم
 کہ دشمن دل آں آشنا بیگانہ رہ دارد
 رہ عشق است امید از زمین یاس میرد
 دریں صحرا دل ہر ذرّہ یوسف بچہ دارد
 محبت مشریم ز تار از بسج نشنام
 دل درد آشنا بتخانہ دارد و خانقہ دارد
 تغافلہائے صیاد آتش ز در پر و بال
 خدا از پنجہ مرغان گیر ایش نگہ دارد
 ز جعد مشک بنیرش عقد را کردہ امشب
 سخن از نافہ کم گویم کہ پیشے بر کلہ دارد
 تغافل را زمین بوسم نگہ را گرد و گردم
 یکے بر خود نگہ دارد یکے در خود نگہ دارد
 گراچی آفتاب آمد غلام حضرت عثمان
 کہ دارد بکر زریں کم بر سر کلہ دارد

گراچی خار در چشم از نگاہ ہرزہ گرد آمد
 ز شاخ وصل گل صید نگہ را گرد نگہ دارد

چشم آن منجیه در بهزنی استاد آمد	عقل شد نعره زنا عشق بفریاد آمد
صید آن نیست که بنجود شد درام افتاد	صید آن ست که غارتگر صیاد آمد
شهر نظاره فریب است ولیکن چه کنم	عقل دیوانه آن طفل پر یزاد آمد
در ره عشق نه تنها من بیدل نازم	نالہ در ناله و فساد بفریاد آمد
خط که مستانه بجائے رسد از نقطه رسد	نقطه ماست که سر بر خط بغداد آمد
جامه هستی صد چاک نکر دیم رفو	تار پوفوس ماهمه برباد آمد
بنده آن نیست که از بندگی آزاد بود	بنده آنست که در بندگی آزاد آمد
بر سر تربتم آن شوخ در آمد باغیر	قهر آمدستم آمدستم بحیاد آمد

دی گر آدمی علم فراخت بر اطراف جبل
کوکن نعره بر آورد که استاد آمد

ن کعبه و شرب و بغداد و طیس همه رفت

جاں ز زلفِ نیتا بشِ دستِ بر دل ماند ماند
 دل ز چشمِ نیم خواشِ نیم بمل ماند ماند
 خونہائے بے زباناں را کہ می گیر و حساب
 داغِ خوں بردا من شمشیرِ قاتل ماند ماند
 ہر کہ از خود رفت سر بیرون کشید از جیبِ یار
 ہر کہ در بندِ طرازِ نقشِ باطل ماند ماند
 در محیطِ گریہِ خوںِ حالِ مژگانم می پرس
 آب از سر رفتگاں را پائے در گل ماند ماند
 خوانِ بعینما بود شوقِ مضطربِ کارے نکرد
 بے نصیب از لذتِ آں جلوہ سائل ماند ماند
 ہر کہ را جیبِ نگاہِ دل نشد چوں جادہ چاک
 پائے در دامنِ عزلتِ ہمچو منہل ماند ماند

آرزو ها خون شد اما ذوق وصل از دل نشد
 بوی خون آرزو در شیشه دل ماند ماند
 جان و جانان خودی که بودست جسم افتاد غیر
 در من و جانان من این پرده حائل ماند ماند
 در دل دریا گرامی غوطه زد از پاس دم
 خشک منغر انگشت بر لب همچو ساحل ماند ماند
 نگاهم آں چنان بر جلوه جانانه می رقصد
 که بنجد شمع را بر گرد سر پروانه می رقصد
 ✓ من و تو هر دو ای مجنون بیا از بنجودی قصیم
 که در شهر جنون دیوانه با دیوانه می رقصد
 ندانم عنبره ساقی چه افسوس کرد در کارش
 که امشب محتسب در میکده زندانه می رقصد

نمیدانم فریبِ گردش چشم که ز در آتش
 که شیخِ شهر در لب چه استاوانه می رقصد
 نقاب از رخ بر افکند آں پری زاهد بر قص آمد
 بلے از خشک مغزها بر آتش دانه می رقصد
 دلاویزی بزم میکشای دارد تماشاے
 صراحی نغمه از قفل زند پیا نه می رقصد
 مرا افسانه لیلی و مجنوں یاد مے آید ✓
 اگر فرزانه می خندد اگر دیوانه می رقصد
 بلا گردانِ گردشاهے چشم کیست حیرانم
 که در میخانه امشب خود بخود پیا نه می رقصد
 خیالِ چشم مست کیست شور انگیز دل یارب
 که دل در سینه ام میرقصد و مستانه می رقصد

✓ گرامی را بطوف کعبه بخود دیدم و گفتم
 که این ماند با آن کافر که در بتخانه می رقصد
 زاندا ز تبتم مستی پیمانه می خیند
 تبسم کند لبها میخیزدش مستانه می خیند
 به بزم یار بخود سوختن بلبل چه می داند
 که این آتش ز دامن پر پروانه می خیند
 سواره مست تو سن مست وستی خیر رفتارش
 غباری کند سر ره خیزدش مستانه می خیند
 باستقبال ماگر برنجیزدیشخ گو کم خیند
 پے تعظیم مستان ساغر و پیمانه می خیند
 ✓ ز غفلت مرغ نادان ام را از دانه نشناسد
 شناسد طائر دانا که دام از دانه می خیند

زبس در ہر گِمن آتشِ عشقِ ست برقِ فگن
 نشیند گر در آغوشم پری پروانہ می خیزد
 نوائے آشنا از ہر کجا خیزد بگوشِ آور
 اگر از کعبہ می خیزد گر از بتخانہ می خیزد
 کد امینِ مست نازائے ہر آن ہیں گزشتِ امشب
 کہ از ہر ذرۂ نقشِ قدمِ پیانہ می خیزد
 گرامیِ قصہ پیرِ پیرِ گم کردہ نشیدی
 نگہ داری دلِ خود را کہ دُزد از خانہ می خیزد
 فلاطون علتِ بیتابیِ مجنون چہ میدانند
 تو این حکمتِ زلیلیِ پرسِ فلاطون چہ میدانند
 ز مالِ تشنگانِ دریا نشینانِ را چہ پروائے
 گدازِ سینہ صحرایِ دلِ جیحوں چہ میدانند

زبانِ بلبلاں آنا نکه میدانند میدانند
 که زانِ شدم دشمن ناله موزوں چه میدانند
 تپیدِ نها چه میدانند دلِ افسردہ زاهد
 ادائے کاوشِ نشترِ رگِ بیخوں چه میدانند
 بآبِ زندگی رہ بُروم و قدرش ندانستم
 رموزِ نحوش نصیبی طالع وارثوں چه میدانند
 دِلے لیلیٰ کہ با پیمانِ شکستن بست پیمانے
 شکست اندر شکستِ شیشہٴ مجنوں چه میدانند
 نہ حرفِ شکوہ میخوانم نہ وصل از ہجر میدانم
 دلِ بے آرزو افسانہ و افسوں چه میدانند
 بگوشِ نو نیا زان خود فریبِ غمزہ میگوید
 کہ چشمِ دلہ با حرفِ وفا مضمونں چه میدانند

تغافلہائے یوسف باز لینا دیدم و گفتم
 کہ طفلِ ناز پرور لذتِ شبنوں چہ میداند
 کسے کز نالہ بر لبِ رنگ از تجالہ کم بند و
 سیہ سستی ذوقِ آں لبِ میگوں چہ میداند
 گر آئی خمِ نشینی دیگرست و خمِ کشی دیگر
 تو اسرارِ خم از من پُرسِ فلاطون چہ میداند
 شدم بھل ز چشمش ترکِ خونخوار این چنین باید
 بجانم آتش ز شعله رخسار این چنین باید
 بدستِ زاهد بے مغز تبیجِ ریا دیدم
 بخود پھپھیم و گفتم کہ زنا را این چنین باید
 بنوکِ شاخِ مژگانِ کردہ گلِ اشکِ جگرِ رنگم
 تماشاے صبا گل بر سر خار این چنین باید

چو دیدم نعرۂ مستان بزاهد درمیگیرد
 شرار آساز جاستم کہ دیوار این چنین باید
 بزرگان قطره ہائے لالہ گونم دیدوزد خندہ
 کہ گلبن این چنین گل این چنین خار این چنین باید ✓
 مرا از قصۂ مجنوں ہمیں یک نکتہ یاد آمد ✓
 کہ دیوانہ بکار خویش ہشیار این چنین باید
 گرامی میخورم غمہاش غمہاش خور و جام
 ندارم جز غمہاش و مساز غمخوار این چنین باید
 سرم بسودائے چین زلفت ختن نگردد و گرچہ گردد
 جگر ز گلہائے داغ، داغ چمن نگردد و گرچہ گردد
 چو حسن از پردہ سر بر آرد عشق صدگونہ ناز دارد
 کلاہ ناز تر انسب از مَشکن نگردد و گرچہ گردد

اگر بصحرای سمند تازی کنی ز لطف ره تیغ بازی
 غزال را بر گرش بگردن رسن نگرود و گرچه گردد
 نقاب بر رخ فکندۀ ظالم قبتلم آئی چراننا لم
 نگاه را چشم داغ حسرت وطن نگرود و گرچه گردد
 قلم بشرح قد بلندت ز شاخ طوبیٰ خراج گیرد
 ورق ز مضمون نقش پایت چمن نگرود و گرچه گردد
 چو شمع رخساره بر فروزی چه خرمن عمر با بسوزی
 زبال پروانه کشته ات را کفن نگرود و گرچه گردد
 غریب را که هوائے بریت بجانش افتاده برق حسرت
 چو شمع آغوشش سوختنها وطن نگرود و گرچه گردد
 کنم بدشت جنون تگ و دو فکندۀ ام طرح عشق از نو
 روایت داستان مجنون کهن نگرود و گرچه گردد

دل من از دماغ و چشمم از اشک و سر بوائے زلف و خالش
 چمن نگرود و عدن نگرود و ختن نگرود و دگر چه گردد
 چو در چمن بے تو هر رگ گل شکست نشتر چشم بلبل
 اسیر دام ترافس گر چمن نگرود و دگر چه گردد
 ز بس بیا و بس گرامی ز دیده دریائے خوں بر آرم
 سرشک و چشم من عقیق مین نگرود و دگر چه گردد

از ناله ام این شکوه کند آں گله دارد	وز یارب من چرخ فلک آں گله دارد
آشب جگر من ز خمی تیر نگه کیست	کز گرمی خونم لب پیکان گله دارد
آئینه بکف جلوه و نظاره هوس مست	فرصت ز پرافشانی مژگان گله دارد
آنجاکه دهد جلوه اش آئینه بدستم	حیرت ز سیاه بختی مژگان گله دارد
کو نامه چه پیغام چهاشوق مضنون	بتیابیم از حسرت عنوان گله دارد

از شرم چه بکشد و از توبه چه خیزد ز آلودگیم تهمتِ عصیان گله دارد

نامتنام

بخود پیچ گمان زنده شد یقین میزد بحکم از گس خود در انگبین میزد
چنان تبسم دیو رحیم زور هم که نقش سجده در آئینه جبین میزد
مرا براه وفا آورد نگاہی کو کجاست شیخ که مارم در آستین میزد

نامتنام

برد ما را پیری و داشتگی از راه عقل اشک سرخ و چهر زرد و جامه نیلی سرسپید
احمد مرسل مگر ما را شفاعت کرده است نامه اعمال ما بود ست در محشر سپید
مستی و مخموری ما پرده دارِ حل عقد عشق را جوهر سیاه و قتل را گوهر سپید
ماه جان افروز ما یعنی ادب آمد فروز ما حریم سینه را کردیم بام و در سپید

فرد

نه از لکنت زبان آست عیاری لرزد ز بیم بوسه بر خود گوهر گفتاری لرزد

پنهانم و سپیدایم کفیم بشراب اندر
 پیدایم و نهانم و انعم بکباب اندر
 دیباجه بودم هیچ انگیز وجودم هیچ
 مضمون خیالم من سچیده بخواب اندر
 از موسی من میرپس از غیر چه می پرسی
 شوقم بسوال اندر و دقم بجواب اندر
 آن نکته که عارف آورد و جد این است
 جان است جسم اندر دریا بحباب اندر
 رمزیت حکیمان می خوانم و می رقصم
 خوابست گنگ اندر مرگ است بخواب اندر
 از رحمت از مهرش فهرست گناهانم
 ناید بحساب اندر آید بحساب اندر
 در کشاکش لایم و در جذب لایم
 میچیم و همه مائیم چون عکس باب اندر
 از آدم و پابندم چون سرو صحن باغ
 مجموع و پریشانم چون بولکلاب اندر
 از روح چه می پرسی از جسم چه می گوئی
 اوجم بخصیض اندر گنجم بخراب اندر

دیدیم گرامی را در خلد برین امشب

ابله به بهشت اندر و انا بعذاب اندر

دو و آہم حلقہ بر زو آسماں نامیدش سینہ ام شد منزل غمہا جہاں نامیدش
 داغ و حشت کردہ گل در سینہ دل نامیدش بے قرار یہاں غبار آنجخت جان نامیدش
 زلف را بشکست من صیاد جان فہمیدش داد برابر و گرہ نامہ سببان نامیدش
 فاقہش از نار خم شد شاخ گل پنداشتم بنگ بست از قبائش گلستان نامیدش
 شور آہ و نالہ بر شد من جرس کردم لقب بخودی بر بست محل کاروان نامیدش
 داغ دل گردید روشن کردمش غم رشید نام جمع شد شکم بزرگان کہکشان نامیدش

اے گرامی بکہ ارم شورش عشق بتاں

دل پر از بتخانہ شد ہندوستان نامیدش

عشق در ذوق عقل و زنی رنگ دوست در صلح پاسبان در جنگ
 عشق یک جذبہ و ہزار سلوک عشق یک نغمہ و ہزار آہنگ
 عشق را دار و متل را منبر عقل در رنگ و عشق خود بیرنگ

عشق را تنگگاه کام ننگ	مسند عقل بر لب ساحل
عشق را سفته گوش شیر و پلنگ	عقل را دست بوس مور و ملخ
حبام بتور و بادۀ گلرنگ	عقل با عشق نسبتی دارد
عشق صد ننگ را کند گیر ننگ	عقل در رنگ اختلاف آورد
عشق مستانه می کشد آهنگ	عقل در پرده گفت بان خاموش
می زند عشق شیشه ها بر سنگ	عقل از سنگ شیشه می آورد
یک نفس را هزار و یک فرسنگ	نامرادیست شا به راه مراد
سنگ بر شیشه شیشه ها بر سنگ	چسبیت این امتیاز موت و حیات
سینه آرزوست پشت پلنگ	دماغ برداغ چیده است فراق
عشق نشاخت نام را از ننگ	سکه زد عقل ننگ را نازم
راه باریک و پاری عظم ننگ	ره بجای ننه نبوده ام چه کنم
ابله نشاخت مایه از خرچنگ	بخیبر این سخن چه می فهمد

گرنجوسد فروبری دانی که ز سرشته ایست زمرم و گنگ
 گفت ملایم خاک نیشاپور آں دافیم دانش و فرہنگ
 کفر از عشق و عشق از ایمان چسیت این فتنہ باو این نریگ
 ہاں گرا می ز پرده با خبر است
 گر نظیری غلط کند آہنگ

ما خویش را بہ نیم نظر ہاں فروختیم ✓ خود را فروختیم چہ از زان فروختیم
 دیوانگی نبود بلا سنج متسیار داماں محبت و حبیب داماں فروختیم
 ما خرقة را بہ نیم تبسم دریدہ ایم ما توبہ را بچشمک پنہاں فروختیم
 ما را بشہر مرگ تہیدست برسنج ما یکسی بگورِ عنبریاں فروختیم
 آہی کہ حلقہ حلقہ با مید سر دہیم با تا ز زلف پریشاں فروختیم
 ما سجنہ ز رشتہ ز تار خستیم ایماں بکفر و کفر با میاں فروختیم

قانون عقل نسخه ایماں کتاب ہوش ✓ در امتحان چشم سخنداں فروختیم
 شورے رسد ز گور زلیخا کہ اے عزیز ما زندگی بگوشت زنداں فروختیم
 گل کرد نو بہار و جنوں پرده بردید چاک جگر بچاک گریباں فروختیم
 شور ہوس نہ داشت گرامی دماغ فقر

دستے بچیہ پائے بداماں فروختیم

براہ و فاپا ز سر خستیم خبر را ز خود بے خبر خستیم
 سیہ کاری ماست اے پرہ داکہ در پردہ با پردہ در خستیم
 سحر خیزئی آہ کارے نکرو بگل بازی چشم تر خستیم
 نبودیم براوج پرواز گیرہ برغان بے بال پر خستیم
 نہ بودیم رہ در حریم وصال بخاک سہر بگذر خستیم
 دعا بر سر عرش پرواز کرد اثر را رہین اثر خستیم

عجب آتش بود عشق غیور که با سوختنهایش در خستیم
 جوانی شد و صبح پیری دید شب آرزو را سحر خستیم
 چنانیم مست آرزو شد دلیر نظر را حریف نظر خستیم
 نگه در جگر تیر به تیر بود گل زخمها را اسپر خستیم
 اثر را اسیر دعا کرده ایم دعا را کسب اثر خستیم
 قبح در نهاد آں قیامت ختم بخون گرمی در دهر خستیم

گرا می دماغ ظهوری نداشت

خبر را از خود به خیر خستیم

گفت میخور غوطه در خون جگر گفتم بچشم

ریز غناب جگر از چشم تر گفتم بچشم

گفت شب بر لبست خست آمد سحرای بوفضول

داستان شکوه کم کم مختصر گفتم بچشم

گفت اے حسرت نصیب اے! الہوس اے ہرزہ گرد
 واپس چاں ہر طرف تارِ نظر گفتم بچشم
 گفت از عرش آوری شہبازِ معنی در کند
 حمدِ مایمِ خواں باندازد و گر گفتم بچشم
 گفت اے رمزِ آستانِ ماندِ ماہ و آفتاب
 گردِ مای گردِ ہر شام و سحر گفتم بچشم
 یا قلم در کشِ بحرِ دار و گیسوِ دہ دار
 یا علم بر کشِ بخونِ پردہ در گفتم بچشم
 بان و ہاں سرِ شستہ فرصتِ ہ از دستِ خویش
 چشم را بر ہمِ مزن اے بخیر گفتم بچشم
 گفت از خود بگجل اے و اماندہ ذوقِ حضور
 نیست اینجا ہمتِ یازِ بام و در گفتم بچشم

گفت آب از چشمہ سارِ چشمِ ریزاے مستِ عہد
 نخلِ مہید تر بہ بند و شمر گفتم بحشم
 فاش گفتن راز ہا بر حکمِ عشق آمد حرام
 درس گیر از رمزِ دزدیدہ نظر گفتم بحشم
 گفت چند آئند گرامی تشرہاتِ بے اثر
 در گلو بشکن نفس اے در و شمر گفتم بحشم
 ز قاتلِ یک نگہ دزدیدہ دیدن آرزو دارم
 بخاک افتادن و در غلِ تپیدن آرزو دارم
 ز دست اندازِ حیرت فرصتِ نظارہ می خواہم
 ز ساقی اندکے مستانہ دیدن آرزو دارم
 گدازِ آمادہ برقِ نگاہِ کیستم یارب
 کہ غولِ گردیدن و بچو و چکیدن آرزو دارم

نگہ طاقت گداز و شوق بے پروا و من حیراں
 مژہ بر بستن و از خود رسیدن آرزو دارم
 میسر از من بہار لذت در خون تپیدہا
 کہ زخمی دیگر از تیغے حیدر آرزو دارم
 بنا ز اے شوق گستاخانہ در جولا نگہ نازش
 کہ دشنام از لب قاتل شنیدن آرزو دارم
 چو گوہر ترک پاس آبرو از من نمے آید
 عرق گردیدن و بر خود چکیدن آرزو دارم
 رہے گم کردہ ام ز افسون عقل اے عشق تدبیرے
 کہ سیر وادی از خود رسیدن آرزو دارم
 جراحت پرور عشقم ز آرامم چہ می پرسی
 بزیر سایہ تیغ آرمیدن آرزو دارم

کہ از اثبات میجو شتم گمے بر نفی خود کو شتم
 با سرارد و دانش و رسیدن آرزو دارم
 برنگِ سبزه و زنار تا کے این کشاکش ہا
 ز دیرو کعبہ خود را و اکشیدن آرزو دارم
 چو نقشِ پاندارم طاقتِ ننگِ میں گیری
 بدوشِ آہِ سر بالا کشیدن آرزو دارم
 گرامی ہمت چوں اشک افتادن نہیں درانم
 ببالِ نالہ شب ہا پریدن آرزو دارم
 اہل آمد بجاں از جانِ ناشائے کہ من دارم
 شنیدن را بشور آورد فریادے کہ من دارم
 شہیدِ غمزه را بر زخمِ بتیابی نمکِ پاشد
 الہی سختِ بیرحم است جلا دے کہ من دارم

بود ہر تارِ دہش از کشتہائے رگِ جانہا
 خور و تیرِ قضا سو گندِ صیادے کہ من درم
 بیک چشمکِ متاعِ زہد و تقویٰ می کند زاہد
 نیازِ گردش چشمِ پری زادے کہ من درم
 ز لہجہ خط کشد بر عارضِ یوسف اگرہ بنید
 ہمیرِ زادہ حسنِ حنادا دے کہ من درم
 خرامِ فتنہ ز اش از روحِ قمری بروہ آرامے
 قیامت سر نہد بر پائے شمشادے کہ من درم
 چہ شد یارب وفائے وعدہ آں خسرو شیریں
 کہ جوشد بجائے شیر از خونِ فرہادے کہ من درم
 ندانم قیل و قالِ مدرسہ جز عشق اے اعظ
 ہمیں یک دے حرفِ آموخت اے کہ من درم

گرامی کشد شور جنوں از محل لیلے
اگر مجنوں رسد در وحشت آبادے کہ من دارم

ناتمام

مجبور در شیمہ تقدیر بودہ ایم مارا چہ خست یار کہ چون و چہ کنیم
بر باد رفت عمر کہ انما یہ اے امید یکچند خدمت دل بے مدعا کنیم

یار جاں خواست دل دوید کہ من این چشم آں بلب رسید کہ من
گفت بر پائے من کہ بوسہ دہد فتنہ از گوشہ سر کشید کہ من
گفت دستے بد منم کہ زند از رگ صبر خوں چکید کہ من
گفت گردِ سرم کہ می گردد نالہ در خاک و خوں تپید کہ من
گفت پروانہ نگاہم کمیت شمع آہ از جبکہ کشید کہ من

خاک کولیش کہ برافشانند طفل اشکم بر دوید کہ من
 از گرامی خبر کہ می آرد
 بے خودی پرده بر درید کہ من

وفادار کارستم جاں برافشاندم نیازست این
 بخون نامرادی غوطه ها خوردم نمازست این
 شبے از بزم بیروں راندنم فرمود و من مردم
 محبت گفت در گوشم کہ مرگ امتیازست این
 نگہ زد ویدہ میخواند حیا از دیدہ می راند
 خطاب لفریب بت این عتاب لنوازست این
 دہانش را چه واگویم میانش را چه بر بنجم
 نمیگویم چه رفرست این نمیدانم چه رازست این

بخود نازم کہ بخود از زبانم یحییٰ ریزد
 تصرفمائے عشقِ خواجہ بندہ نواز است ایس
 گرامی را سحر بیج بر کفِ یدم و گفتم
 بایں شوخی بایں رندی چہ شیخ مہر باز است ایس
 آں پری گراں چمن گرم عتاب آید بروں
 بلبل از گل گل ز لبو بو از گلاب آید بروں
 یار گر آید بروں ناخورده مے از میکہ
 مست از مستی و مستی از شراب آید بروں
 موجم از سر رفت اما شور عشق از سر نہ رفت
 جائے خوں از زخمائے کہنہ آب آید بروں
 گنجہا بے رنجہا ناید بدست اے بوالہوس
 نافہ خونہامی خورد اما مشکناں آید بروں

شد ز برق جلوه اش داغ جگر خونن به ریز
باد بر آتش خورد آب از کباب آید بروں

یا علی آں زود نچ مشب چشم شدن
رحم ندر ماتا مکر آفتاب آید بروں
تو چشم آمدی من گریه کردم بے
آفتاب آید چشم از دیده آب آید بروں

سفلہ را چپ بسر باد غرور از جمع مال
متصل آب اندر آب افتد جاب آید بروں

عکس روئے تست در آئینه یا آتش در آب
تو آب آتش زوی آتش ز آب آید بروں

یار نامد تان شد و اما نغمه چاک چاک
چاک شد جیب سحر تا آفتاب آید بروں

گر قدم بیروں گذارد از چمن آں رشک گل
 جانے اشک از دیدہ بلبل گلاب آید بروں
 گر بروں آید ز مکتب خانہ آں مضمون ناز
 معنی از ہر لفظ و لفظ از ہر کتاب آید بروں
 خوش نگاہاں ز خمی تیغ نگاہ کیستم
 کز لب زخم جگر بوئے شراب آید بروں
 اے گرامی در جواب صائب آتش زباں
 اینک از کلکم جواب لا جواب آید بروں
 اے گرامی غم مخور از گیر و دارِ رستخیز
 باش تا آں ہمدی عالیجناب آید بروں
 گر رسد آوازہ این پارسی در بہد و پارس
 خسرو از دہلی ظہیر از فاریاب آید بروں

برگ بیکسی آن نامراد خو کرده	که از برائے کسے مردن آرزو کرده
باہ بے اثر آن در دست خو کرده	کہ گل ز شاخ وفا چیدن آرزو کرده
باور سیدن موصول قطره بادریاست	کہ رفتہ از خود و خود را تمام او کرده
ز نیم قطره ہزار آفتاب میچکد شش	چہ بادہ ایست کہ مغ زادہ در سو کرده
ز کار رفت دامنم گنیم سحر	گرہ کشائی آن زلف مشکبو کرده
نگاہ دار ادب را کہ قہرمان دل اند	قلندر این ز خود رفتہ ہا و ہو کرده
سروش گرم وفا مشربان عالم دل	ہزار خرقہ آلودہ شست شو کرده
عیار تلخی جاں کندن آن غریب بخت	کہ از عتاب بتاں زہر در گلو کرده
نماز روئے ترا سر سجدہ آورده	نگاہ ماز گداز جب گرو وضو کرده
جہاں نور دینی مجنوں حجاب بخیریت	کہ یار در دل و دل گرم جستجو کرده

رموز اہل خرابات از کلامی پرس
کہ سالہا دین نہ رفت رو کرده

عشق می رازی نامت مبارک با داده ننگ آتش زین ناموس را بر با داده
 پسند در دسزد رس نامن آخر قریب نکتہ از خوف فراموشی تو ما را یاد داده
 کو کهن خنج و جان شیرین دادے عشق غیور شور شیرین از زبان تشیہ منہ یاد داده
 خواجگی را کار فرما بندہ خواشم بخواں خط آزادی بخون بندہ آزاد داده
 جوہر جان عاریت بودے اسیر ام نزع از تومی گیرند آخر شاد داده ناشاد داده
 حلقہ در گوش و محبوب آم ام مستیلا ساغر م درده و لیکن تا خط بندا داده
 می زند بر قم بہ غم من می دہد ختم باب آصف ابیدار چرخ از حد بول شد اودہ
 آدم آخر بجاں از زندگی خنجر فروش منته نہ بر سرم یک خنجر فولاد داده

اے گرامی خیز و از تیغ گل زخم بچیں

نہجائناں را یکے طرز تپیدن یاد دہ

بدست آرد و متناقص کام آہستہ آہستہ

عزیز مصر شاہ آخر غلام آہستہ آہستہ

ز گرد شہائے چشم مست ساقی یاد مے آید

بہ بزم مے کشاں گرد و چو جام آہستہ آہستہ

بہ دیر آوردہ ام ز افسوں طرازی شیخ را آخر

کہ فست طائر وانا بدام آہستہ آہستہ

بجو شمع آذر پر پروانہ آید این صدا امشب

کہ گرد و نچست کا عشق خام آہستہ آہستہ

اگر خواہی حقیقت رو بمیدان مجاز آور

بند از نروبان بالاسے بام آہستہ آہستہ

چہ مے کوشی بحفظ راز عشق آیا نمیدانی

کہ آخر طشت می افتد ز بام آہستہ آہستہ

بذوق بوسہ ابروسے او از بسکہ می بالہ
 شد آخر ماہِ نو ماہِ تمام آہستہ آہستہ
 بخوش شیخ گرافسانہ کھئے بتاں سپید
 کند با مسجد و منبر سلام آہستہ آہستہ
 ہزاراں فتنہ خوابیدہ را بیدار می سازد
 خرام آں بتِ محشر خرام آہستہ آہستہ
 حریفم را بگواستادی از شاگردیم جوید
 ز خدمتِ خواجہ میگردد غلام آہستہ آہستہ
 بصورتِ جانشینِ عرفیم در معنیم عرفی
 کہ گردِ مستقل قائم مقام آہستہ آہستہ
 کشیدم لے گرامی در برِ شبِ ہیچو ز نارش
 شد آخر آں برہمن زادہ رام آہستہ آہستہ

نامتام

سرفے زگلشنے چو قدرت برنخواستہ دے نہ چوں لخت نہ کسے کاں برآمدہ
 از رشکِ نگِ لعل تو در صورتِ شمع خونِ جگر ز لعلِ بد نشان برآمدہ
 اے گل ہنوز تو نہ دمیدی کہ در صبا پیش از تو نگشتے رنگِ ستاں برآمدہ
 ہر سو ہی دوید اثرِ دطلبِ ولے مقصودش از درِ شبِ حیلان برآمدہ

برسید چوں کلامِ گرامی بر ادم
 یک غلغلہ ز گنسبدِ ایراں برآمدہ

بے نیاز این قدر چرا شدہ بندہ پرور مگر خدا شدہ
 عشق بر حسنِ منتی دارو دلِ من بروہ دلربا شدہ
 نازِ منت کشِ نیاز آمد ہمہ ناز از نیاز ما شدہ
 نو نیازانِ ناز میدہند کہ ز دلِ بردنم چہا شدہ

مدعی را بازوئے تمام گل آغوش مدعا شدہ
 شوخی قامت ترانازم کہ رم آموز نقش پاشدہ
 ست پیاں چہ دیدہ ازمن سخت بیگانہ آشنا شدہ
 در شکست لم چہ مے کوشی دشمن خانہ خدا شدہ
 ہاں گرامی تر بشناسم من
 چہ بلا رند پار سا شدہ

شہائے وصل و گوشہ چشم عنایت
 ہاں و ارسی بہ نکتہ مضمون باغ خلد
 عصیان ما و رحمت پروردگار ما
 از صبر و شکر نے سخن نے ترانہ
 مایم وزلف یار و مسلسل حکایت
 خوانی اگر مصحف رخسار آست
 این را نہاتے ست نہ آن را نہاتے
 الا چکد ز حضرت انسان شکایت
 مضمون ارو گیر قیامت رواست
 چشم فتنہ مست کہ خوریز عالم است

منوان یک نگاہ تو خیز عالمے تہید نیم خند تو مرگ ولایت
 عقل بہانہ جو سپرافکند ورم گرفت در عرصہ کہ عشق علم کرد راست
 غیرت کنارہ کرد ز غفل رخت بست کو آں حجتہ مست کجا آں حماستے

تا چند متحان تغافل - تبتے
 دیرینہ بندہ ایست گرامی رعایتے

چشم است سید مستے دل بہت سید کارے
 دردے بگردد ار دہمبار زہمبارے
 از عشق بگو با من باشیخ چہ مے گوئی
 ہر کارے دہر مڑے دہر مڑے دہر کارے
 اہم بسیرا ہے ماہم بسیرا ہے
 دیوار با تہیدے تہید بدیوارے

از یکدگر اے استمداد دل دزد و دلاویز بہت
 رفتار ز گفتارے گفتار رفتارے
 اے عقل چہ تدبیرے اے ہوش چہ افسونے
 شد رہزنِ ایمانم آں ساوۂ پُرکارے
 گفتم کہ نمے آئی آں اے و نعم گوید
 انکار و اقرارے اقرار و انکارے
 تمہید و فاسخاں غار بیت تیرے
 امید ہوس کو شاں گل بر سر دستارے
 برق افکنِ مظلومان بر ہم زینِ محسومان
 آں ابروئے خونریزے آن چشمِ ستمگارے
 از شوقِ بخود جو شمع در ذوقِ زخود رفتم
 ایں آتش و آں بادے ایں زخم و آں تارے

✓ آنجا کہ بود قہرش ہر شہر بیا بانی
 آنجا کہ بود غفوش ہر ذرہ گنہگارے
 ✓ از وعظ علم برکش از راز چہ مے لانی
 وعظ است و سر منبر راست سر دارے
 از چشم ہمہ در دم از گوش ہمہ داغم
 چشمے ست سر را ہے گوشے ست بدیوارے
 بے پردہ ہم یک جاں در پردہ نفاق اندیش
 تسبیح ز تسبیح زنا ز زنا رے
 از وصل ز دم حرفے گل کرد شکر خندش
 لا برب دل بودش برب بودش آرے
 ہر بزن و ہر کوئے در نالہ و در آہے
 ہر گوشہ و ہر بزمے نادیدہ گرفتارے

در بنگہ رفت آل شیخ بخود شد و نشاند
 زنار ز تسبیح تسبیح زنارے
 ہاں جرم گرامی نیست جز کاہلی و پیری
 دیرینہ غلامے را مفروش بیازارے

در فقر نہفتہ اندامی سیری از گرنگی چکیدہ سیری
 ماشکوہ فروش دست ہمدم تو زود نواز و دیرگیری
 کارے ز عبودیت کشاید آزادئی ماست در اسیری
 دی پر طریقتیم چه خوش گفت اے دوست ہمیر نامیری
 یک چند نشین بسند فقر بر خیز ز خواجگی و میسری
 اے عقل سلیم یاد م آور شاہنشہ عشق را دہ سیری
 از پائے فادہ ام نکاہے دستم بر گیر و شگمیری

اللہ چہ بے مثالی سبحان اللہ چہ منتظیری
 آن نکتہ کہ از خودم برآورد بر خور و بگو شتم از نظیری
 ہر دیدہ خواندہ شد فراموش الا تو ندیدہ در ضمیری
 ~ از یک خم و یک قبح مے ناب
 خوردند گرامی نظیری

تو سرارِ دل آگاہ از غافل چہ می پرسی
 رموزِ غیبِ دریا از لبِ ساحل چہ می پرسی
 دلم آفت بجال آورد حرف از جہاں چہ می رانی
 بجاں افتاد کارم ماجرائے دل چہ می پرسی
 کریم آنست کہ ز فوق کرم پیش از طلب بخشد
 وفاراکار منرا طلبِ سائل چہ می پرسی

باوچوں می رسی کز خود نہ رفتی یک قدم بیرون
 نہ داری تن بجاکِ راہ از منزل چہ می پرسی
 حدیثِ لذتِ در خاک و خون غلطیدن مُردن
 یکے از نیم سہل پُرس از قاتل چہ می پرسی
 مرا تا بود جاں بود آرزوئے دل فروشیہا
 گذشتم از سرِ جاں آرزوئے دل چہ می پرسی
 نخوردی زخمِ شوقِ انتہا رِ جلوہ متاع
 ز اندازِ بخون غلطیدن سہل چہ می پرسی
 نمیدانی ترا در محلِ دل کسیت اے مجنوں
 سہلِ بیلِ از ہر ناقہ محسّل چہ می پرسی
 چہ می پرسی گرامی معنی دروازہ تہی مغزاں
 حدیثِ شورشِ گرداب از ساحل چہ می پرسی

بسا ہنگامہ دلس کہ ہر دم ساختی رفتی
 نگاہے کردی و سر ہانجاک انداختی رفتی
 وفارا کارنڈا این چہ کافر ماجرا تہا ست
 مرا و اسوختی با مدعی در ساختی رفتی
 ہزاراں در ہزاراں جان دل افتادہ در راہت
 با اندوختی رفتی با انداختی رفتی
 تو رفتی با قیساں اللہ اللہ آں رخ وقامت
 بایں اندوختی رفتی باں انداختی رفتی
 بکھوئے نامرادی من سپر فکندم و مردم
 تو در میدان بر جی علم انداختی رفتی
 تراے بیوفا دل سالہا در سینہ پروردم
 چہ کردی کار من کارم حباں انداختی رفتی

ہلاک شوخی طرزِ تعافلہائے دلسوزم
 کہ نعمت را سرِ پائے زدی نشناختی رفتی
 کہ ایں ملک را رسم است ظالم کشتہ رکشتن
 شہیدِ ناز را ترکانہ برستراختی رفتی
 ترا گفتم مروزیں رہ گرامی ہیچ نشیدی
 غمِ دل در خریدی نفتدجاں بباختی رفتی
 من اول شستہ ام اے محاسب از آبرودستے
 زدم آنگاہ بیبکانہ برجام و سبودستے
 چو عقرب ہر سرِ مژگانِ چشمِ می زند شتر
 اگر بنیم شبے در کاکلِ آں ماہرودستے
 کہ ایں می دہد تسلیمِ بیرحمی بآں ظالم
 من از دنبالِ نالان غیر را در دستِ اودستے

✓ اتنی کوشبِ مہتابِ ذوقِ مے پرستیہا
 بدستے دستہ نرگس بدستِ ماہرِ دوستے
 خوشا رندے کہ می دارد بہ بزمِ بادہ پیمایاں
 بدستے ساغرِ صہبا و بردوشِ سبودستے
 من و گنہامی و دشتِ جنوں شہ در تغافلہا
 ز یافتِ دگاں را اے زیرِ نامجودستے
 بقولِ عرفیم ممنونِ منتہائے یک منعہم
 ✓ کشاتم کے بجاحتِ چیں گدائے کو بکودستے
 گرا می بزمِ وصلِ عاشقاں دارد تماشاے
 بدستِ جیلہ جودستے بدستِ آرزودستے

تمنا از تغافل در جبِ غارِ ست پنداری!
 تماشا از تبسمِ گل بدستارِ ست پنداری
 نگاہش را نہفتہ باو لم کارِ ست پنداری
 رگِ بتیا بیم را زخمہ بر تارِ ست پنداری
 مژہ بر گردِ چشمِ خارِ دیوارِ ست پنداری
 سرِ شکم بر مژہ گل بر سرِ خارِ ست پنداری
 قدش را دیدم و از خویش رفتم ہی توان گفتن
 کہ این نخلِ بلا را بخودی بارِ ست پنداری
 چنان افتاد باز لبِ برہمن را دوگانِ کارِ م
 کہ تسبیحِ امامِ شہر ز تارِ ست پنداری
 نہ امیدے نہ زخمِ قشیشہ نے فتنہ زالے
 دلِ بے آرزو را گل بدستارِ ست پنداری

گرامی را بخواب مرگ دیدم و چه خوابست ایس
 چنان و امانده چشمانش که بیدارست بیداری
 اے ز لعل درفشان عکسے در آب انداختی
 آبرو تے صد گهر کیسر در آب انداختی
 بند بکشاوی ز برق شعله در دلهما زوی
 زلف شکستی بحب انپایچ و تاب انداختی
 دادی از یک جلوه عارض ملائک را فریب
 عمتد ہا در کار ماہ و آفتاب انداختی
 جلوه گر ماہ نواز سرچشمہ خورشید شد
 سایہ ابرو چو در جام شراب انداختی
 غمزه کردی و دادی حسد من دلهما بباد
 وز نگہ آتش بجان شیخ و شاب انداختی

قطره را دادی ز قدرت صورت و تزییم
 خود قضا حیران که چوں نقشه بر آب انداختی
 ریختی رنگ اثر بر زخمه منتارها
 چاشنی نغمه در تارِ رباب انداختی
 دادی بابل و گل جوهرِ گفت و شنید
 در نفسها خاصه تارِ رباب انداختی
 غم مخور از آتشِ دوزخ گرامی چوں بصدق
 سرِ خنکِ آستانِ بو تراب انداختی
 چه افسوں اے نگاهِ دلِ بادر کارِ جاں کردی
 که جاں را آرزو مندِ بلائے ناگهان کردی
 کمانِ فتنه زده ناکرده تیرِ غمزه دادی
 دمانِ زخم را محشرِ فروشِ الا ماں کردی

قبح گفتی بمغروران نخواهم خورد و باں خوردی
 ستم گفتی بمطن لومان نخواهم کرد و باں کردی
 تبستم را ادب کردی تعن فل را صلا گفتی
 نگه را گوش نالیدی بلا را پاسبان کردی
 ترا هر ذره نقش قدم زد خنده بر اختر
 گذشتی از سر خاکم زمین را آسماں کردی
 نگه را نکتہ عاشق نوازی درس فرمودی
 بلا گردان روم نامهربان را مهربان کردی
 ترا گفتم که دل بارے صمد را یا صنم راده
 تو از کف انگان ادی نه ایس کردی نه آں کردی
 نگاه آرزو مند وفا را اے سرت گردم
 لکه کوب فریب عنبره نامهربان کردی

زخود رفتی ز شاخِ وصل گل چیدی نہ ہے قسمت
 باوجِ مدعا از خود گزشتن نزدِ باں کردی
 تکلف بر طرفِ اے کو کہنِ مرگ ترا میرم
 کہ جاں در کارِ دل کردی دل در کارِ جاں کردی
 گرامی آں امامِ نیکمہ سنجانِ معانی را
 بلا گردانِ گردِ شہائے حشیمِ نکستہاں کردی

نتام

زہوشم برد از یک جلوہ آں طفلِ خود آراے
 قیامت قامتے محشر خراے فتنہ بالائے
 شبِ آخر گشت نقشِ مدعا صورت نہ بست آخر
 جگہ غول شد ز حرفِ وعدہ امروز و فردائے

بلاگرداں روم اے ساقی مائے سرت گردم
 چرخِ سحرورم فشرودہ درِ سیرِ مادرِ وِ سرِ پائے
 زبزمِ دوست آفخِ بنجیبِ بلو ویمِ ماغافل
 دہد مارا خبر آں سالکِ مجذوب ازجائے
 منِ مخمور را اے ساقی رمزِ آشنا مشب
 وہ آں ساغر کہ گیر و در وِ سرِ الغرِشِ پائے

نامتتام

دل را بیک کرشمہ چہ یوانہ کردہ دل خانہ غم ست پری خانہ کردہ
 آتشِ زدی بہ توبہ و پیمان ہی باب زان آبِ اشیں کہ بہ پیمانہ کردہ
 اے شیخ اے گرامی مائے سیرِ خویش
 دل خانہ خداست تو تجھ نہ کردہ

شعریات

تمام و ناتمام

بسم الله الرحمن الرحيم

سر خط مجموعه امید و بیم بسم الله الرحمن الرحيم

جوش خم میسکه لم یزل معنی و بیابچه علم و عمل

مصرع برجسته دیوان از زمزمه لکشی قانون نماز

در تهر حرف چه دلما اسیر بسم الله الرحمن الرحيم

مرکز پرکار و موزن تدوین

بسم الله الرحمن الرحيم

مثنوی بطور حضرت مولانا روم علیہ الرحمۃ

اللہ اللہ چہ بیدار ختم کہ حضرت مولانا روم قدس سرہ شبے بخوابم جلوہ فرمودہ

فرمودند کہ گرامی چند نشانی ہلہ بر خیز کار سے بکن پیش از آنکہ کار از دست رود

دست از کار۔ در حال شرہ و اکروم نختے چشمہ بالیدم این بیت بگو شتم بر خود۔

بالے مساز خود گر جفتے بچوئے من گفتنی با گفتے

نئے کہ نالان ست بیش از چوب نیست چوب نالہ دل نالہ خوب نیست

بولجب چوبے کہ شورش در سرست سو ختن در پردہ ہاشم مضمرست

پردہ ہاشم پردہ ہائے خیر و شر دیں عجب خود پردہ دارش پردہ در

سینہ اش با چاکہا پیوند گیر در کینہ نالہ ہائے خود اسیر

خندہ را در گریہ آرد نالہ اش نالہ اش زنجیری تی تجالہ اش

شورش از جائے دہمارا خبر رشتہ اش از جادہ برگردہ سر

سخت نالانست نے بر حال ما	حال ما دیباجہ اعمال ما
یا در آغوشش ما۔ ما بخیبر	یا در چشمست ما داغ نظر
جہل ما کردست ما را بولفضل	بولفضل یہائے ما روتبول
خیمہ برا خترزدن سہل ست سہل	خویش را شناختن این ست جہل
جہل ما از لوح ما آو خ زدود	نکتہ تفسیر اد قول بالعمود
ورنہ ما بودیم پیدا و نہاں	معنی ترکیب وصل جسم جاں
خندہ صبح ازل انفاس ما	کعبہ مہید و لہا یاس ما
مانگہ دار روز جزہ و کل	عکس نور اول ختم رسل
حیف شکستیم آن عہد الست	زاں شکست آمد بکار ما شکست
عہد ما بر بستہ شکستیم ما	باشکستن عہد بر بستیم ما
بخیبر ما ندیم از بود و نبود	خود وجود از ما و مانگ وجود
ما اگر از سر من و ما ئی نہیم	ہمچونے سر بر خط نائی نہیم

نکتہ ما خوانیم از لوح و قلم	رمزها گوئیم ز اسرار قدم
آن محیط حکمت و بحر علوم	وہ چہ خوش فرمود مولانا سے روم
ہیچونے من گفتنیہا گفتے	”بالب مساز خود گر جھتے
سینہ ام را می کند کان علوم	گوشہ چشم جلال الدین روم
از نگاہے کرد ناقص را تمام	جذبہ پنہاں مولانا حام
من ندانم بر لبم تجالہ حسیت	من ندانم کار من با نالہ حسیت
رمز پنہاں سوختن را در گیسو	نالہ من نالہ نے را اسیر
موج آتش خیر غیر از مے کجا	آتش بید و دغیر از مے کجا
داستان بخودی از مے پیرس	فتنہ ہائے بیدلی از مے پیرس
دطنہ چوب ست اما آتش ست	نے کہ مے ناخوردہ زندہ سر خوش ست
داغ پنہاں سوختن را پردہ ار	آتشے در پردہ باد لہاش کار
غیر نے خود ساکت و مجذوب کو	غیر نے ہم آتش و ہم چوب کو

عقل میگوید کہ نے ہمیں چوب	عشق میگوید میجانے قلوب
عین ہی ہمیں را غیر از نے کجا	نخستہ بیدار غیر از نے کجا
اختیار و جبر وستی و خمار	تعبیہ در جوہر نے ہر چہار
جذبہ مختار و مجبور ست نے	اللہ اللہ مست و مخمور ست نے
پرستنے اے پائے بست آب گل	چوبکے بیجان و یکن زندہ دل
چوبکے در بیداری جانبار فرد	سینہ اش سر لوح دست آ ویز درد
چوبک خشک است اما تر زباں	می نہد لب بر لب شیریں لبان
کنہہ زندے خانماں آوارہ	سینہ چاکے داغ آتش پارہ
ما بخود پیچیدہ نے از خود گم است	حیف ما انسان نے خود ہمیں گم است
حیف نے را درد و مارا درد نے	نالہ ہائے گرم و آہ سرد نے
یاد گیر از نے یکے اے نامم	رمزِ تخیبِ قلوبِ خاص و عام
درسِ صلح کل بخوانیں خشک چوب	خشک چوب آدِ رفیق زشت و خوب

بود چو بے لے پسر چوب کلیم	آں کہ میکردے دل فرعون و نونیم
من چه خوانم رمز آں چوب بصیر	گاه بودہ اژدہا گہ جوئے شیر
من چه رانم داستان آں عصا	گاه جوئے شیر گاہے اژدہا
چوب ہم بودے برادر آں ستوں	کز فراق مصطفیٰ بگرسیت خوں
لے تو انساں چوب از تو بہترست	کینہ ہا در سینہ تو مضمہرست
کینہ و بغض و حسد ایمان تست	در کشاکشہائے حسرت جان تست
لے منافق لے ہمہ داغ نفاق	خیبہ بر خور از بہار اتفاق
پارہ از گوشت در پہلوئے تو	برنگر داند ورق از خوئے تو
پارہ آں گوشت را دل خواندہ	استیں بر بیدلاں افشانده
در دلت بیتابی بسمل کعب	دل کہ در معنی دلست آں دل کعب
دست زن بردہ من صاحب دلے	بو کہ آساں گم دودت ہر مشکلے
بیچ میدانی گرہ کاں بردست	مشکل اندر مشکل اندر مشکلست

عقل حیرانت در ادراکِ دل	بیچ مشکل نیست جز پیاکِ دل
خانہ را بگذار صاحب خانہ	دل ز جاں برگیر خود جانانہ
در رہش خاشاک چون و چند نے	خانہ اش را قفل نے در بند نے
لذتے از بخودی بچند گیر	بگل از خود با خدا پیوند گیر
خواجہ لولاک آں خیر الانام	بیچ میدانی کہ صاحب دل کدام
خاک بوس استانش جبریل	خندہ صبح تمنائے خلیل
خرقۃ الفقر فخری در برش	تاج رمزی مع اللہ بر سرش
آتشے در پردہ گوشم زند	باز شور نے رہ ہوشم زند
خانم سوخت آں بے خانماں	شعلہ زدو در جانم آں آتش زباں
من ندانم خانہ دل جائے کیست	من ندانم در سرم سودائے کیست
وہ چہ غوغائیت غوغائے کسے	وہ چہ سودائیت سودائے کسے
جیب موئے شد گریبانِ بلالؓ	داشت سودائے کسے جانِ بلالؓ

بود سودائے محمد در سرش

چشم موسیٰ بود آں چشم ترش

در بیان آنکہ دل چسیت و صاحب دل کسیت وئے را کہ چوبے ست خشک

از تر زبانی دل چخبہ و دل در دست را از آتشیں نوائی نئے چه اثر

شور نے در جانم فگندست شور	شورش دیوانگی آوردہ زور
باز دیوانہ شدم اے کو دکان	چاک زد دست جنونم جیب جاں
کو دکان خشت و کلون و سنگ نیست	یا لکڑی ختم جنوں آہنگ نیست
مژدہ اے طفلان دگر مجنوں شدم	پردہ دارِ جذبہ بیچوں شدم
رفت دل در دست آں پھیاں گسل	مرغ دست آموز صیادست دل
چسیت دل سر چشمہ امید و بیم	کار گاہِ نکستہ صنع حکیم
چسیت دل آئینہ پستی و اوج	نا خدا و شتی و گرداب و موج
چسیت دل پیمانہ بزم خیال	چسیت دل غم خانہ ماضی و حال

چسیت دل شیرازہ بہیم و مہید	چسیت دل محبوبہ عاشور و عید
چسیت دل خلوت گہ شادی و عہد	چسیت دل زنجیری دیو و حرم
چسیت دل ہم مہرہ و ہم زہر مار	چسیت دل ہم پردہ در ہم پردہ دار
چسیت دل ہم شتر و ہم برگ گل	چسیت دل ہم ابلہ و ہم متل گل
چسیت دل ہم داغ و ہم تمہید بارغ	چسیت دل ہم ظلمت و ہم شب چراغ
چسیت دل گنجینہ جاں را کلید	چسیت دل راہ و فدا را بایزید
چسیت دل در کجیاں آتش فگن	بیتون آرزو را کوہن
چسیت دل صوفیچہ خلوت نشین	چسیت دل زندیق در استہین
چسیت دل صبح بزیم ناپدید	چسیت دل مفتاح گنج بے کلید
چسیت دل ہم در سفر ہم در وطن	چسیت دل ہم رستم ہم راہزن
چسیت دل رمز مثال بے مثال	چسیت دل عرش خدا نے و الجلال
چسیت دل ہم کسرش و ہم سہرگوں	چسیت دل ہم مغز جاں ہم موج خوں

چھیت دل سر جلوہ اسرارِ وجود چھیت دل سر خطِ فہرستِ وجود
 چھیت دل دارِ العیارِ تحساں چھیت دل گاہے چنیں گاہے چناں
 گاہ در کوئے بتاغم می برد گاہ در سحر کشاغم می برد
 گاہ بدستم کند مانندِ منے گاہ بشورم افکند مانندِ منے
 برگ و جانم زند مضرابِ درد گوشالم میسد در ہر نور و
 باز چھیدیت شورے در سرم باز فتاد آتش در دقلم
 باز شوقے زخمہ بر تارم زند باز ذوقے گل بدستارم زند

باز گردیدم بجزباتِ کمال

بیخود اندازِ مولینا حلال

ہاں وہاں اگر گویم کہ مثنوی مولوی معنوی را سودائے جوابِ گفتن دیر

دارم خاکم بدہاں۔ و اگر خواغم کہ بجزباتِ روحانی مولینا روم از

جیب معانی سدا بر آرم پاغم بر آسماں۔

گرامی را با مولوی چه نسبت مولوی شیخ رمز آگاہ، گرامی زندگم کردہ راہ۔
 آں آفتاب ایں ذرہ۔ آں محیط ایں قطرہ۔ آں عاشق ایں بوالہوس۔ آں صادق
 ایں کاذب۔ آں مرد اللہ ایں مردود لاہی۔ آں سجادہ نشین کامل عیار ایں تہافت پوش
 ہر کوچہ و بازار۔ آں قلم و معانی را امیر کبیر ایں درکشاکش نفس تارہ اسیر۔ آں مقبول
 ایں مردود۔ آں از کلید انفاس دگر بخینہ معانی کشادہ ایں خرمن عمر دور و زوہ را

گرامی

بر باد دادہ۔

ہیں چه پنداری کہ آوردم کتاب	مثنوی مولوی را در جواب
مولوی دریا ست من از قطرہ کم	من گیا ہے خشک اوابر کرم
من مثال ذرہ او خود آفتاب	او تلاطمہائے دریا من حباب
مولوی متبول و من مردود یار	من خندان دیدہ چمن او خود بہار
مولوی از رمز عشق آگاہ بود	شمس تبریزش چراغ راہ بود
من ز خاک جہل او شعر علوم	اللہ اللہ من ز پنجاب او ز روم

من مثالِ ذرّہ او خرمینِ بادل من گرفتارِ فراق او محوِ وصل
لیکن آن داند کہ چشمش روشن است داند از خرمین ز داند خرمین است
در شدرارہ خفته آتش خانہ خرمین آمد تعبیه در داند

ایں سخن دور است از فہمِ عوام
در غزل^۱ ایں رمز و اگفتہ تمام

دعائے مظلوماں

اے بسا تاج و تختِ مرحوماں تختِ نخت از دعائے مظلوماں
اے بسا نیزہ ہائے گنجوراں شاخ شاخ از دعائے رنجوراں
اے بسا تیر ہائے جباراں تار تار از دعائے غمخواراں

۱۔ غزل۔ تو اسرارِ دل آگاہ الخ۔

اے بسا رایتِ عدو شکنان ریز ریز از دعائے پیر زناں
 آں کہ یک پیر زن کند بسحر
 نمکند صد ہزار تیر و تبر

اندازے چند کہ شاہان را بکار آید

کہ تا بر تو آہو نگید در کے	باہو نگاہاں سپچاں بے
مبادا کہ آہو کند صید شیر	تو شیریں مکن بر خود آہو دلیر
نطن بازی و دلربائی کہ چہ	باہو و شیر آشنائی کہ چہ
تو ظلِ الہی بت پرستی چرا	تو شاہنشی عشق و ستی چرا
کہ حاکم زمین بس محکوم شد	ستم کو شنی چرخ معلوم شد
سرافگندہ را سرافگندہ	خداوند شد بندہ را بندہ

قیامت قیامت بلا در بلا	خداوند را بنده منازروا
بود خارج آهنگ قانونِ هوش	اگر خواجه شد بنده اسفند گوش
سرِ خواجهی چون پذیرد نظام	اگر خواجه گردد غلامِ غلام
خداوند گر بنده بنده شد	خود اقبال از وی پراکنده شد
ترا چسبیت با گریه و ناله کار	تو ایس کار با کودکاں و اسپار
تو شاہی ترا عشق بازی که چه	تو محمود و دلسا بازی که چه
تو شاہی ترا عشق مطلوب نیست	که محبوب تر جز تو محبوب نیست
تو از شاعری بر میا و نفس	که این قیمتِ میثا نیست بس
چه می نالی از داغ دل بے سبب	دلِ شاه و داغ فراق اے عجب
شکارِ همنی هست شاہانہ کار	نه چندانکه گردی شکارِ شکار
ز درویش و ز مال و شاعر گریز	نخواست بود هر سه را خانه خیز
با کسیر یان رنگ تاثیر نیست	نگاہ تو خود کم زاکسیر نیست

مخوان سفلہ را بر سرِ خواں لیر
نگردند ہمکاسہ رو باہ و شیر

شنوی

(یہ نظم انجمنِ جماعتِ اسلام لاہور کے جلسہ بیہیجی گئی)

چمیت اسلام شاہ راہِ نجات	نکتہ امتیازِ موت و حیات
چمیت اسلام رمزِ قلبِ سلیم	اثرِ آں دعائے ابراہیمؑ
چمیت اسلام علم را پر و بال	نوبہارِ حقیقۂ اعمال
چمیت اسلام گوشہ گیرِ قلوب	مشرق و مغربِ شمال و جنوب
چمیت اسلام فطرتِ ازلی	نقشِ موجِ محیطِ لم یزلی
چمیت اسلام شاہِ توحید	معنیِ نسخۂ ادبِ تمہید

چسیت اسلام نسخہ اسیت بلیغ	ادب آموز حکمت تبلیغ
چسیت اسلام گویم از الہام	رحمت ذوالجلال و الاکرام
بلبل خامہ ہاں زباں بکشاے	نغمہ سر کن بشاخ حمد خدائے
اس منزہ ز تہمت اب وجد	خواندہ لہر یلک و لہر لک
گل توحید پاک ہیں چسیند	چشم احول یکے دوسے بیند
یار در چشم پاک بنظر خداں	خار تیش در رہ دگراں
تو میں یار را بدیدہ غیمہ	محرم کعبہ نیست را ہب دیر
آتشیں کردہ اشک بلبل را	دادہ از شبنم آبر و گل را
از افق چوں سپیدہ برزور	نرم نرمک زید باد سحر
کز درم در رسید مژدہ دہ	چاہے بذلہ سنج خوش بنگہ
گفت اے پادشاہ ملک سخن	شاعر خاص پادشاہ دکن
اے گرامی مجید تم چہ کسی	جادو انگیزند آتشیں نفسی

منتِ عمر و زید ہاں تا چہند	لکسِ خوانِ این دُ آں تا چہند
طرفِ محسنونِ فتنہ زنجیری	کہ مریدِ زنی بایں سپیری
چہیت در و ام زلفِ پیچیدین	✓ پا ز دامنِ عمتل بر چیدین
رفتن از خود ز چشمِ جادوئے	زخمِ خورون ز تیغِ ابروئے
قصہ زلفِ یارِ سرگردن	✓ عمر ہا در جنوں بسر گردن
ویر دہائے دردناک زدن	در گریبانِ عمتل چاک زدن
گاہ گفتن کہ زلفِ دِ امِ دلست	گاہ خواندن نگہ پیامِ دلست
زلفِ گردِ امِ بہت مارا چہ	چشمِ با دِ امِ بہت مارا چہ
بلہ بر خیز جیلہ سازی چہند	قصہ حسن و عشق بازی چہند
نظمِ لکسِ بخواںِ طبِ زردگر	✓ مولدِ تست شہرِ جالندھر
ذرہ اش بر ستارہ چشمک لیز	✓ خاکِ جالندھرست مردم خیز
اے لکد کوب ترہات غرور	✓ بے ادب طفلِ مکتبِ لاہور

من ترا مے برم با نجنے	انجن نے کہ غیرت چمنے
چند صاحبِ دلانِ عالی قدر	✓ محفلِ دانش و ادبِ صدر
نقشِ معنی ز مدعا بستند	فتنہ را دست بر قفا بستند
یہیج دانی کہ صدرِ محفل کیست	ماہمہ جسمِ محفل و دل کیست
معنی نکستہ خفی و جلی	جوہرِ نر و ذوالفقار علی
✓ عقل و دانش ز خانہ زادانش	✓ من تو سر بخطِ فرمانش
صدرِ روشن ضمیرِ فضلِ حسین	شاہِ مارا وزیرِ فضلِ حسین
اثرِ عدل وے بود کہ دلیر	میشِ سر می نہد بزائے شیر
پیل در سایہٴ حمایتِ مور	چشم باز آشیانہٴ عصفور
مردی مضمحلست در گهرش	ہمہ احسان ترا و داز نظرش
✓ بادِ چشمِ ستارہ در کارش	✓ بادِ تائیدِ ایزدی یارش
✓ حکمت آموزِ حال و استقبال	✓ وہ چہ علامہ الیست سرِ اقبال

می دہد جلوہ حال را در قال گویے را جواب سراقبال
 چه شناسند لبسان عوام ذوق رفیع حمایتِ اسلام
 پاک را از پلید شناسند بایزید از یزید شناسند
 سرِ حاسد بخاک و خون بهتر خون فاسد ز رنگ بروں بهتر

مچھتہ چھتدی چہ امام
 سفتہ گوشِ حمایتِ اسلام

مثنوی

(یہ نظم اعلیٰ حضرت حضور نظام خداوندی کی تخت نشینی کے موقع پر پڑھی گئی)

حمد

بلبل خامہاں زباں بجشائے نغمہ سرگن بشاخ حمدِ خداے

فکرِ ماہلِ عمتلِ ما تار یک	رہِ حمدِ خدا رہِ باریک
فکرِ داناست پائمالِ انجبا	مرغِ دانش شکستہ بالِ انجبا
بلبلِ خامہ ام زبانِ تر کرد	نغمہِ حمدِ بیدیاں سر کرد
دامنِ شوقِ بر کمر زده ام	گلِ حمدِ خدا بسر زده ام
شمعِ پروانہ بسملِ نازش	گلِ بلبلِ شہیدِ اندازش
ذرہ و خورِ کمیتِ در نظرش	بادشاہ و گدا گدائے درش
غنچہ را گل از نسیم کند	قطرہ را درِ نسیم کند

پاگلِ سر در تمنائش

بید سر بر زمین لبودائش

نعت

ایں چہ شوخیت میں چہ بے ادبی	من و نعتِ محمدِ عربی
دُرِ کیاے درِ مجِ طلبی	سیدِ ما محمدِ عربی

من این نشه آن دماغ کج	من این باده آن ایغ کج
نازش کارگاه ارض و سپهر	حلقه درگوش اوچه ذره چه مهر
شعله نور و موسی و سطور	احمد از فرق تا قدم همه نور
زده یونس به بطن حوت قدم	زد محمد به جدی و حوت علم
زکریا به آره گشت دونیم	خواجه را دل بند کرازه سلیم
باسلیماں ز تخت بادوسیل	تخت احمد ز شهر حبیبیل
پوڑ مریم که خود نماند بے	مرده را زنده کردے از نفسے
خواجه ماجیب خاص خدایے	گمراں را بشرع راه بنایے
ره توحید را بسر پویاں	امی حرف امتی گویاں
مرده را زنده احد میکرد	زنده را زنده ابد میکرد
یوسف از چاه گمباه رسید	خواجه ز انگشت حبیباه درید
نوح شد ناخدائے کشتی خویش	مرہے چند بخت بر دل ریش

بخدا قدرِ مصطفیٰ و گریست ناخدا دیگر و خدا و گریست
علمِ اندر از عرصهٔ افلاک جلوهٔ اندر و گریستی لولاک

از افقِ چو سپیده بر زد سر نرم نرمک و زید بادِ سحر
سبزِ فرشِ زمر دیں افکند موجِ سنبلِ بزلِ چیں افکند
سروِ سرِ پوشید تا بفلاک ریشِ سنبلِ دوانده تا بسماک
بلبلانِ گرمِ خوش نوائیها خود فروشانِ باشنا نیها
سنبلِ آراست زلفِ خمِ در خم شبنمِ از برگِ کما چکد کم کم
نغمهٔ زنِ بلبلانِ خوش گفتار برگِ گلِ ز زخمِ منتقار
لالهٔ سرِ گرمِ پرستیها گلِ تبسمِ فروشِ مستیها
منِ بخود بگوشه و امانده درسِ خوانِ کتابِ ناخوانده
کز درم در رسید مرده دے چاکِ بکِ بذلهٔ سنجِ خوش نگه

دستی ز ناز واکرده	ناز را پیرین قبا کرده
گردش چشم رقص ہمینا	یک نگہ صد ہزار میخشا
مختر فتنہ فتنہ محشر	گردش چشم گردش ساعشر
گفت کای بادشاہ ملک سخن	شاعر خاص بادشاہ وکن
واکن عتدہ ہائے لایخل	دانش آموز جو ہر اول
در گریباں ز غصہ بردہ سسے	وز بد و نیک ہر بے خبرے
یکجاں مست شادمانیہا	تو گرفتار نا توانیہا
نقش پائے نہ شستن حسیت	رنگ روئے نہ شستن حسیت
زلف لیلی نہ خمیدن چہ	دل مجنوں نہ تمپیدن چہ
ماونگی نہ میگاریہا	تو و انداز بے قرار یہا
بلہ خیر بادہ ریز بحام	سرفرو نہ بر آستان نظم
آل شہشاہ آفتاب کلاہ	کہ ز داز قدر خمیہ برام

شمع افزو ز مملکت رایش	داده اقبال بوسه بر پایش
فتنه میسنا لد از پرتیریش	سخت باله بخود ز شمشیرش
تینش آنجا که سرب را فرزند	سرکشان را بستر اندازد
عفش آنجا که زرد و وال بکوس	طاعت آمد گناه را پا بوس
هوس آنجا که حرف جودش خواند	برگدا منت کریم نمساند
خاک پاش شفا ئے بیماراں	عفو منت کش گناہ گاراں
قلم هر جب که گشت علم	سربدخواه شاه کرد قلم

اے گرامی دراز شد سختم
نفس اندر گلو فرو شکتم

مثنوی جوہرِ مہمیت

در پابندیِ وقت

حمد زیب بود خدائے را	کہ کند پادشہ گدائے را
غنیچہ را گل از نسیم کند	قطر را در تیسیم کند
آتشیں کردہ اشک بلبل را	دادہ از شبِ نیم آبرو گل را
پا بگل سہ در تنائش	بید سہ بر زمیں لبودائش
سونس دہ زباں بجدوثن	چشمِ زگس در انتظارش
کردہ از خار دست گلچیں لیش	لالہ را دادہ جامِ ستی خویش
برہمپسہ درود می خوانم	سگِ در گاہِ شیر بزدانم
شبہ از روز عیدِ محرم تر	ہمچو صبحِ وصالِ جاں پرور
چرخ را دیدہ ہا ز خستہ را	مرغ و ماہی بخواب استغنا

من بیدل بحجره بنشته	مضطرب همچو مرغ پر بسته
ناگه از در درآمد یارے	عاقبت پخته مغز بشیارے
جسم را روح روح را آرام	سر بلند زمانه مهمت نام
گفت کای شاعر یگانه دهر	وز فنون و علوم یافته بهر
واکن عفت دای لایخل	دانش آموز جوهر اول
در گریبان ز غصه برده سسے	وز بد و نیک دهر بے خمبے
خلق سرمست شاد و مانیسا	تو گرفتار نا توانیسا
نخل عیش طرب ببار آمد	رفت فصل خزاں ببار آمد
نبود اندرین زمانه هم	لودمانه ز شهر لسن کم
بهر طرف اشتیاق می جوشند	بر ترقی حلق می کوشند
بار منت بدوش کس ننهند	بزمها ساختند و سائے زدند
خاصه بزم رفاه عام بود	که بنائش علی الدوام بود

ساختند اہل ہمت انجمنے	انجمن یا کہ غیرت چمنے
بانی آن سخنورانے چنند	ہوشیاران و نکتہ دانے چنند
ممبرانش ہمہ نخبستہ سیر	فتنہ علم را بہیں گوہر
ز ان میاں افسرِ ہمہ دانے	مسند آرائے عزت و شانے
سینہ اش را صفاتِ مہر و نے	دانش و علم را فلاح و نے
نام او بر زبان نہیں لہنم	ترسم از دشمنان کہ می لہنم
بر من آئند ز ہر خند ہمہ	بر خوشامد گساں بر بند ہمہ
بیک نبود ز نام خویش بدست	شدہ ام از مئے ہوایش مست
چہ کنم نام آن نخبستہ ز من	خود بخود می تراود از لب من
خندہ صبح آفتاب درخش	خان والا تبار قادر بخش
ہر چہ گوئیم راست می گوئیم	جز رہ راستی نمی پوئیم
راست گو کے دروغ می گوید	با صفا کے رہِ حسد پوید

خیرخواه زمانه بدنه کند	مرد صافی درون حسد نه کند
سگ منش حاسداں کہ بیخیزند	سرب سر ہرزہ گو و درو سرند
مے ندانند فرع را از اصل	کم شناسند وصل را از فصل
نکتہ سنجای گرامیم خوانند	کیست جامی نظامیم خوانند
سیر حاسد بجاک و خوں بہتر	خون فاسد زرگ بروں بہتر
دست بردا من دعا بزخم	گام در راہ مدعا بزخم
ہمت ممبراں مددگار شش	یارب از چشم بد نگہدار شش
اے گرامی ز راہ حسن طلب	آدم ہاں لعب صفتہ مطلب
شد ہر آنکس ز بندہ وقت آزاد	دادہ اوقاتہائے خویش بباد
قیمتِ وقت را کس نشناخت	کز سر جہل نقد ہمت باخت
کم نگاہی وقت آخر کار	جزند ہمت و گرنیہ ارباب
محل آید بفہم از تفصیل	گوش کن گویم از رہ تمثیل

ساعتے را کہ می نہی در حجب ہست پابندِ وقتِ محمد و لاریب
 سوزنِ آں کہ ہمچو پرکارست رشتہ وقت را گرفتارست
 خالِج از حدِ خویش چوں گردد خاطر تو ز غصہٗ خویش گردد
 کوشی اندر دستِ شبِ روز زین حدِ شتم نصیحتی آموز
 حضرت انسانِ اشرف الاولاد وقتِ خود را اگر دہد از یاد

خاک بر فرقِ آدمیت او

وائے بر طبعِ بے حمیت او

مثنوی

نالہ گرامی در حسرتِ جانی

الائے کہن صیدِ صحرائے آرز چہ سیدانی اندازِ ناز و نیاز

نظر بر هوس در شکستی چہ را	بخود تہمت عشق بستی چہ را
ہنوز ترہ از جگر تر نشد	ہنوزت جگر وقفِ خنجر نشد
ہنوزت نگر دید لب نالہ خمینہ	ہنوزت نشد نالہ بتخالہ خمینہ
ہنوزت نگاہے رہِ دل نزد	دلت سر بدنبالِ محلِ نزد
ہنوزت نیفتاد بیاں در گداز	نیازت نشد پاشنی گیرناز
ہنوزت نگر دست مژگان تر	جگر کاویِ زخم داغِ جگر
ہنوز آن ز مردم رسیدن کجا	بخون بملانہ تپیدن کجا
ہنوز آلِ سخنیں ہی آہ کو	ہنوز آن نگاہے سیراہ کو
چہ خینہ اگر دیدہ خونریز نیست	چہ حاصل اگر دل بلاخیر نیست
نبودست جز عشق کارے دگر	برو بر خور از نو بہارے دگر
چہ سودا ترا در سدا فشرده پا	چہ دیوانگی در دلت کردہ جا
چہ طفلانہ بازیچہ سازیت این	غلط کردہ عشق بازیت این

نفس بر مزن ہم ز دل ہم ز جاں	ز دین و زایماں حدیثے مخواں
چہ دل دل کنی دل کجا جاں کجا	وریں راہ کو دین و ایماں کجا
نظر گاہِ خوابانِ پیاساں گل	مرا ہم دے بود وہ وہ چہ دل
چہ دل گرم خیزِ بلا جستجو	چہ دل ماہی تا بہ آرزو
لکد خوردہ آرزو میریئے	بزلفِ کسے بود رنجیریئے
گئے خندہ سر کردہ گم گم یہ سر	چہ شہا کہ چوں شمع شب تا سحر
گئے جنبشِ نبض بتیا بیئے	گئے بسملِ رقصِ سیما بیئے
چہ ماندست در سینہ چوں دل نمائد	در یغ آں دلِ نیم بسمل نمائد
فقا داز کجا سر کہ اندر شراب	نمائد آں سیہ مستی و آں شباب
نہ آں خندہ در گل نہ آں رنگ بو	نہ آں شور در شہر و بازار کو
نہ سر در سیر کوئے کسے	نہ چشم آرزو مند دے کسے
نہ سر جوشی روغن اندر چراغ	نہ دل گرمی تازگی در دماغ

نہ آں شوقِ زخمی کہ ہاں دیگرے	نہ آں درتہ تیغِ بردنِ سرے
تتم سربِ در نورِ دیدنے	سرم بستِ پیمیاں بگردیدنے
گرہ بستِ گوشم ز جیپا رگی	فروماندہ چشمِ زلفِ تارگی
نہ گوشے بر آوازِ پائے کسے	نہ آں چشمِ در رہ برائے کسے
نہ ذوقِ نظرِ ہائے پیغامِ دہ	نہ آں شوقِ بہائے دشنامِ دہ
نہ آں عنمِ نوائیِ قانونِ دل	نہ آں تشیںِ جوشیِ خونِ دل
نہ آں ساختنِ باجِ گرسوختن	نہ آں دیدہ درِ بگذرِ دوختن
نہ از عنمرہ مدعیِ دلِ دو نیم	نہ آں رنگِ بر رو شکستنِ ز بیم
من و حسرتِ ماتمِ آرزو	نہ آں جوشِ مستی نہ آں ہاؤ ہو
بجاں ذوقِ خلوتِ نشینیِ نشست	ز دلِ شوقِ آتشِ رخاںِ نختِ بست
کہ با گنجِ مارِ ست و با مارِ گنج	دلِ راحتِ درِ نچِ گیتیِ مسج
کہ ہمِ ستِ مہرِ ستِ ہمِ نختِ گیر	چو طفلانِ مخورِ بازِ میِ چرخِ پیر

بساطی ست این پرده لا جورد بسے مہرہ ہا دارد از سرخ و زرد
 اگر مہرہ سرخست نونخوار ماست و گرزرد ز روی رخسار ماست
 ز کار جہاں نیست چندین شگفت اگر زاغ میراث ببل گرفت
 بیاساقی اے خلوت آرائے دل تمنائے جاں آرزو ٹائے دل
 باں نخت گیکھا چہ خامی ست ایں نگاہے کہ آخر گرامی ست ایں

گرم در وہی بادۂ دیر سال
 رستی سرایم غزل حسبِ حال

ساقی نامہ

چہ گویم کہ ساقی چہا برگرفت جہاں را بنا زوا و ادا برگرفت

اے غزل - محشر جلوہ را بلا شدہ -

تماشا سیر تماشا ئے او	تماشا شہیدِ تمنائے او
ز نظارہ اش جلوہ ہادر گداز	خود از ناز او ناز ہا در نیاز
ز شویش دلہا پر حیانہ	پری ہم بسود اش دیوانہ
تکلم ز لعل لبش بادہ نوش	تہنم خود از بوسہ اش میفروش
ز ابروش نظارہ خنجر پرست	ز گیسوش اندیشہ زنجیر بست
نگہ با حیا گرم ناز و نیاز	تغافل یکے از شہیدانِ ناز
درفتنہ از غمزہ دامی کند	قیامت ز قامت بیامی کند
ز تیغ نگہ خونِ حسرت بجوش	جگہ ہا ز مژگانش نشتر فروش
بجاد و گرمی آنچنان خو گرفت	کز آہو صد آہو بہ آہو گرفت
بیاساقی اے شوخ گل پرہن	شہر ریز کشتِ تمنائے من
نمے نالم از بختِ واژونہ کار	بکارم گرہ برزد ابروئے یار
شدم در محبت ز خود بخیر	سرم بر سرِ خاک و خاکم بر

شدم از کنارِ خرد بر کنار	شدی تمام بر کنار از کنار
نیازِ نعلِ نعتِ دجاں می کنم	به یادِ ت چو بلبلِ نغاس می کنم
که تیرِ نگه در جگرِ می زنی	نگویم که تیرِ منم بسرِ می زنی
کشائنده عتده کار با	ده آں داروئے دردِ بیمار با
ز جورِ زمانه امانم بده	توانِ دلِ نا توانم بده
غلط گفتہ ام غیرتِ ماه و مهر	بیا ساقی اے خسروِ مهر چہر
بستربانِ تو جانِ شیرین من	تو شیریں مندی بی منم کو کہن
کہ بخشِ حیاتِ خضرِ احیات	نخواہم جز آں آبِ حیواں برات
نمکِ پاشِ ناسورِ زخمِ نیاز	بیا ساقی اے ناوک اندازِ ناز
اسیرم بسرِ پنچہ گرگِ عنم	دہ آں بادہ جاں گدازِ الم
ز مستی کند رقصِ شیرِ ثیاں	کہ بوشِ رسد گر سوئے نیتان
بہ شیرِ فلکِ حملہ ما آورد	وگر آہوئے برگِ تاشِ خورد

سرت گردم اے قبلہ بزمِ جسم	برآزنده مغنہ مرو و عنم
بسوزانِ خمارم ز نازِ حسیل	کہ گرفتارش قطره در روئیل
درآزندانِ ماہی را بہشت	بتدبیرِ شیخ آورد گردِ دست
برآتش گذارد کبابش خورد	چنان جوشِ مستی بخوابش برد
کہ در صبح پرشش گہ این و آن	بخیزد ز کنجِ لحدِ سرگراں
بیاساقی اے لبتِ لالہ فام	فرو ریز آن آبِ گلگونِ حجام
کہ گرجہ اش بر بچار اوفتد	وگر قطرہ در لالہ زار اوفتد
دہد داغِ ماہی بروں نافہ ہا	شود داغِ ہر لالہ خورشید ز ا
بیاساقی اے خلوت آرائے دل	تمنائے جاں آرزو ہائے دل
ز دستِ تو در سینہ خورد م سناں	ز خونِ جگر شد مژہ انخواں
چہا دیدی از من کہ رنجبیدہ	باطِ وفا از میانِ چیدہ
بود ساقی کوثرم دستگیر	کہ مستم ز صہبائے خمِ غدیر

بیاساقی اے نقدِ ایامِ عمر ۷ سرت گردِ مے مایہِ کامِ عمر

ز پیری بفرقم پمیدہ بمید

قضا بر سرِ دفترِ خط کشید

بہ غیرتِ مشک بید آں نبید ۷ لبِ جھٹے و صحنِ چین پائے بید

کز آثارِ آں آفتابِ کمال ۷ کمالِ شبا بم نہ بنید زوال

بہ پیمانہ اے ماہِ عالم فروز ۷ بر آسندوزِ آں تیرِ زہد سوز

کہ گزرا ہش قطرہ ریزد بکام ۷ شود مے کشاں را غلامِ غلام

ز آئینہ اش دور گرد و غبار ۷ بہ میند بخود جلوةِ روئے یار

بیاساقی اے شوخِ پیاں شکن ۷ بہ پائے خود بہ سر و چشم من

بہ یادِ شب و روز غم می خورم ۷ بریں دعوئے اینک قسم می خورم

قصیدہ

بصیادِ ناز و لبِ بید نیاز ۷ باسیدِ محمود و زلفِ ایاز

بہ خارا شگافانِ منہ ہا دوم	بصحر نوروانِ مجنوں قدم
بہ بیگانگانِ رقیب آشنا	بشیریں منہ بیانِ لیلی ادا
باہیکہ ہم داغ و ہم سینہ سوخت	بدانیکہ در سینہ آتش فروخت
بزخم نہانیِ مرگانِ یار	بخون ریزیِ خنجرِ آبدار
بیاب تگیہائے پاب تگان	بآزر دگیہائے وار تگان
باشکے کہ از چشم عاشق چکید	بچشمیکہ از غمزہ خنجر کشید
بموزونیِ مصرعِ ستار	ببالائے سر و لبِ جوئے بار
بہندوئے محرابِ را گوشہ گیر	بخالِ سرا بروئے دلپذیر
بہ بیگانہ وحشیاں آشنا	بدیوانہ کو دکانِ در قفا
باشکِ یتیمانِ بے خانماں	بسوزِ درونِ جگرِ تفتگان
بہ بربادیِ کشتِ مہر و وف	بہ نیرنگیِ دہرِ مکر و دعا
بسروئیِ آستانِ نیاز	بخود بینیِ جلوہ پیرائے ناز

بہ گم کردہ راہِ سفر کارواں	بسرِ رشتہ در کفِ سارباں
بخوں گرمیِ سینہ چاکانِ عشق	بسرِ جوشی خاکِ پاکانِ عشق
بہ بیتابیِ جسمِ ناکردگان	بہ بے رحمیِ نازِ پروردگان
بہ دلجوئیِ قدرِ عنائے یار	بہ طراریِ طرہٗ مشکبار
بشیرازہ بندانِ غارتگری	بمضمونِ مسموعہٗ دلبری
بشوقے کہ دلہا بجوش آورد	بذوقے کہ جانِ دُخروش آورد
بہ نگہتِ فروشیِ گیسوئے حور	بشونجیِ حسنِ تجبلیِ طور
بمیخانہ گردانِ اربابِ ہوش	بمسجدِ شینانِ نخوتِ فروش
بشمشیرِ ابروئے زہر آبدار	بافعیِ زلفِ گرہ گیر یار
بچشمے کز ویافتستیِ رواج	بقدرے کہ گیرد ز طوبے خراج
بہ بے قدریِ درختائے دل	بہ تمسیرِ ویرانہٗ آب و گل
بدرودے کہ در خاطر آشفته پا	بشورے کہ در مغز جاں کردہ جا

بشوخی خوابانِ مصری نژاد بکنعانیاں عنبرِ نیرِ مراد
 ہندی نژاد انِ ترکانِ شکار بہ غارتگریاں ہندوئے یار

کہ از دستِ جورت بجاں آدم

ز بیچارگی دفنِ آدم

مرح میر لائق علی خان

نہ بینم دگر چارہٴ دفعِ غم بجز لطفِ دستورِ گردِ دوشِ حشم

چہ دستورِ دستورِ چرخِ اقتدار بہارِ گلِ گلشنِ بہشتِ و چار

شناختہٴ تدبیرِ اہلِ سخن وزیرِ شہنشاہِ ملکِ دکن

سخنِ را چہ منت نہادِ مِ بجاں ز لائقِ علی خانِ زومِ داستان

باںِ پاکِ سپرخِ فیروزہٴ رنگ نہیں بوسِ نوابِ سالارِ جنگ

چو جودش کند بر زبانیِ گزار ز بانم شود گوہرِ شاہوار

ز آتشِ قلمِ گر نویسد کتاب بجائے نقطِ بردِ آفتاب

بعدِ ضمیرش سخن میگویم سخن را سبیلِ مین میگویم
 بود تعبیه نشسته تا در شراب دهد نور تا ماه را آفتاب
 کشد خوانِ جود و سخنانِ تا کریم کند جمع تا سیم و زر بولقم
 زمیخانه فیضِ او صبح و شام
 گرامی شود جرعه شش خاص و عام

ابیات ششوی در مدح پیران پیر

براوج آسمان خند و زمینم زمین بوسِ جنابِ محی و دینم
 تعالی اللہ چه نامِ جان نواز است ز بانم ماہی دریائے راز است
 عفاک اللہ چه نامِ دلپذیر است بنام ایزد چه نامِ دستگیر است

اے میر صاحب علی وکیلِ دکن جو کہ ہمیشہ بڑی ہوم سے گیا رہوئیں کی نیاز دلاتے ہیں انکی فرمائش سے لکھی گئی۔

حقیقت مسندِ لاہوت پایہ تجبلی جلوہ خورشید سایہ
 قضا پابوس تمہیدِ رضائش اثر خطِ کفِ دستِ عایش
 غلامِ مت درمِ فرخندہ نام گرامی غوثِ عظمیٰ را غلام
 مصاحبِ گفت در گوشِ دلِ من
 نبی از غوثِ عظمیٰ جاں من

ثنوی خراباتِ جنوں

بجوابِ ثنوی غنیمت

اشکِ آہِ ہم آہنچہ خراباتِ جنوں را نقشِ برستم - اینجا ناصر علی سرہندی
 قلم در شکست - و غنیمت کجا ہی ورق بردید - آں گویا سے خاموش یعنی

۱۵ میر صاحب علی دکیل دکن -

مولینا جامی کہ رحمت بجانِش باوچہ خوش گفت الحق کہ دُر سفت ۵

ہنوز آں ابر رحمت دُر نشانست

خُم و نمحنا نہ باہر و نشانست

نمی دانم خندانم یا بہارم	خرا بابت جنوں را پیر کارم
بر انگیزم قیامت با آہ ہے	ز حیرت غازہ بندم برنگا ہے
نگاہم ز آتشیں روئے کبابست	کہ ہم ساقی و ہم جام شرابست
محیطِ منیم موجم ہمہ اوست	تجلی جلوہ ام او جم ہمہ اوست
نوائے ریزم از آہنگِ دیگر	کشم نقشے دگر از رنگِ دیگر
زخمِ آتش با ہے در ستارہ	ز خاکِ تر بر انگیزم شدارہ

بایں گویائی آوِخ بے ز بانم

مگر بانگِ شکستِ استخوانم

بیاساقی بیالے صبحِ امید امیدم نیم خندِ فتنہ تمہید

گرفتَم باده با خور دی گزک گیر	گزک حاضر ولیکن در نمک گیر
در آبیخود در آغوشِ نطنسها	نمک سودِ تبتم کن جگرها
تغافل را بفراخت بندد	تبتم را بگو دزدیده خندد
بیا ساقی مے در ساغر م ریز	که ریزد تیغِ محبش خون پر هیز
تنها مضطرب دل ناصبور است	تپیدن نیم بسمل را ضرور است
سرت گردم بگرداں جام مل را	رساں در مغزِ بیل بچنے گل را
نگه را کار فرمائے عمل کن	بخونم جوهر الماسِ حل کن
شکستے ریز در هراستخوانم	بر انگیز آتش از مغزِ جانم
لبم تجنا له در تجنا له گیرد	نفس رنگ گداز ناله گیرد
باب آتشیں داغم بر افروز	که سوزم ز آتشِ حُسنِ گلو سوز

بمیرد گر باب آتش ستیزد

مگر آتش که از پنجاب خیزد

پنجاب

من و دلگرمی آہ جب گداہ ✓ من و سرخوشی حسن آباد پنجاب
 برآمد حرف پنجاب از زبانم ✓ زبان شد موج کوثر درد ہانم
 چہ می پرسی ز خاک و لفریش ✓ فریب نو خطان جامہ زیش
 اگر عشق ست در راہش آہے ✓ و گر حسن ست از خاکش گیاہے
 بجائے لالہ اش لیلی و میدہ ✓ بجائے بید مجنوں سر کشیدہ
 فرد گسترده در ہر گوشہ دایم ✓ قیامت قائم متے محشر خراہے
 بدام آہواں شیراں اسیرند ✓ کہ اینجا آہواں شیر گیرند
 زبان تر کردہ کبکان بہاری ✓ بخون شاہبازان شکاری
 نطنہ ہا گرم رقص سہل اینجا ✓ نیاز انجبا و ناز انجبا دل اینجا
 نگاہ و جلوہ باہم عشق بازند ✓ نیاز و ناز و ناز و نسیازند
 بتاں در جلوہ عاشق در نظارہ ✓ کمند افگندہ ذرہ بر ستارہ

تماشا مست جامِ کتیبا دی	تمنا کو چہ گردِ نامرادی
تماشا بسمل درخون تپیدن	تمنا بخود بخود چکیدن
تماشا لغزشِ ستانہ دارد	تمنا گردشِ پیانہ دارد
تماشا زخمی تیغِ نگاہ ہے	تمنا بر سرِ راہ ہے باہ ہے
سرِ راہ ہے دو چارم شد نگاہے	گل اندر گل بہار اندر بہاے
نگارے دلربائے دلفریبے	نگارے خود فرو شے جامہ زیبے
پری دختے پری دیوانہ ماہ ہے	پری و ماہ را داغِ نگاہ ہے
شبے نطفِ ارہ آں ماہ کردم	تپیدم نالہ کردم آہ کردم
سرم شوریدگی را زد صلائے	جنوں را گفت عظمِ مرجائے
سرِ ہوشم لکد کوبِ جنوں شد	نگاہم موجہ گردابِ خوں شد
ز گردابِ تلاطمِ خیزد دیدہ	دلِ بے آرزو کم کم چکیدہ
بہارِ جلوہ شورے در سرم رنجیت	تمنا خوں شد و از ساغرِ م رنجیت

شکستن ببت پیاں باسبوم چکیدن کرد خون آرزویم
 شکبم فتنه تاراج نظر شد نظر برق دنگن داغ جگر شد
 خرد رخصت طلب یعنی مهیم در دل زد بلا یعنی رسیدم
 حکم امتحان عشق خونریز شدم زنجیری حسن بلا خیز

✓ فریب جلوه زد راه ہوشم

ز خود رم کرد عقل خود فروشم

بیائے ساقی نچھانہ راز سرت گردم دہ آں پیمانہ راز
 کہ از خود رفتہ بکشایم زباں را بشاخ شعلہ بندم آشیاں را
 دہم رنگے فسوں دلبری را کشم نقشے سراپائے پری را

سراپائے معشوق

قیامت بخیزد طرز خرامش خرامش مست ناز ناتماش
 بلا پا بوس زلف نیتابش اجل مزدور چشم نیمخوابش

ز انگیزش ادا در فتنه کوشی	ز بالایش بلا در خود فردشی
تغافل شکوه سنج کم نگاہی	نگہ عذر آئین بیگناہی
ز رخسارش میسر از من کہ چون است	نگاہ بید لال سر عویش خون است
بلا در چشم بیارزش نہفتہ	اہل در آشیان فتنہ خفتہ
من چشمے کہ زد در خون ایا غم	ز کجدار و مریش داغ داغ غم
چہ می پرسی ز زلف مشکبارش	بلا اندر بلا ہر تار تارش
ز ہر موے تراود ہائے ہوئے	ہمانا بستہ دلہارا بموئے
گرہ افتاد در کارم ز خالش	کہ دار دوستی ذوق جمالش
سیاہے پائے درد امن بگستہ	چگتہ خانہ بر روکش نشستہ
تبسم چاشنی گیر بانش	بخود چپیدہ بوسہ در میانش
تکلم با خموشی در ستیزہ	تبسم در میانش ریزہ ریزہ
ز دست انداز شوخی نطراہ	گریبان تبسم پارہ پارہ

غلط کردم گل اندر گل و مید	تبتتم در تبسم آفریده
تکلم یا تبسم یا خموشی	قلج پیمائے ذوق جانفروشی
کمر باریک چون منکر نظامی	دانش تنگ چو دست گرامی
نغمه هیچ کس الا دانش	رموز جوهر فرد دانش
دانش را چه وا گویم که خود نیست	زبان را برگ گل گفتن سندیست
بسایدست پا از دست پاش	بساید دل ز دست دل پاش
بهم دست و گریبان صبر و شوقم	ز ساق و ساعدش گل باز و ذوقم
حدیث ساعد آمد و لپندم	ز ساقش بنجیر منکر بلندم
که ناجسته نشیند در جگر ما	عجب تیریت مرگاں در نظرها
تلم در دست بتیابی شکتم	ز پچاک میانش نقش بستم
مژه بر هم زندگارم تمام است	امید یک نظر سودائے تمام است
نمیدانم چه خواهد کرد و دیدن	ز نادیدن چه دما و تپیدن

زناش رخنہ درکارِ فطندہا	بزناواز سیرِ زانوش سدا
ز آغوش آرزو محشرِ آغوش	بمالد گوش دل صبح بنا گوش
دوپستانش دونا رنار سیدہ	نسیم جنبش مرگاں ندیدہ
دلِ حسرت کشاں اینجا دونیم ست	شہیدِ فتنہ اہمِ دونیم ست
نگہ زد ویدہ دیدن را بہانہ	تغافل زد نگہ را تا زیانہ

تکلف بر طرف آں فتنہ پرداز

کرشمہ در کرشمہ ناز در ناز

بیاساقی بیالے جان شکارم	یکے کن گروشے چشتے بکارم
شرابے ریز مرد افکن بحبام	زراہم بر عتیل ناتمام
علم بر کردہ ہاں اے عشق بر خیز	سپر فگندہ ہاں اے عقل بگریز
بگیر اے عشق آتش دست و ستم	ز عقل آید شکست اندر شکست
حریفان عقل را با من چہ کار ست	انا الحق سنج را منبرِ زدار ست

گرا می اے جنوں مست ہو س جوش ادب نا آشنا خدمت فراموش
 گرامی اے گریباں پارہ عشق جنوں سرمایہ آوارہ عشق
 غبارِ خاطرِ فرزا نگہما فشارِ پنجہ دیوانگیما
 علمدارِ سپاہِ عشق بازاں نیاز آبادِ نازِ بے نیازاں
 شہیدِ جلوہ کافہ نگاہاں جگرِ خوں کردہ مڑگاں سیاہاں

جنوں آہنگی مستانہ تاجند

سیستی بیاکانہ تاجند

~~~~~ ناتمام ~~~~~

مثنوی

بدیع فصیح الملک حضرت فراغ دہلوی

بیا اے بیلِ کلک خوش آہنگ   بدیعِ داغ سہ کن نعمتِ چنگ

فصاحت خندہ صبح خیالش ✓ بلاغت نغمہ مرغ کمالش
 بلندی از دماغش بہرہ بردہ ✓ نزاکت با خیالش شیر خوردہ
 بہارستان صبح زندگانی ✓ ادا فہم رموزِ نکستہ دانی
 اگر پر بر زندگاہِ بلندش ✓ رسد مرغِ معانی در کندش
 چنان در مثنوی شد سحر پرداز ✓ کہ سحرش خط کشد بر حرفِ اعجاز
 کند گہ در غزل گوہر فشانی ✓ فغان با سرودہ روحِ فغانی
 بیدانِ فصاحت چوں در آید ✓ گہ از خاطرِ عرفی کشاید
 اگر ہاشموی الفت گزیند ✓ نظم می در پس زانو نشیند
 ز رشکِ آن محیطِ خوش خیالی ✓ بود غرقِ عرقِ منکرِ زلالی
 ز سہِ عالمِ بالا خبر گیر ✓ کہ خواند سر نوشتِ خطِ تفتِ دیر
 چنان شیل را دادہ رواجے ✓ کہ از منکرِ غنی گیر و خراجے
 ربود آن معنی آراے نکوئی ✓ ز ہا قف گویے در تارتخِ گوئی

بکف بہر دستم گر خامہ گیرد   دبیرِ چرخ از حسرت بمیرد
 چو شاگردان بگردش حلقہ بندند   فلاطون را بخدمت کم پسندند
 دماغِ ہوشمند ی را تمیزے ✓   بود مصرِ محبت را عزیزے
 در تسلیم سخن دانی امیرے ✓   بہ بزمِ معنی آگاہانِ نظیرے
 ز قدرِ مرتبت عالی جنابے   سپہرِ مردمی را آفتابے
 سرورِ کردہ صاحبِ کمالاں ✓   قبولِ غلطِ رنگینِ خیالاں
 اگر مرغِ خیالش پر کشاید   خیالِ عقلِ کل از پا در آید
 حقیقتِ فہمِ اسرارِ معانی ✓   شناسائے مزاجِ نکتہ دانی
 حیا پروردہ نورِ نگاہش   ادبِ یک گوشہ طرفِ کلاہش
 نیاید از زبانِ نکستہ پرورد ✓

گرامیِ مدحتِ دارغِ سخنور

رقعہ منطوم

اندازے چند در منع شکار

نامہ ام نسخہ فروع و اصول	خدمت چودھری غلام رسول
دل منہ بر شکار کار این ست	دل بہم بر مزن شکار این ست
نکتہ نغزو و لپذیر آمد	سخت میر آنکہ سخت گیر آمد
جانور را کہ جاں ز تن بردی	جان من آہ جان من بردی
ساہا در گذشتی مارا ✓	باز خواندی بآشتی مارا
ناصح مشفق و ناکردم ✓	مشفق محصلم دعا کردم
نقش اخلاص در ضمیر من ست ✓	ذوق اسلام در خمیر من ست
صید صیاد را بقید آمد	بے زبانی زبان صید آمد
گریہ کرد و گفت اے صیاد	زار نالید گفت اے استاد

رحم کن جسم تا نوازندت   عجز کن عجز بر فرازندت
 پند ما گوش کن بخودستیز   نامه ماست طرفہ دست آویز
 اے رفیق حسن غلام رسول
 خبر دم باز دہ روز و تبول

سراقبال گرامی کی نظریں

درسِ ماضی از کتابِ حال گیر   ساغر از نخبانہِ قبال گیر
 حضرتِ اقبال آں بالغِ نظر   دارد از بود و نہ بود ما خبر
 ما بذوقِ سوختن کم ساختیم   بیخودی را از خودی نشناختیم
 آں نوا پر دازِ سدا را زل   شہسوارِ عرصۂ علم و عمل

اے احمد حسن خان صاحبِ فہر مال ہوشیار پور

بخودی را در خودی منزل شناس   در غبارِ کار و اں محل شناس
 از نوایش بزمِ لورپ درخروش   حکمتِ امریکہ اور اسفنتہ گوش
 نالہ ہائے آتشینِ آں حکیم   سوختِ رختِ فتنہ امید و بیم

ساخت باد لہا و بوش ہیچ نیست

سوخت لہا را و دوش ہیچ نیست

مناقب

در مدح صحابه کبار ضوآن اللہ علیہم اجمعین
 گرامی طبلِ باغ بهارم   نوا سنج مدح چار یارم
 محیط یکدلی را چار گوهر   ابوبکر و عمر عثمان و حیدر

تالوائے دولتِ اسلام بر عیون بود
 صدق از صدیق بود و عدل از فاروق بود
 گوهرِ علم و عمل آں جمیع بحرین داشت
 جوهرِ حلم و حیا و اللہ ذی النورین داشت

منقبت امیر علیہ السلام

وگر ہنگامہ مانم زمیں تا آسمانے
 وگر آشوبِ محشر از آسمان تا لامکانے
 وگر اشکِ جگرِ آبتنِ مادِ جلدِ ریز آمد
 وگر داغِ تمپیدنِ نالہِ آتشِ عنانے
 ز ذرہ تا ستارہ شورِ محشرِ حیثیتِ حیرانم
 ہمانا ماتمِ آلِ شمعِ بزمِ کنِ فکانے
 زمیں یا بوترایشِ آسمانش یا علی خواند
 مسیح و خضر را این اسمِ عظمِ برزبانے

۱۷ اس منقبت میں اللہ جل شانہ نے یہ تاثیر عطا کی ہے کہ جس گھر میں ہو وہاں طاعون کا
 اثر نہیں ہوتا۔ بیماری کی حالت میں لکھی گئی ہے۔

زمین و آسمان شد جلوہ گاہِ ذاتِ آن منظر
 عجب فرغِ غریب سے عجب سترِ نہایتے
 چه در صورت چه در معنی وصیِ احمدِ مرسل
 باندازِ وفا کامل عیارِ امتحانِ تے
 شہادت با امانت نختہ در یک پیرِ بہن اینجا
 مسلمانانِ امانت را شہادت تو امانِ تے
 علیؑ اللہیم رمزِ علی از من چه مے پرسی
 علی در ہر مکانِ تے علی در لامکانِ تے
 علی اول علی آخر علی ظاہر علی باطن
 نہاں اندر عیانِ تے عیاں اندر نہایتے
 ز رازِ سرِ بہر اے بخبر ہاں پردہ برگسیم
 نہاں اندر نہایتے عیاں اندر عیانِ تے

✓ مٹاش از کہ می جوئی نشانش از کہ می پُرسی
 مثالِ بیشایستے نشانِ بے نشانستے
 گرمِ کامندِ نخوانی واجبِ ممکنِ نما خوانم
 کہ دُش پرده دارِ کارِ گاہِ کنِ فکانستے
 خدا گفتم غلط گفتم حنّ دارِ بندہ میگویم
 ✓ گماں اندرِ یقینِ ستے یقینِ اندرِ گمانستے
 ✓ فصاحتِ جوہرِ کلّش بلوغتِ گوہرِ کلّش
 بسا آیاتِ حکمتِ ہستانتے داستانِ داستانستے
 زبانش را کہ می فہمِ کلامش را کہ می سنجد
 کلامش را زبانتے اولِ ترجمانتے
 علی بر لبِ علی در دلِ علی در سہِ علی در جہاں
 علی آن معنیِ ترکیبِ وصلِ جسمِ وجانتے

علی گویم علی جویم علی خوانم علی خواهم
 علی درگیر و دادر روز محشر قهرمان است
 برآں بودم که از سر کرده پاره نجف بوسم
 برهن مشربیم ز خمیر پاهند و ستان است
 مسلمانم کن آں جذب پنهان علی آخر
 که هر تان نفس در پرده ز تارم بجای است
 اگر از تیر باران حوادث جان برم مفت است
 پلنگ اندر کین است خدنگ اندر کمان است
 فلک را شکوه سر کردم غلط کردم خطا کردم
 زمین میند باد و آتش نمایاں آسمان است
 بخود چپیده ام کارے نکردم فتنه زد راهم
 نه دنیا یم نه عقبا یم نه این است نه آن است

قفس شکست و بر پروازِ مابرقِ بلا خفتد
 که مرغِ روحِ محسرت کُشاں مرگِ آشیانست
 چه غم داریم از موجِ حوادثِ ماسیه کاراں
 نگاہش زورِ بقِ امیدِ مارا بادِ بانیست

گرامیِ نَخِ نَخِ آتشِ مدعیِ راسِ قلمِ کرده
 زبانیِ خامه اش پیه پیه تیغِ صفا نیست

دگر

زمین و آسمان ز اشکِ آہم در عذابست
 زمین ز دغوظہ در خولِ آسمان در مضطرابست

تلاطمہائے شکم آنچناں بالا گرفت امشب
 کہ چرخ نیلگوں مانند نیلو فردر آہستہ
 براتِ گریہ ہائے بحیاءمِ راچہ می پرستی
 نجاتِ دار و گیرِ فتنہ یوم الحسابتہ
 در آغوشِ اثر جا کردہ است آہے سحر گاہم
 ہرمانا تیر آہ من دعائے مستجابتہ
 چہ میدانی کہ آہم از چہ راہے بر فلک دارو
 اسیرِ بوسہ خاکِ مزارِ بو ترابستہ
 علی آں کعبہ شمولد علی آں مسجد شمشہد
 علی اللہیاں دانند کین نکستہ کتابتہ
 علی ر عقل اول طفلِ مکتب خانہ دانش
 علی در مہد طفلی دایہ اش ام الکتابستہ

علی و مصطفیٰ ہر دو بہ نسبت موسیٰ و ہارون
 سپردندش ولایت کاں نبوت را جوابتے
 علیؑ بیدار و احمدؑ سربز انولیش بخواب آمد ✓
 تعالیٰ اللہ چہ بیداری تعالیٰ اللہ چہ خوابتے
 نمیدانم من از قدر بلندش این قدر دانم
 کہ بردوش نبیؐ معراج آں عالمیجا بے
 علیؑ بر جائے مرغیمبہر اگر نشست جاداد ✓
 کہ گل را جانیشیں بے فصل در معنی گلابتے
 شبے گفتیم کہ ذراش آفتاب آمد غلط گفتیم
 کہ سربخط فرماش مکرر آفتابتے
 نکردند انتخابش در خلافت نیست پروائے ✓
 کہ در مجموعہ ہستی وجودش انتخابتے

خدا خواندش نصیری من خدا را بندہ میخوانم ✓
 عجائب منظر تے انہ شیء عجائب تے
 گرم منکر بگوید بندہ را چوں خدا خوانی
 علی را یا علی خوانم جواب لا جواب تے
 ہوس را شیشہ بر سنگ افکنم خاکِ نجف بوسم
 بے در خاک آں لعیوب دیں سرکہ شراب تے
 ہوس پچھیدہ با دنیا تے دوں دستگی دارد ✓
 ولے در چشم معنی آشنا دنیا جواب تے
 گرامی بر دو روزہ زندگی چند ایں سیہ مستی ✓
 بر آ از خود کہ عمر بیوفا نقشے بر آب تے
 گرامی منقبت آورد بارے خواجہ فرما ید ✓
 کہ نجیب آسمان تے، گرامی آفتاب تے

دیکر

تکفیر می کنند که گویم خدا علی ست	بر لب علیست بر لب دل حرف یا علی ست
لذت شناس مائده بل اتی علی ست	قرآن ناطق ست علی کو کشف گواه
نقش طراز کار که انما علی ست	نامد رموز معنی مت آں ترا بفهم
پُرس از نصیر یان که بشیر یا خدا علی ست	اے خارجی ترا بخلاف تامل ست
رمز آشنائے زمزمه مرحبا علی ست	ورق خیمت دم احمد بلا مکاں
مطلب همه علی و همه مدعا علی ست	دانی که چسبیت طلب کی کاف و ذون
خیمه شکن وصتی نبی مرضی علی ست	نام خداست نام علی و چه نظر ست
اے بخیر بهین ز کجا تا کجا علی ست	دست که شد بروں ز سر پرده جلال
بر خود ز غم پیچ که شکل کشا علی ست	از دست پائے قاتل خود بند بر کش
یعنی شفیع حشر نبی هست یا علی ست	پیدا است ادساق و دهر شاه یا وزیر

دیدیم شب گرامی مرحوم را بخواب
رحمت بجان او که به تسبیح یا علی ست

سِرِّ حَلْفَتِهِ اَوْلِيَا حَضَرِ ابُو يُوْسُفٍ عَمِّي اِمَامِ نَاصِرِ زِيَّالْبَنِي

رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ

بر کرد سراز در ریچۀ فقر	شیخ اکمل امام ناصر
الله الله چه بیشال است	در علم و عمل امام ناصر
جاند هر خاک بوسِ حضرت	افضل افضل امام ناصر
آں ثنائی بایزید و شبلی	عقل اول امام ناصر

سِرِّ حَلْفَتِهِ اَوْلِيَا گرامی

مُصْبَاحِ اَزَلِ اِمَامِ نَاصِرِ

منقبت حضور و الهیہ خواجه احسان علیہ السلام
 حضرت خواجہ حسین بن حسین اجمیری قدس سرہ

✓ راہِ مندرامی زندہ امروزِ من اے وائے من

غوطہ در گردابِ امروزِ خورد و فردائے من

کلبۂ تاریک من منت کشِ خورشیدِ نسیت

صبحِ محشر سایہ پروردِ شبِ یلدا ئے من

✓ بر درِ حرفِ آشنایاں سرنہی آرم من و

کوسِ معنی زد ادبِ بر بامِ ہتغنائے من

ہستیِ من سستیِ منصور دارد در دماغ

می چکد خونِ انا الحق از لبِ گویا ئے من

نفی اثباتِ مرا اثباتِ نفی من دلیل
 معنی لا جوش زو از جوهرِ آلاءِ من
 ہاں بخود و از فتکال از جادۂ برگردہ سر
 عشق عقل آموزِ من تل جنوں فرمائے من
 ذرہ سر جو شمع ولے دارم در آغوش آفتاب
 گردِ خود گردم بودِ جنونِ من لیلائے من
 ظاہر و پنهانِ من آئینہ ناز و نیاز
 دست در آغوشِ وحدتِ پیکرِ جوازِ من
 حلقۂ زنجیرِ من آویزۂ گوشِ جنوں
 داستانِ بخودی افسانۂ سودائے من
 من بدامانِ حسین الدین حسن دستے زدم
 خواجہ من سیدِ من خضرِ من مولائے من

گرجو شہائے عشق خواجہ بندہ نواز
 جلوہ ریز آمد در آغوش دل دانائے من
 من بہشتِ معنیم با حور و غلام چہ کار
 نظم و نثر من بود غلامانِ من حورائے من
 بادشاہم می کنم بر مسندِ دلہا نشست
 کسوتِ خاکسترِ من طس و دیبائے من
 حسرت اندر حسرتم امروز و فردا یم پیرس
 می ترا و دغون امروز از رگِ فردائے من
 طبعِ عرفی و گرامی خوردہ از یک دایہ شیر ✓
 گفتہ عرفی ست اینک حجتِ دعوائے من
 دودمانِ عشق را از من گرامی تر نژاد
 جوہرِ من کرد روشن گوہرِ آبائے من ✓

یاعین می ریزد از ہر موئے در و آویز من

یاعین می جوشد از ہر موجہ دریائے من

✓ مدح کردم گرامی خواجہ فرماید کہ ہاں
مدح سنج من گرامی شاعر یکتائے من

دیکر

مرید حضرت اقدس بہانائیک جہاں آمد	معین الدین شتی را زمین بوس آسمان آمد
گرامی از زبان خواجہ اسرار ازل ریزد	کلام وحی را گویا زبانش تر جہاں آمد
نگاہ حضرت خجہ معین الدین اجمیری	گرامی کشتی مسید مارا با دباں آمد
ز خاک کشور پنجاب اجمیرائے خواجہ	مجید خوشنویس آبے بخشیم آتش بجاں آمد

۱۔ عبد المجید صاحب خوشنویس پوہن قم لاہوری جب اجمیر شریف گئے تو انہیں لکھ کر دیا۔

منتخبہ قطب الاقطاب مخدوم علی ہجویری ^{رح}
 حضرت امام گنج بخش ^{المعترف} صاحبِ صالائہ مومنی ^{قدس سرہ} لعلہ

اسلام اے رازدارِ نکتہ تکمیلِ جود   اسلام اے معنی آگاہِ رموزِ بہتِ جود
 اسلام اے عاشقِ تسبیحِ خلاقِ وجود   حمد گویاں در قیام و در رکوع و در سجود
 گنج بخشِ فیضِ عالمِ مظهرِ نورِ خدا

ناقصانِ اپیرِ کامل کا ملاں راہِ نما

اسلام اے کعبۂ امیدِ امارِ خلیل   اسلام اے عبدِ مقبولِ خداوندِ جلیل
 رہ بمنزلِ کئے تو ان دنِ گرامی بے ویل   موسیٰ را خضرِ بایستہ را سبیل

گنج بخشِ فیضِ عالمِ مظهرِ نورِ خدا

ناقصانِ اپیرِ کامل کا ملاں راہِ نما

اسلام اے خاکِ بگرامِ فارابی زید ✓ اسلام اے راہِ تسلیم و رضا راہِ سعید
اسلام اے رمزِ مفہم معنیِ جبلِ الوریہ اسلام اے گوہرِ خیمہِ عرفانِ کلید

گنجِ بخشِ فیضِ عالمِ ظہرِ نورِ حِدا

ناقصانِ پیرِ کاملِ کاملانِ اہلسنا

اسلام اے درویشانِ محبتِ امام ✓ اسلام اے شیخِ مائے مرشدِ عالمِ مقام
گنجِ بخشیِ کارِ تستِ اے نایبِ خیرِ الانام قطبِ قبحِ عیشِ فرمودستِ بابِ احترام

گنجِ بخشِ فیضِ عالمِ ظہرِ نورِ حِدا

ناقصانِ پیرِ کاملِ کاملانِ اہلسنا

اسلام اے مشعلِ افروزِ شبستانِ کلیم اسلام اے جلوۂ آئینہ ذاتِ قدیم
اسلام اے شاہِ ہفتِ قلیم در زیرِ کلیم اسلام اے رنگِ بونے گلبنِ حدتِ نسیم

گنجِ بخشِ فیضِ عالمِ ظہرِ نورِ حِدا

ناقصانِ پیرِ کاملِ کاملانِ اہلسنا

ایک نظر در کارِ ماے سیدِ عالمِ حجاب کشفِ محبوب است لہا را نگاہِ انتخاب

خفتہ در یک پیرِ بن نامت بنامِ بوترا ب وہ چه خوش فرمود شاہِ ہند آفتاب

گنج بخشِ فیضِ عالمِ مظهرِ نورِ خدا

ناقصاں را پیرِ کامل کاملان را ہمنما

سیدِ از نامہ عصیاں کہنِ رامِ برات پاگل از دستِ نفسِ کشرِ مہیاتِ مات

بندہ بس ناقصِ ماے خواجہ کاملِ صفات وارہا نم از کندِ فتنہ لاتِ منات

گنج بخشِ فیضِ عالمِ مظهرِ نورِ خدا

ناقصاں را پیرِ کامل کاملان را ہمنما

رخیت پر بکنِ معنی مرا مرغِ خیال بے پروا بم ولے پر میزِ نعم در عرضِ حال

پردہ از رخِ بر فگن اے سیدِ یوسفِ جمال از زبانِ خود بفرما کالے گرامی کیفِ حال

گنج بخشِ فیضِ عالمِ مظهرِ نورِ خدا

ناقصاں را پیرِ کامل کاملان را ہمنما

شیخ مادر بشیہ الفقرو فخری شیر بود   بشیہ شیر آبی گوشہ سجور بود
یکجاں بر خوان آن گنجور معنی سیر بود   بر لب معجز بیابان خواجہ اجمیر بود

گنج بخش فیض عالم مظهر نور خدا

ناقصان را پیر کامل کاملان را ہمنما

آسمان از آستانش قصہ با پروین بخواند   روضہ اش را عقل اول آسمانیں بخواند
بر دعائے مستجابش خود اثر آئیں بخواند   من خجہ انم مدحت پاکش معین الدینیں بخواند

گنج بخش فیض عالم مظهر نور خدا

ناقصان را پیر کامل کاملان را ہمنما

حضرت سری سقطی علیہ الرحمۃ

اسیر بندگی آزادئی ماست   سری سقطی گرامی ہادی ماست
گرامی یکجاں از بادہ اش مست   دعاش را اثر زد بوسہ بردست

در مدح حضرت بابا فرید گنج شکر قدس العزیز

موج دریائے وفا کان نمک گنج شکر   اندر مرغریب اندر شئی عجاب
آسمان فقر را خود آفتاب آمد فرید   قمر حج بین بزم بستی قمر آفتاب

در مدح حضرت خواجہ بہستان شاہ کابلی رحمۃ اللہ علیہ

مرشد ما خواجہ بہستان شاہ ما   خواجہ ما شیخ رمز آگاہ ما
قصہ زلفین آں گیسو دراز   سر خط آویزش ناز و نیاز
حلقہ آں گیسو ان چوں کمند   کردہ شیران جہاں حلقہ بند
سفتہ گوشم خواجہ بہستان شاہ را   سالک مجذوب مرد راہ را
من چہ وا گویم ز رمز اشک و آہ   خندہ گردید گریختہ مرد راہ را

نیم ستم کرد آں مست است	مست شد چشتی گرامی نیم مست
از تصرفائے آں شبلی نظر	با خبر چشتی گرامی بے خبر
چشتی از خود رفت منزل رسید	در سیہ سختی گرامی آرمید
چشتی ماہمت مردانہ داشت	چشتی ماشورش مستانہ داشت
چشتی ماگل ز شاخے چیدہ است	چشتی ما دیدنیہا دیدہ است
گنج عرفان بہت چشتی سینہ ام	کابلی را ہندوئے دیرینہ ام
مرشد ما بیل گلزارِ چشت	مرشد ما آں گل باغ بہشت

شاہستان یکہیاں لہ است کرد

از نگاہے نیست کرد و بہت کرد

در مدح شیخ الهند حضرت مولانا محمود الحسن دلیو بندی

زین فقر و بسم دیو اینجا و کس آمد   نگاهِ حضرت محمود اینک یوسف آمد
قیامت با قیامت نسبتی اوم غلط کردم   قیامت با کس گران آن بالا بلب آمد
ادبنا آشنا قدرِ سخنانش چه میداند   که در درگاهِ حضرت هر که آمد از محبت آمد
چه خوانم از تمنایش چه گویم از تماشایش   تنها خود فروش آمد تماشا خود پسند آمد
بیش رفته بیلی مهر و مہ را بر نمی سجد   نگاهِ حضرت مجنون چپا شکل پسند آمد

ز انفاسِ گرامی خاکِ پنجاب آبرو دارو

گرامی از مریدانش عظامی سر بلند آمد

قصاید

در مدح شہر یاران دکن

قصید مشاعرِ جوہلی چل سالہ

علی حضرت نواب میر محبوب علی خان بہادر

ز آغوشِ صبحِ خسروِ خاور جہاں گرفت	دامانِ صبحِ گیر جہاں می توان گرفت
بر سپرِ لا جوردِ علمِ بزد آفتاب	گویا نظامِ کشورِ ہندوستان گرفت
محبوبِ کج گلاہِ قدمِ زدِ صبحِ باغ	تمہیدِ پائے بوسنِ میں آسمان گرفت
بر تختِ زر نگارِ شہنشاہِ نمکتہ سنج	اندازہٴ فصاحتِ بہرِ مکتہٴ دامن گرفت

بلبل شد از قصیدہ محبوب نغمہ سنج   این خدمتِ قدیم گرامیتِ آں گرفت
 بر آستان فقر نظام است پاسبان   ترک فلک کہ این ہمہ تیر و کماں گرفت
 خانِ خاست بر درش امروز چو بدار   فقور خویش را سگِ این آستان گرفت
 صبحِ طرب مید جہاں چہرہ برفروخت   چرخِ کبود رنگِ گلِ ارغواں گرفت
 تاجِ شہنشی کہ بسر وار و آفتاب   نسبتِ بتاجِ صفِ گیتی ستاں گرفت
 این نسبتِ بزرگ درست آداز ازل   زین نکتہ آگہی نظرِ نکستہ اں گرفت
 شمسِ نظامِ ہر و معنی یکے شناس   بگرفت این زمین و دگر آسماں گرفت
 پیرِ میخانِ سحر و حیانہ بر کشاد   ساقی عیارِ حوصلہ این و آں گرفت
 رنداں گرفته دامنِ ساقی شگوف نیست   صوفی شہر دامنِ میرِ عیناں گرفت
 شاہا بخواں کلامِ گرامی کہ آں غمخور   غیرتِ ز غیرتِ اثرِ متحساں گرفت

علم تو کوہ را بدوزا نو فروشانند

عزم تو باد پائے فلک را عیناں گرفت

خیر مقدم علیحضرت بندگانِ عالی از ملکۃ بدکن

بر اوج صرخ بجنده دکن که شاه رسید ✓ در آبرقص طرب اے فلک کہ ماہ رسید
 زمانہ گفت فلک کہ چہیتے قص نشاط ستارہ گفت کہ آصف بہ ننگاہ رسید
 نگاہ کن کہ چہستانہ این بآں گوید بیابیا کہ ولیعهد و پادشاہ رسید
 چہ روز خوش چہ مبارک سحر بود کہ اثر ✓ بدست بوس دعا ہائے صبحگاہ رسید
 ہزار شکر ز ملکۃ درد کن امروز ستارہ مرتبہ شاہ جہاں پناہ رسید
 ز ذرہ ذرہ تراود کہ آفتاب آمد ✓ ز گوشہ گوشہ بگو شمرسد کہ شاہ رسید
 بازوئے قد بوس پیر و مرشد غریب حریف میکہ و شیخ خانقاہ رسید
 بدست عقل عنان ادب نگہ داریم دہیم بوسہ رکابش کہ مروراہ رسید

ز علم و فضل شهنشاه نکتہ سنج پیرس   کہ نکتہ نکتہ با گاہیش گواه رسید
 ز دلفریبی مضمون نظم و نثر نظام   بگوشِ حیرت فلک شود واه واه رسید
 دلے نماںد گرفتار آہ در عہدش   مگر بزلّٰفِ بتاں پیچ و تاب آہ رسید
 قبح کشیم و ز شاخِ مہر گلِ جنیم   کہ سرنگوں شد حاسد بقبحِ چاہ رسید
 بجانِ مدعی افسوس خود ز خوتے بدش   ہماں رسید کہ از برقِ باگیہ رسید
 ز بختِ دولتِ مہندگان چہ می پرسی   کلاہ گشتہ ماتا با ورجِ ماہ رسید
 بقالبِ تنِ سحیانِ ماروانِ دگر   ز آمد آمدِ محبوبِ کجکلاہ رسید
 خدا یگانا و جسم چاکرِ استم سوزا   منم اسیرِ نگاہے کہ گاہ گاہ رسید

✓ تصرفِ نظرت خاک را کند اکسیر

نظرِ بجانِ گرامی کہ دادخواہ رسید

قصیدہ در تہنیت سیا لکڑہ علی حضرت جسون نظام

مشتمل بر حسن طلب

✓ سرکنم حرفِ مدیحِ مالکِ خسرو رکاب
 حلقہ بر در آسمانش حلقہ در گوش آفتاب
 حضرت عثمان کہ آمد بر درش بہر بندہ
 کام جو و کام بخش و کامگار و کامیاب
 ✓ محترم از طبع او ہمت چو گل از رنگ بو
 مستفیض از گوہرش ہستی چو ماہ از آفتاب
 جلوہ گر در رائے او پرتو چو درخور شید نور
 معتبرا از حُسن او نگہت چو از بو مشکناہ

فلسفی گوید کہ چوں شد چرخ زن چرخ فلک
 می دہم من از رہ دانش سواش را جواب
 آستانِ شاہ را من نسبتے دادم بحسبِ
 می کند از شادمانی رقص چوں جامِ شراب
 ✓ از قیاسِ تلِ کل اندازہ قدرش بروں
 این مستردانم دگر والله اعلم بالصواب
 آسمانِ ہفتہیں کا مدِ محیطِ ہر دو کون
 تختِ قدرتِ بودیک پایہ اے عالیجناب
 ✓ سلکِ عمرِ شاہ را گوہر بود ہر سال نو
 این گہرا باد یارب بے شمار و بحیاب
 ہاں گرامی بر مرادِ خود بخوانم در حضور
 از کلامِ انوری کردم دو بیتے انتخاب

✓ آئیں کہ می بینیم بہ بیداری ست یارب یا بختواب
 خوشنشین را در چنین نعمت پس از چندیں عذاب
 این منم یارب دریں مجلس بکفت جزو مدح
 و او توئی یارب بر آں مسند بکفت عالم شراب
 در هیچ تاج و تخت اے شاہ مویم شد سپید
 مدحت مقبول یزداد چوں دعائے مستجاب
 ✓ شاعر خاص شہنشاہم ولیکن مغنم
 اِنَّہ حرف غریب اِنَّہ شئی عجاب
 قرض من چندانکہ نور معرفت در سینہ ات
 گر غلط گفتم من و این قرضخواہ و این حساب
 قرض من چندانکہ مستی در دو چشم مست یار
 قرض من چندانکہ از خواباں وفارا اجتناب

گر بخت در و ام من مے بودا خبسم بر فلک
 نیمه چرخ مفرس را بر افاتے طناب
 عمر اعدائے تو چوں پیمانِ خواباں بے ثبات
 جان بدخواه تو چوں زلفِ بتاں در پیچ و تاب
 آتش افروزد اگر قسیر تو بر اوج و خضیض
 ماه خاک تر شود بر آسمان ماہی در آب
 تا شود منظوم نظمِ مملکت از سعیِ کلاک
 تا ز سہم تیغ چشمِ فتنہ میساند بخواب
 دوستانِ رازِ کلکت نوشِ باداں در دہاں
 دشمنانِ را بکام از افعی تغیت لعاب

قصیدہ در تهنیت سیا لکھ علی حضرت بندگان عالی مرتبتی

مدظلہ العالی

و صید صبح طرب چسیت فکر بے بنیاد ✓ بحوض بادہ نشینیم ہر چہ باد اباد
 گرہ کشائی لطف ہوا باں تاثیر ✓ کہ عند لیب برآید ز بیضہ فولاد
 نوائے بخود می آہنگ فاختہ باصول ✓ قبائے ناز و ادا چسیت برقد شمشاد
 زمانہ از گل و مل آنچنان نشاط انگیز ✓ کہ از عروس پرچہ نو جوان داماد
 چہ دلفریب چہ دل دزد جلوة زر گس ✓ چہ دلربا چہ دلاویز قامت شمشاد
 چنار دست عارابر آسمان داشت ✓ کہ گل زمین دکن باد تا ابد آباد
 زگر مجبوشی ناز و نیاز خلوت شوق ✓ رسید کار بجائے کہ شکوہ رفت از یاد
 پیالہ بکف لالہ از مئے گلرنگ ✓ تبسم بلب غنچہ از نسیم مراد
 و میدہست چہ افسوں بگوش گل بلبل ✓ کہ گل بجنہ زد و از قبا گرہ بکشد

زبند گیت که بگرفت خطِ آزادی   زبندگانِ خداوند سروشِ آزاد
 جهان و موجِ پرافشانیِ هوایِ نشاط   من و بهانه فروشیِ عذرِ استعداد
 جہاںِ جنینِ طربِ آہنگِ دہ امید   من از فسرده دلی گوشه گیرِ یاسِ آباد
 گمے بگمے حکیمانہ درسِ عبرت گیر   ز یوفائی شیرینِ غیرتِ فریاد
 کہ از فسانہ سودائے زلفِ خمِ درخم   اسیرِ حلقہ و امِ رموزِ بست و کشاد
 کہ ناگہاں ز در آں ماہِ مهرِ چہر آید   ز فرق تا بقدمِ جلوہ گاہِ نقشِ مراد
 ز نازِ کرده مرہ واکہ ایں مرا خنجر   ز غمزه و شنبہ بدستِ نگہ کہ ایں جلااد
 ہزار تیغِ علی کردہ تعبِ بیہ و نون   ہزار تیر تہمتنِ بہفتہ در بد و صاد
 چہ گفت گفت کہ اے سقۃ گوشِ خاصِ نظام   چہ گفت گفت کہ اے عرفی و ظہیرِ استاد
 کلاہ گوشہ شکستندہ ذرہ و خورشید   ز شرق و غرب با صفتِ سدا کرباد
 بیا کہ معجزہ خامہ است بجزِ امروز   بہارِ بزمِ طربِ جلوہ و فابنیاد
 بیا و باز کن آں نومرتجِ معنی   کہ خط کشید برارِ رنگِ مانی و بہرُزاد

گره کشائے ہر امید است یا لگده ✓ رسد با صفت از شہاں مبارکباد
 بود بکاتب تدبیر و دانش اقلیدس ✓ مہند سے کہ نداند مات از آحاد
 ز جائے جستم و گفتم کہ ہیچ نشنیدم ✓ بلے گرانی گوش منست از زاد
 و خزینه معنی کشادہ و گفتم ✓ قصیدہ طرب انگیز در مبارکباد

مطلع ثانی

ز ہے وجود تو معنی علت ایجاد ✓ ز نسبت گہرت کشور بہت آباد
 در آوری بضمیر خودش اگر مثل ✓ بر آید آتش محو سے ز کورہ حداد
 ز گرمی اثر لطف تو عجب نبود ✓ کہ نرم تر شود از موم نجبہ فولاد
 گرہ ز کارش اگر داکنی فرابند ✓ کمر بخدمت ز نار سبجہ زہاد
 اگر بسایہ قدرت تو جا کند شاید ✓ کہ خندہ بر سربال ہمازند پر خاد
 ز حال خصم تو شاید اگر کنم تضییع ✓ دو بیت عرفی معنی شرت پارس نژاد
 حو جاہ تو صد ز زنگ بولے ہوس ✓ بدست یاری امید بہت نقش مراد

زمانہ بعد حصولِ مراد باوے کر د ✓ چنانکہ بعد طرازِ بہشت باشد
 شہا بسلاک مدحیتِ خامہ می حکیم ✓ ہمہ جواہر معنی کہ چشمِ بدمر ساد
 منم گرامی اگر بختِ من گرامی نیست ✓ غریب نیست کہ خوانندم این آں استاد

دہی اگر صلہ این قصیدہ یاندہی
 بچہ ہر ہنخم کم نشست گرد ک

قطعه

در عرضِ حالِ خود گوید

من و دامانِ آفتابِ منہتم ✓ حضرتِ مدظلہ العالی
 دوستانِ کشیدہ سرِ فلک ✓ سرِ بدخواہ و قفسِ پامالی
 اے شہنشاہِ آفتابِ خمیر ✓ چہ دہم شرحِ بے پروبالی
 طبعِ من لپٹ شد چو بہتِ من ✓ از تہی دستی و کمن سالی

چہ تراود ز من کیر من کہ مرا ✓ کیسہ و کاسہ ہر دوشد خالی
 نہ باندیشہ عرش پروازی ✓ نہ بہ پروازم آں شرابی
 نہ خطا بم ز جنگی و ملکی ✓ نہ براتم ز منصب و مالی
 نہ اتالیق شاہ و شہزادہ ✓ نہ زمین بوس در گہ عالی
 شاعرانیم بے مثل من و داغ ✓ ہر دورا پایہ و رسخن عالی
 خوانش از مرغ و برہ نیست تہی ✓ خوانم از ترہ و نمک خالی
 داغ و ذوق خطا بہائے شہی ✓ من و دشنامائے بقالی
 داغ و آب شد ز بوابی ✓ داغ ہووچ نشیس ز حمالی
 شاعر شاہم و چینیں مفلس ✓ نقل ہر محنم ز نفتالی
 شعر بانی جوئے نے ارزد ✓ پابچہ آورم ز قوالی
 یا ز سردار بخش آموزم ✓ نمکتہ ترہات نقالی

۱۰ سردار بخش نام سرخیل بھانڈاں کہ یک ہزار ماہانہ می گیرد۔

عمر بے معنیم بہ شصت رسید ✓ دیو با من ہماں بد لالی
 من اندیشہ ہائے دور از کار ✓ من باز بچہ ہائے اطفالی
 شکوہ از گردشِ فلک چکنم ✓ حالِ خود عرض میکنم حالی
 چسبیت از آسمان میسُرُفا ✓ چہ ترا و ذر شیشہ خالی
 رہت گفت آنکہ گفت پیش از من ✓ بختہ نعنہ و سرسبر حالی
 ہر کجا دیدہ ام فلک زوہ را ✓ کار او شاعری و رمانی
 پیشہ من بود نحوست خیز ✓ گلہ زید و عمرو و دلالی
 ناالم بہستہ زین ستم کہ مرا ✓ گہ نخواندی کہ بر چہ منوالی
 گہ گفتی کہ اے گرامی ما ✓ گریہ چوں سُر ہی چرانالی
 تا گرامی بجائے قدر شست ✓ قدر معنی ست در فلک بالی

با گرامی دو کم دو صد بدہند

قدر را بودہ چار صد حالی

قطعہ تاریخ عثمان ساگر

بست اقلیدس نگاہے نقشِ تالابِ عظیم
 آبروئے موج کوثر آرزوئے کائنات
 کروبا احمد علی و سویہ ایرتفاق
 رائے ہر دو بود معنی خیز و دیگر ترہات
 وہ چہ تالابے کہ ہر یک قطرہ اش دریا مجیب
 وہ چہ تالابے کہ ہر یک جہرہ اش کوثر برات
 در ہزار و سہ صد و سی و یک آمد سنگ بست
 بان وہاں این ست رمز باقیاتِ صالحات
 بارک اللہ سنگ بنیادش بدستِ خود نہاد
 حضرت عثمان امیر المؤمنین کامل صفات

خضر در گوشِ گرامی مصرعِ کوشش بخواند
جوشِ داز عثمان ساگرِ چشمہ آبِ حیات

در مدحِ علیحضرتِ شاہِ دکن خلد اللہ ملکہ

و حضورِ ملکِ معظمِ جالِجِ نجم

خیمہ سپاہِ نظامِ برزہ زانوسے آب

عہد و وفا ہمعنانِ فتح و ظفر ہر کاب

اس یہ وہ نظم ہے جو امپیریل فوج کی دعوت میں نظامِ کلب میں پڑھی گئی۔ نوابِ افسہ الملک بہادر
کمانڈر انچیف صدر نشین تھے۔ برٹش سرکار کی عظمت اور بہادری کا سکہ ہر ایک دل میں اس نظم نے بٹھلادیا
بہت پسند ہوا اور اس نظم کا بہت بڑا اثر ہوا۔ انگریزی اخبار ملٹن میں بھی اس نظم کا ذکر کیا گیا ہے۔ ڈیئر انجیا
اس جلسہ میں شریک تھے۔ علیحضرتِ بندگانِ عالی اس نظم سے بہت خوش ہوئے۔

شیر دلاں را مگر رزم بود بزم عید
 بادہ ز خون عدو پہلوئے دشمن کباب
 ✓ مرد کہ آہن دل ست منت جو شن بند
 تیغ برہنہ رود در صف شیران غاب
 بیضہ کہ بر پائے شد نشکندش پائے پل
 مرد کہ آتش دپاکم رسدش انقلاب
 دشمن اگر بے شمار بے جگر آمد چہ کار
 مرغ یکے بس بود دانہ اگر بھیباب
 جارج و عثمان ہم دوست بدشمن چہ کار
 انگلش و مہرشن بجاں دشمن و نقشے بر آب
 حضرت ظل القیصر انگلینڈ وہند
 جارج شہنشاہ ماست خسرو مالک قاب

✓ ملک شهنشاه را اول و آخر میرس
جلوه فروش آمده در شب روز آفتاب

✓ جارج سلیمان بود زیر نگین شرق و غرب
رشکِ جم و کیتب و غیرتِ افراسیاب

جارج پنجم بود صاحبِ فرمان و امر
ماہمہ حلقہ بگوششِ اوست سلیمان جناب

درسِ قافِ بے ادبِ ہاں ز گرامی بگبیر
خمیند اولو الامر را مدح بگو بے حساب

متفرق قطعاتِ ایبات

گرامی اور دہلی کی سیر

من و گلشتِ لاویزِ جهانِ دہلی   من دہلی و دلاویزِ میِ شانِ دہلی
 شبِ دہلی شبِ آمد و روزِ نوروز   گلِ آغوشِ یقینِ بستِ گمانِ دہلی
 گفتِ دہلی کہ منم قیصرِ عقلِ فریب   گفتِ کلکتہ کہ من زخمیِ آنِ دہلی
 ملکہ و جارجِ نشستند براورنگِ شہی   اللہ کششِ عزت و شانِ دہلی
 جارجِ پنجم ہمہ مہرِ صفِ ہفتم ہمہ شوق   جلوه گرِ شاہ و شہنشاہِ جهانِ دہلی

نسبت یکدیگر انگش و اردوست بلند	پس این نکته ز صاحب نظران دلی
اینک اعلان شهنشاه بانداز بلوغ	خواند نواب ثوانه بزبان دلی
شرح تمهید و لایزنی دلی چه کنم	فتنه زنجیری آهونگهان دلی
ره غلط کرده دیرین شهر فراطون نگهان	برنگاه غلط انداز بستان دلی
نامرادی همه عنوان نگاه عاشق	بے نیازی همه انداز بستان دلی
خبر م می دهد از معنی کج در مریز	ذوق و اوستگی کج کلان دلی
زند مشرب اگر از راه رود حرف بگیر	شیخ ز تارنی هند و پسران دلی
آه خونین جگهان بر سر راه امید	پرده دار نگه پردگیان دلی
نیکوان از مژده تیر و زابروست کمان	رخیت خون دل تا تیر و کمان دلی
مشتی گوهر دل در کف ایمان حبیب	خود فروشی همه کالائے دکان دلی
بلبل خامه ستانه نوایم گل کرد	نغمه چیند ز آتش نفسان دلی
ناصر آل خان بهادر که صلائے عامش	هند را کرد نمک ویر خوان دلی

چه فصاحت چه بلاغت چه معانی چه بیای ✓ جلوه فرماست آغوش زبان دلی
 فقر داده نظم ام از اثر فکر سلیم ✓ حسن آن خصم و پیر و جوان دلی
 نشر آن شیخ دلاویز تر از نظم من است ✓ الله چه زبان ست زبان دلی
 کبشی و سائل و بخود همه فردا کسل ✓ روح دلی و دل همی و جان دلی
 طرح نخ ناله جاوید سریر ام فکند ✓ مست این میکده شیرین سخنان دلی
 جمل را شیشه بنگ آمد حکمت گل کرد ✓ ادب آموز جهان ست جهان دلی
 مره و اکن که بدلی ست مسیحا نفس ✓ حافظ الملک بهادر همه ان دلی
 نو بهار چمنستان اسیر محمود ✓ رنگ و بوئے اثر نام نشان دلی
 چشم بد دور که خاک و حکمت کده اش ✓ ستر دیده بالغ نظم ان دلی
 جوهر دانش و حکمت رضی الدین که بود ✓ ثانی بوعلی آل عزت شان دلی
 ملک را مرثف خود بخطابش مضمهر ✓ فرد عالی نسب آن گوهر کین دلی

شیشہ ام خالی و پیمانیہ عسمر لم یزید ✓ من دمان من سلاطون جہان دہلی
 شخصت سالہ شد ام شیم کہ سی سالہ کند ✓ در غلط بخشی یک طرسل گران دہلی
 شور دہلی بسر روز گرامی دارد ✓
 ببل سدرہ ہوا سنج فغان دہلی

قطعہ تعریف ڈاکٹر محمد شریف صاحب رسول حسن

آمد در شہر ماسیحا نفسے دانا و شریف دہر فرد اکمل
 بارے مژہ واکن کہ گرامی ضعیف بودست شبے دست گریبان باطل
 اعجاز شریف دست کیے آں جوہر فرد در نیم نگاہ زہدہ را کر عمل

اے گرامی سخت مرض میں مبتلا تھا۔ ڈاکٹر محمد شریف صاحب کے علاج سے شافی مطلق نے صحت عطا فرمائی۔
 گرامی نے بعد صحت یہ قطعہ لکھ کر ڈاکٹر صاحب کی خدمت میں پیش کیا۔

از شکش مرگ مراد و نجات   آن رمز شناس معنی علم و عمل
مستقبل گفت ہاں سچ موعود   ماضی گوید جواب عقل اول

در مدح شریف نکتہ بر خوانم
مضمون در حال ماضی و مستقبل

شکر و شکوہ

در مہر و وفا و علم و حکمت ہمہ طاق   عباس و گرامی و حکیم و اسحاق
جمع آمدہ در بہت گرامی امروز   زین غصہ نمود شد لکھ کو ب نفاق
امروز چہ روز روز عیادت دے   عبیدین و ماہ رمضان آفاق

اے مولینا گرامی نے اجاب کو چائے کی دعوت دی۔ میں عبد الغنی صاحب بیر شر شریف
نہ لائے۔ مولینا نے یہ اشعار لکھ کر ان کی خدمت میں بھیجے۔

ہنگامہ گرم و چائے جوشِ اخلاص   باغِ ارم این بست چہ ہند و چہ عراق
 بگذاشته یار را فروشد در غار
 داویم عنبریز را گر آمی سہ طلاق

حضرت سیاک بٹالوی مدیر نقب سلا لاہو

ساک امروز نازشِ پنجابست   نہکتہ او موجِ شرابِ ناست
 ساک ساک نگاہِ ساک مجذوب   آتشِ مجذوب بہت و ساک است
 یکجا کردست آب و آتش را جمع
 افکار و حوادث باثر سیماست

قطعه تعریف کلام خفیه جان دهری تلخیز رشید مصنف

فصاحت مجسم بلاغت مصور ✓ کلام خفیه ست الله اکبر

معانی دلاویز و الفاظ دلکش ✓ کلام خفیه ست یاسک گهر

معانی در آغوش الفاظ پنهان ✓ بآب ستابی آتش سمندر

معانی در الفاظ پنهان و پیدا ✓ بهم کرده فکرش مگر شیر و شکر

فصیح معطش بلبل مکرّم ✓ خفیه سخن گو خفیه سخنخور

به فهرست معنی ست نامش مقدم ✓ به بزم گرامی کلامش مؤخر

چه نسبت بود داغ را با خفیه ✓ موزع ممتدم ممتدم موزع

بطر ز آفرینی طبع بلندش ✓ بود آسمان کارگاه محقر

گرامی سحر گفت سالک بو شوم

زبان خفیه ست یا موج کوثر

قطعہ ۱

دولتِ تست اے فنانس معتمد آمد حبیب
 کرد چہ خوش انتخاب آصفِ نفیتم نظام
 رفت دعا بر لبم آمد اثر جلوہ ریز
 باد شیرِ نظام بادِ محین المہام

قطعہ ۲

زمعنی بانجیر صدرِ محاسبِ نکستہ ادا آمد
 رئیسِ اعظمِ پنجاب فخر الدین خاں آمد
 گرامی آرزو ہائے مرا گر در حساب آرد
 تو ان گفستن کہ ہاں کامل عیارِ امتحاں آمد

قطعه تالیخ مکان

اللہ اللہ چہ آسمان ست مکان   اللہ اللہ چہ آفتاب ست مکین
یارب آباد با دناہست جہاں   کریم دعا ستارہ گوید آمین
گفتم کہ چہ گفت سال تعمیر امیر   ہذا حد گفت جبریل امین

۱۳   ۲۰   ۳۰

قطعه

ڈاکٹر مہنتہ بن کر دایں مکان   عقل کل گوید کہ حکمت منزل ست
دلربا و دلنشین و دلفریب   نو بہار آرزو ہائے دل ست
دلکشائش خواندہ اندایل نظر   دل معنی بہست و صورت گل ست
عقل مجنون ست و صنعت گریش   لیلی امید مارا محل ست

نوابانِ لاہور کے مقدمہ کی پیشین گوئی

بہم ہر دو نواب دست و گریباں   یکے غار در دل یکے گل بداماں
 ز تدبیر و تفتیر گر ویدن ہر   کہ فتح محمد علی بوہنپاں
 چہ خوش گفت مشب ستارہ گو شتم   کہ نواب آمد محمد علی خاں
 نثار ست خود جاں نثار محمد   دلاویز ز فرسیت و اسنج و برخواں
 ز انگریز انصاف گل کرد آئندہ

چہ خوش بست ناصر علی عہد و پیاں

کتاب تمدنِ عرب

اگر خزینہ اسرار حکمت و ادب ست   برت کعبہ کتابتِ تمدنِ عرب ست
 تبارک اللہ کتابے کہ مدعی از جہل   قلم بخرش اگر در کشد ابولہب ست

قطعہ

مجلسے سناختند مردمِ شہر   مستی انگیز چسچول آمد
بانگ گاوے بند شد ناگاہ   قہر بر جانِ جند و کل آمد
آں باین گفت این بآن گوید   ہلہ بگریز جانِ بل آمد

قطعہ

از ما سلام برگو اے بادِ صبح گاہی   حافظ غلام قادر آں پیرِ قادری را
وانگہ بیاو آو از خواجہ تاشِ حضرت   آں دوست پوری را آں مہر گشتی را

قطعہ

نشست بہ تختِ نو عروسی   آں جو بہرِ تسل وختِ سلطان
دورِ حسنی عصمتِ مت مضمحل   اخلاص و وفا و عفتِ ایمان

۱۔ ہوشیار پور کے ایک سیاسی جلسے میں ایک دفعہ ایک سانڈھ آگیا۔ کسی نے کہا شین گن آگئی جس پر مولیٰ سنانے یہ قطعہ لکھا۔

داماد و عروس جلوه فرما   نوروز زمانه عید گیماں
فرخ عنوان نگاه و جلوه   فرخ تمہید و پیمان

قطعه بہ تعریف حجرہ محبوب سبحانیؑ

یک جہاں آ مدز میں بوس حضور   حجرہ محبوب سبحانی ست ایں
محی دُہیں انخباد آمد جلوه یز   یادگارِ قطبِ بانی ست ایں
جن انسان ہر دوسر گرم طواف   اللہ اللہ کعبۂ ثانی ست ایں
جانشینِ فتح و امیر و صفدرند
گردانی سخت نادانی ست ایں

فرد

غم نیست از محاسبہ روزِ ستخیز   صدرِ محاسب ست گرامی حبیبِ ماؑ

۱۵ مولوی حبیب الرحمن صاحب شروانی

فرد

ستارہ سفتہ گوش و چرخ پا بوسن میں آمد
تعالی اللہ گرامی را عطا می جانشین آمد

فرد

بِاللّٰہم برخواں اے پسرِ اللّٰہم اے نورِ نظر
محبوبِ عالم را سحرِ مقبول و مسعود آمدہ

فرد

تو ام آمد از اول درنگاہِ دانشور
رائے رائے دالیم رائے رائے مرید

فرد

از ہوشیار پور بہ لاہور شد غریزہ
یوسف بمصر رفت ز کنعان فتنہ خیز

۱۔ مولوی غزیا الدین احمد عطائی تلمیذ مصنف۔

۲۔ سید مسعود و مقبول ولد سید محبوب عالم جالندھری۔

۳۔ صدر المہام صرف خاص حضور نظام۔

۴۔ میاں عبدالعزیز صاحب بیرسٹر۔

فردیشان مولینا غلام حسین صاحب ہوشیار پوری رحمۃ اللہ علیہ

اداشناس سلسلہ موز سعادتی ارین امام زندہ دلاں مولوی غلام حسین

فرد رسالہ ہمایوں

بسان تاجور در نکتہ سنجان ارجمند آمد تعالی اللہ ہمایوں دیو گیر و دیو بند آمد

فردیشان مولینا احمد علی صاحب سلموی

دشمن شرک نغی شرک جلی آل موحد مولوی احمد علی

بروفات لینا سید اکبر حسین صاحب الہ آبادی نور اللہ مرقدہ

زمرگ جگر سوز آب رچہ گویم کہ کاکب قضا خط کشیدن ہفت

خوشا اکبر و مرعب رفتن او کہ می رفت می گفت اللہ اکبر

بروفات دختر مہاراجہ دیپ سنگھ سپر مہاراجہ نجیب سنگھ آنجہانی

اے دخت دیپ سنگھ اے دیریم اے نکتہ شناس بندگی آزادی

اے نور نگاہ پادشاہ پنجاب از تخت شہنشی کج بافتادی

ہر چیز کہ در کانِ نمک شد نمکست   ضرب المثل آمد اے شہنشاہِ زادی

قطعہ وفاتِ خان احمد شاہ خان صاحب

درگذشت از ما و ما را در گذاشت   خانِ عالی رتبہ آن معنی سرشت

گفت رضواں آں چمنِ سپرائے خلد   خان احمد شاہ آمد در بہشت

یک ہزار و سہ صد ست و سی و نہ   رحلتِ خانِ سکندر سر نوشت

قطعہ وفاتِ محمد حسین خان صاحب

سرارِ ماز و بہر فرومایہ رخت بہت   عالی نسب امیرِ فلک تہ نکتہ داں

بر شد ز خاک تا بفلک شورِ تماش   ز دُخمیہ در بہشت محمد حسین خان

قطعہ وفاتِ حافظ غلام قادر صاحب جالندھری

قلبِ نہ مانہ آخر از دہر رخت بر بہت   حافظ غلام قادر در باغِ خلد نہ بہت

ماہر و ویک ضمیرِ ہم رمزِ آشنائے قہریم   ماہرِ قادری را دادیم دست و دست

۱۵ حافظ غلام قادر جالندھری گرامی کے پیر بھائی۔

واویلا بر انتقال نواب حاکم الدوله مرحوم

چرا زمانه بخون دترپید و اوویلا   زگریه دیده ماشد سپید اوویلا
 چرا زین لب از غصه بر فشانده خاک   ز خاک تا بفلک کمر کشید اوویلا
 فلک چو لاله بخون غوطه زد ز موج شفق   سحر چو غنچه گریبان درید اوویلا
 کدام گل شده تاراج دست برد خزان   که خار غم بجگه باخلید اوویلا
 کدام ماه فرو برد سرب بریز زمین   که خون چشم اجل هم چکید اوویلا
 پیام مرگ شنید و نگفت هیچ اے وائے   که کار رفت ز گفت و شنید اوویلا
 میس از نفس پاک آس خزینه قتل   که بود فصل ادب اکلید اوویلا
 عمامه زد بر پیش شتری ازین ماتم   فغان خلق بکیواں رسید اوویلا
 ستاره مرتبه نواب حاکم الدوله   بخواب گاه لحد آرمید اوویلا
 ز شور ماتم یاران درد مند میس   هزار صبح قیامت رسید اوویلا
 گذشت سعدی مامیر مجلس از سر   گذشت از سر موج دیده ترما

نالہ پد در فراق سپر

بر انتقال سعید حمد فرزند ارجمند شیخ فضل محمد صائیں عظم شہزادہ

کج رفتی اے جانِ من اے سعید	کہ خوں از مرہ دجلہ دجلہ چکید
زمرگِ سعید آہ من دیدہ ام	قیامت کہ پیش از قیامت دمید
ہنوز از دہانش نشد بوئے شیر	کہ چھپ رگِ زندگانی برید
قبائے اُمید پدِ چاک چاک	ز غم مادرش جامہ بر خود درید
نہاں کنم گریہ شب تا سحر	کہ گنج مرا گم شد مشب کلید
پدِ رازِ مرگِ سپر اے حکیم	دگر تازہ شد داغِ عبد الحمید
چہ داغِ برادر چہ داغِ پد	ہمنا بلا در بلا آفرید
بجانم چیاں یا فشر و اضطراب	کہ آرام اے دوست از من مید

۱۰ برادرِ غور و شیخ فضل محمد صاحبِ کسبِ علم جو کہ غفوانِ شباب میں انتقال فرما گئے تھے۔

مرثیہ خود

اے مرگ ہاں زکرامی چہ دیدہ ✓ خط بر خط صحیفہ عمرش کشیدہ

اے شیخ اے گرامی ماے اسیر خویش ✓ از مارمیدہ بلجہ آرمیدہ

مارا گدازشتی و گذشتی نبریم ما ✓ بولے مگر زباغ و فاکم شنیدہ

بود و نبود بود یکے در نگاہ تو ✓ بستی مژہ بر مزاحد و ارسیدہ

رفتی بخواب مرگ و بسر خاک میکنم ✓ خواب تو خوش کہ ماتم یاراں ندیدہ

در زیر خاک پائے بدماں شکستہ ✓ بر روتے خاک جیب تمست دریدہ

اے آہ حلقہ حلقہ برا فلاک رفتہ ✓ اے اشک جلدہ و جلدہ زمرگاں حکیدہ

اے سنگ فتنہ شنیشہ و لما شکستہ ✓ اے خار غم بہ پہلوئے جانہا خلیدہ

آمد شبے بخواب من آن شیخ نکتہ سنج ✓ گفتم چہ فتنہ بود کہ از ما بریدہ

گفت اے ہوس فریب فریب طلسم ✓ دیدی و لے بدیدہ عبرت ندیدہ

خود را دریں خرابہ پر کاہ برسج ✓ ناگفتنی ست نکتہ گرامی شنیدہ